

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

Екатеринбург.
Дружеского и Дружеского.

1866г.

82

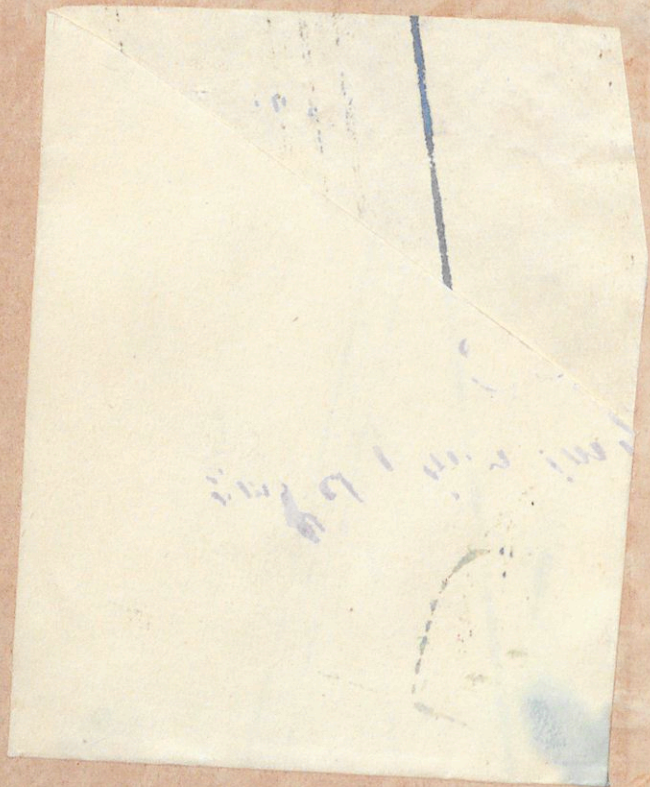
5-53

P
S-154

85 94

~~125~~ 557

2

01.07.2013

3000

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆ ԲԵՍՊՐԻՆ*

(ՇԻՔՍՓԻՅՐԻ ԵՐԿՈՑ ՎՐԱՅՕՔ ՀԱՄԱՌՕՏ ՔՆՆԱԴԱՏՈՒԹԵԱՄԲ)

Աշխարհի մէջ եղած են հանճարի և դրազիտութեան տէր մարդիկ, որոնց արժանաւորութիւնները կարծեցեալ կամ արգարացի, աւելի փառաւոր և աւելի մշտասե պատիւներ ապահոված են իրենց համբաւոց ու յիշատակոց քան զամենէ բարձրատիճան տիտղոսներ, որոնք իրենց որ և է ժառանգական կամ դիւցազնական պահանջմամբ միայն կրնան պարծիլ: Մեր մէջ երևելի են՝ Կիտնախան ճօն Աւլալըն, Էրաստէր Լուզըր, յաւերժայիշարով ճօն Հէյլը, զարմանալիան Գրիշիճըն՝ Բանաօրաց Լեւոնիսը, Տր. Սամուէլ Ճօնալըն և ուրիշ շատեր: Բայց այս բոլոր արժանաւետ լեզուներն և ոչ մէկը այնքան իրաւամբ իւր պատուարժան բարեմասնութեանն արժանացած չէ, որքան ԱՆՄԱՀՆ Շէքսփիլը: Թե որ հեղինակն Յունաստանի կամ Լուսիմայ նախնի ժամանակաց մէջ ծաղկած ըլլար, արդի թուականիս՝ այն ժամանակուան դիցարանական յիշատակութեանց մէջ անպատիւ տեղ մի բռնած չպիտի լինէր: Բայց Շէքսփիլը՝ կուսպաշտական աստուածակարգութեան մէջէն առնուելիք որ և է անձէն աւելի բարձր պատուց համար ծնած էր: Ինք՝ ամեն ուղղադատ ընտրութեան տէր մարդոց սրտին մէջն է — ճարտարախօսութեան չթմանց վրայ կը բնակի — իւրաքանչիւր զբացակիւր մտայայտութեան՝ կեանք, հոգի և զուարթութիւն կը շնորհէ — իւր զօրավիզն օգնութիւնը բարոյադիտին փոխ կը տայ, և ճշմարիտ կրօնասէրներէ իսկ անարգուած չէ — Բնչ կ'ըսեմ, իւր թշնամիքն իսկ, արդի ժամանակուան սուրբերը՝ «ի դուրս կը գովեն զինք» — և շատ անգամ՝ յակմայս, ներեալ է, որ իւր յիշատակն անմահացնելոյ համար իւր լեզուն փոխ կ'առնեն որ իւրենց տհաս խելահասութեանը նպաստ: Դ՛չ ալ այս Յատաշարներ դրօզին դիտողութեանց միջոցին՝ պակաս գոնուեցան պարագայներ այնպիսի անձանց, որք ամբիսն վրայ իսկ «Իվանի բանաստեղծը» կը պոսային, անանկ ժամանակ մ'ուր կարծէին թէ մեր ամենէ երևելի աստուածաբաններէն վիպութիւն կը ընրեն:

Ափսո՛ս. մեզ սրբան ճանրակչիւ ինդիլը մի կ'երևի՝ Շէքսփիլցի և իւր զորոնց պահանջածին չափ պատշաճավայել իօպրերով՝ մեր հիացումն, ապշումն և համարումն դրի առնելոյ: Այսու ամենայնիւ մինչև հիմա գրեթէ հարիւրի չափ

* Այս բնագիրը 1812ին սրբաւոր է: Ծ. Թ.

6786
41

զանազան աշխատասիրութիւններ հրատարակեցան ետեւ ետեւ, այս իրացնէ անմասն հարկերգուն գրութեանց և հանձարոյն վրայոց :

Երբ հեղինակն վարքին վրայ նոր բան մի չկրնար ըստիւ . իւր կենսագրութիւնն սպասարկեցինք, այլ իրեն ալ աններելի անիրաւութիւն մ'եղած պիտի սեպուի որ իւր գործերը տպուին՝ առանց ինչ որ մինչև հիմա վաւերական կերպով մեր ձեռքն անցածները յիշատակելու : Սակայն իւր յիշատակը յատկեան կ'ապրի . հիացման նորանոր տեղի և բանասիրական քննադատութեան նորանոր նիւթեր պիտի մատակարարէ յախտեան :

Ինկեղեցական պատմութիւն գրող ժամանակակից պատմաբաններէն մէկը, գրքերուն դերագանցին՝ այն է Աստուածաշնչին վրայ խօսելով՝ այսպէս կը յայտնէ իւր միտքը. «Այն պատիկ գրքովը՝ զոր ծոցին մէջ կրնամ կրել, և հոգւոյս խաղաղութեանն համար ամեն մէկ վայրկեանս կարօտութիւններս յագեցնել, Ատոկանի բոլոր հաղուադիւտ հատրներուն չափ արժողութիւն ունի իմ բով . և ըստ իմ՝ զնահատութեան՝ բոլոր եպիսկոպոսաց զբաժներէն և ամեն կանոնիկոսաց հակաճառածներէն դերիվելոյ է :» Այս դիտողութեան մէջ անտարբ բան մի չկայ, երբ ըսուի թէ ինչ որ է Ս. Գիւրքը բարեպաշտ քրիստոնէի մ'աշքին՝ նոյնն է Շէքսպիրի գործերը ճաշակատէր մարդու մ'աշքին . վասն զի ամենավարձ շահօգուտ ներկայացնող առարկայ մ'իսկ չգտնուիր որ այս հեղինակին գրութեանց մէջ նկարագրութեամբ երևելի հանդիսացած չըլլայ, որու հանձարին մէջ մարդկային բնութեան թէ՛ ամենավեճ և թէ՛ ամենասուղբն ստուերներու բոլոր զանազանութեանց և նորանկութեանց վայելքը կ'երևի : Շէքսպիր ամեն նիւթերու մէջ վեհ է, որ և ճմարիտը, որ և է դարու և որ և է երկիր բոլոր միւս մասունդիներէն վեհագոյնն է կրնայ ըստիւ : Իւր բանագրութիւնները զբեթեման առիթներու մէջ վկայութեան կրնան բերուիլ . և այն մարդը որու խելքը մեր՝ հեղինակին աստութիւններով շտեմարանեալ է, իւր լրջահարկ խորհրդածութեանց նիւթոց՝ մէջ և խօսակցութեանց առարկայից վրայոց կենսով ժամանակ կրանցնելու պետք չունի :

Շէքսպիր՝ Ան շնամարի ըսածին պէս՝ ոչ միայն

«..... ժամանակն հոգին,
Տեսարանն հովասանքն, համարիւնն առ սրանքիւնն .

էր . այլ, այս կետիս իսկ՝ խորախոհին հատուտ ընկերը, ինչպէս և դուարձապիլին ու զարդարուն զուարթ ընկերակիցն է :

«Երբ ապրելով կենսոմ նոյնի՝ գեղն Շէքսպիրին,
Ինչորի որեւէտայ մեզ նըշմարեմ որեւէն խոսարինն .
Պէ՛հ և անմեղք ինչոյ՛ մարդոց մնացորդաց վրայ .
Մեւնապոյտ և որբարեւոմ՝ սխան ինչ կենայ
(Պատգ՝ խոսարհոյ՛մ և սին հատուէրն չեղած հոյոյ՛մ)
ժամանակն մեռաւիւնն մըլ՝ եր մեքապոյնն :»

Այս յորումն մէջ աններելի պիտ' ըլլար չմիշտ նաև ինչ որ Շէքսպիր հեղինակին վրայոց կը խօսի իւր Գեղամներէն «Պասաստութիւնք ի վերայ

Տրամբրութեանց» ի մէջ, զոր Անդրիարէնի թարգմանելով, այս տեղս կը գընեմք . — Գուցէ մինչև հիմա Շէքսպիրի պէս այնքան դիւրիմաց կերպով մարդոց բնագորութիւնները նկարագրող տաղանդ մ'եղած չէ : Ոչ միայն, աստիճանաց, սեռերու և հասակի՝ մինչև ամեն մատաղաբոյ մանկութիւնն իջնելով՝ դիւցազնը և քսակահալը, խնաստունն ու տխմարը անկեղծ ճմարտութեամբ մի կը խօսեցնէ ու վարուիլ կը սայ — ոչ միայն ինքզինք անցեալ դարերու և օտար ազգաց մէջ կը նետէ և ամենաճիշդ կերպով կը նկարագրէ, միայն քանի մի տխրեալ պղծմամբ կերպարանաց, ոչին՝ նախնի Հռոմայեցոց — Գաղղիացոց՝ Անդրիայիներու հետ պատերազմի մէջ եղած ստեն — նոյն իսկ Անդրիացոց՝ Իւր խաղաղութեան մեծագոյն մասին մէջ — հարաւային Եւրոպացոց՝ (իւր խաղաղութեանց շտեմարան լրջագոյն մասաց մէջ) այն ժամանակուան ընկերութեանց քաղաքակրթութիւնը, և հիւսիսայնոց նախնի կողմ և բարբարոսական վիճակը . իւր մարդկային բնագորութիւնները այնպիսի խորութիւն և ճշգրութիւն ունին որք չեն կրնար կարգահամարի սակ մտնել և նոյն իսկ վերբերունման մէջ անտարուելի են . չէ, այս Արքմէթէսը ոչ միայն մարդ կ'ըստեղծակերպէ, այլ և ողոց մտգական աշխարհին մեծ դունները կը բանայ . կէս գիշերային աներկայ Շոգիները կ'ողորէ . մեր աշուց առջև՝ իւր վճռակները կը խաղցնէ իւրեանց օտարատարբ դաղանեաց մէջ . օգը՝ զտարթալի համարուններով և յուշապարկէններով քաղմարնակ կ'ընէ . և այս էակները, որոնք երևակայութեան մէջ միայն դոյութիւն ունին, այնպիսի ճշգրութիւն և ճմարտակցութիւն ունին, որք Աստուանի*) պէս տնէ մարմնով հրէշներ ալ ըլլային, մարդուս միտքը կը թելադրէ հոգ մտղուելով զիմանելու, որ եթէ յիրաւի այսպիսի էակներ կարենային գոյութիւն ունենալ՝ անշուշտ այս հեղինակին գրած կերպով պիտի վարուէին : Մեկ խօսքով, ինչպէս իւր ամենաբերդուն և ամենայնուզն երեակայութիւնները բնութեան տիրապետութեան մէջ կը բերէ, նոյնպէս միւս կողմէ ալ իրականութեան կրօնարներէն պիտի հեռուները դանուող երեակայութեան սահմաններուն մէջ կը բերէ զբնութիւնը : Չարմանալով կը կորսուինք իւր այնքան տարօրինակ, հրաշալի և անլուր՝ յարակից մերձագորութիւնները տեսնելով :

Գարձեալ թէ որ Շէքսպիր մեր հիացման կ'արժանանայ իւր դերախաղութեանց համար, նոյնպէս ալ մեր զարմացման արժանի է կիրքերը յանդիմանացուցելուն համար — այս խօսքը իւր ամենըդարձակ նշանակութեամբն առնելով, ըստ հրամ սկսելով ամեն մէկ իմացական հանդամանքներէ, ամեն մէկ բնութեան համագործութեան կամ անտարբերութեան եղանակներէ՝ մինչև ամենավայրի կատողութիւնը և յուսահատութիւնը կը պարունակէ իւր մէջ : Ինք՝ մտաց պատմութիւնը կ'ընէ մեզ . իւր մէկ խօսքով՝ նախընթաց պարագայից բոլոր հանգամանքները մեր աշուց առջև կը բերէ : Իւր կիրքերը ի սկզբան՝ իրենց բոլոր վեհութեամբ մեր աշուց չեն ներկայանար, ինչպէս որ եղբերակի բնաստեղծներուն բացմաց կը գիպի, որք՝ ըստ ասից Լէսինկի, սիրոյ օրինաւ որ ունայ անմիջական տեղերն են : Ինք՝ անմանելի կերպով, սկզբնական ծագմանէ մինչև աստիճանաբայլ յառաջադիմութիւնները կը զձայրէ : «Այս հեղինակ,

*) Տես՝ Գեղամիւն : Ծ. Թ.

քաղաքացիք ևն տեսարանի համար. թէ միայն երեւելի դերասան մի կրնայ ըստ արժանւոյն ձևացնել և պիտո մտադիր ունեկողիքները միայն կրնան կատարելապէս հասնել: Այլ միայն շատ տեսակ խենդութիւններ ստուերազծեց, այլ և պարզ անմտութիւնները պիտո զուարճալի և զբօսալի կերպերով ներկայացնելու ձևեր հնարեց:

Շէքսպիրի տրամերդական հանճարոյն մասնաւոր յատկութեանց վրայ՝ առանց առիւտ աւելի ճրագրելու փորձն ընելու, թող ակնթարթական նշմարով մի, մեզ այնքան վարպետօրէն կերպով թողուցած ամենէ հանճարիմաստ նիւթոց ոմանց վրայ՝ վերջոյրեալ զիտողութեանց և ըննադատութեանց ընդհանուր ճշմարտութիւնը նոյնհետայն երեան հանելու և հաստատելու ջանք մ'ընեմք:

Արդէս զի այս Փորձագիր և Յառաջարան պիտո երկար ու ձանձրալի շերտայ, ընթերցողը, առնչաբերեալ տողերուն վրայ իւր միտքը գրաւել տալով զոճ ըլլալ, զանոնք իր առջև եղած գրքին մէջ շուտ մի գարձնելէ առաջ:

Թէ որ պատանեկի մի խրատ տալ ուզեմք, «Աճն Բան Լա»՝ որոյ վերջ Բարբի՛ն Ա. Արարուածին մէջ («Օրհնեալ ըլլաս, Աբարամ») ևայլն բաներով սկսուած խօսքերէն աւելի ինչ կրնամք ընել: Գարձեալ երկուստարգուհի մի, իւր մարբեցուցին սրողայթներէն զզուշացնելու համար, նոյն խաղարկութեան Գ. Արարուածին մէջ տրուած խրատարանութիւններէն աւելի ինչ բանի կրնամք ուշադրութիւն ընել տալ, որ կ'ըստի, «Չգոյշ կեցիր անոնցմէ, Ա'րուսիս, ևն.»:

Բայց «Լա» Հաճոյից» խաղարկութիւնը ու Բ. Արարուածին մէջ՝ Խենդին նկարագրութիւնը և Թամանակին վրայ ըսած բարոյական խօսքերը կարգաւ, ինչպէս որ սա տողերէն կ'երևայ, որ «Բարեան խենդ, ևայլն» ով կ'ըստի: Ապերախտութեան զոտելի և զարշելի յանցանքը՝ սոյ միւրան կենդանի գոյներով նկարագրած է բան զՇէքսպիր, նոյն խաղարկութեան մէջ, թէ և երդի ձևով, որ կ'ըստի «Փչէ, փչէ, սոյ գառնաշունչ հողմ»:

Արդէն ամենուն ծանօթ եղած «Խօթն Հասակ»-ը նկարագրութիւնները նման չունին. և շատ առիթներու մէջ՝ արուեստագիտաց անապարձ ջանքերն արթնցուցուցած, վարժարանաց տղայքն զբօսուցած և հաճեցուցած և մէջը նշանակուած ամեն տեսակ ու միճակի մարդոց ապշութիւնն ու զարմանքը քրքրած են:

Բայց անկարելի է, Յառաջարանի մի ներած սահմանին մէջ, պարզ զիտողութիւններ խի ընելով, այս ընտիր գրուածոց ուրուաղիծն հանել: Իւ ոչ ալ հարկ է որ հոս տեղ, խաղարկութեանց զաղանի հնարքներուն, բարոյականին և ընդհանուր դերախաղութեանց շրջադիճն հանել ընթերցասիրաց առջև, որովհետև (այն Տիպիս մէջ) իւրաքանչիւր թատերարկութեան սկիզբը բանադատական նախադուռը ըրած ենք:

*) Տե՛ս Ըստ Հաճոյիցը. Աբար. Բ. Տե՛ս Ի. Ծը Թ.

ԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՊԻՍԼԻՍԱՄ ՇԷՔՍՓԵՐՍՕ

(Կրեպիւս Ի Բնութիւն)

Սկիզբով Շէքսպիր, Անգղիական տրամերդական բանաստեղծութեան պատմութեան մէջ ամենէն երեւելի անուն ունեցող անձը, ծնած էր ի Սթրաթֆորտ-Արքն-Իվն, Ապրիլ 23ին, 1564, Հայրը՝ որ նշանաւոր ընտանիքէ ծագեալ էր, բրդավաճառութեան մէջ ընդարձակ գործեր կ'ընէր և ժամանակաւ ալ պաշտօնակալ և Սթրաթֆորտի գառապետ եղած էր, ուր որ բաւական ժամանակ իբր խաղաղութեան գառաւոր մնացած էր: Մայրը՝ Արուսի հին ընտանիքէն էր, որ նոյն կոմսութեան մէջ ազնուազոյններէն էր: Սկիզբով՝ որ տան զաւակաց անդրանիքն էր, գեղջկական ձրիավարժ դպրոցի մի մէջ հասարակ կրթութիւն առաւ, ուր որ հաւանական է քիչիկ մի Լատիներէնի աեղեկութիւն ստացաւ: Իւր մտաղ հասակին մէջ, հայրը բաշեց զնոր իւր քովը առաւ որ իւր գործոց օգնէ, այս կերպով արգելք եղաւ իրեն որ զստական գրականութեան մէջ աւելի յառաջադիմութիւն չկրցաւ ընել. սակայն թէ որ երբէք հին հեղինակները աւելի ուսումնասիրելով մշակելու ըլլար, պիտի կարենար արեւօք քիչիկ մի սանձահարել իւր բոցազին եռանդը, բուռն աշխոյժը և շուրհալի սցւանդակութիւնն իսկ՝ որոնց վրայ կը հիանամք ի Շէքսպիր՝ հակաճառութեան նիւթ կրնան մտտակարարել: Ար և իցէ կերպիւ, կ'երեւի որ իւր հօրը իրեն առաջարկած կենաց միճակն ստանձնելու ընտրած է, ըստ սրով կը գտնուի որ իւր տաննութեանը զհասակին մէջ՝ Աննա Հաղալիքի՛ն գրացի հարուստ առնասկանի մ'աղջկան հետ ամուսնացած է որ իրմէ ութ տարեկան աւելի մեծ էր: Այս իւր գերդաստանական հաստատութեան և իւր արուեստական զբաղմանց վրայօք՝ այս միջոցներուս, մեկ որոշ աեղեկութիւն մի չկրնար գիտցուիլ. բայց կ'երեւի որ յանդարտաբայ և անկանստէր էր, սա պատճառաւ որ Սթրաթֆորտի մօտ, Չարլբօզի Սթր Թոմաս Լիւսիի եզնիկը գողնալու մտադիր եղող խաբէրին ընկերակից գտնուած էր: Այս անտուութեան պատճառաւ հալածանք կրեց և այս հալածանքն ալ աւելի խտացուց իւր վրայ՝ երբ պարերգական ձևով գաւառի մի շինեց այն աղուականին վրայ և անոր վարբի աւագարան վրայ վակցուց: Գարձեալ՝ սոյն ստեղծակալը պատրուակօրէն հենգական կերպով մի անձնաւորեց, Սկիզբով Չարլբօզի խաբէրաներու կատակերգութեան առաջին տեսարանին մէջ՝ Բեթսանի քաղաքի գերըր տալով, որ առաւել ևս զբաղեց թշնամութիւնը, թէ և շինական ընելով՝ անկապահածօրէն բարետիրտ մարդ մ'ըլլալուն համար Սթր Թոմաս, իւր ներողամտութեան և աեղիշաչարութեան չափազանցութեան պատճառած էր:

Այս երկուստարկին անխհեմութեան հետեանքն այն էր որ Լանտոն քաղաքը տարտաւորեցաւ որ ապստամբարան գտնէ. զուսաներգութեանց համար իւր արդէն անորժակ զգացած ըլլալուն սա ապացոյցը կրնամք ունենալ որ առաջին ծանօթութիւնը գերաստանաց հետ բրաւ, որոց մէջ իրեն բարեկամ ստացաւ Թոմ

ուսանէն ետք, կ'ուզէր որ անմիջապէս շինուի. սասր վայ՝ Հէքսիկը հետեւեալ շրջ սողերը սուսա իրեն.

“Հարիւրին տարն այս տեղ խորը փորագրուած է, Տասնէն մինչև արիւրը իրեան հոգին փրկեալ չէ. թէ որ անձ մի հարցընէ, թէ ո՞ր նընջէ յայս տապան, շօ՞, հօ՞, այն իմ ձօն քրմայն է, պատասխանէ ստամանն”:

Իւր մահուանէ քանի մի տարի առաջ ՍԹրաթֆօրտ ընտկեցաւ, Գլուպանի ընտանիքէն ծախու առած տան մի մէջ, որ մինչև Վէրահաստատութեան ժամանակները իւր սերնդեան ձեռք մնաց, երբ նոյն ընտանեաց անգամներէն մին վերադնեց զայն, և որու ներկայացուցիչներէն մին, ՍԵՐ Հայ Գլուպան՝ Կարբիզի, Մազլէյի և ուրիշներու հետ՝ Հէքսիկըի ձեռք անկուած թժեհներէն սակ կը նստէր, 1742ին:

Մեռած է իւր ծննդեան տարեդարձի օր, Ապրիլ 23ին, 1616, իւր ճիշդ յիսուն և երկրորդ տարեկան հասակին մէջ: Իւր մարմինը թաղուեցաւ ՍԹրաթֆօրտի մեծ եկեղեցւոյն սրբարանի հիւսիսային կողմը, ուր պատին վայս յիշատակարան մ'ալ գրուած է, որու մէջ կամարի մի տակ նստած կացութեան մէջ կը ներկայի, առջևը բարձիկ մի սիւսուած, աջ ձեռքին մէջ գրիշ՝ ու ձախ ձեռքը՝ դալարաթմուղի մի վրայ յենած: Հետեւեալ Լատիներէն երկտողեանը՝ բարձիկին տակով փորագրեալ է. —

«Judicio Pylium, genio Socratem, arte Maronem, Terra teget, populus moeret, Olympus habet.»*)

Այս Լատիներէն տրձանագրութեան կրնայ յաւելցուիլ անոր ներքև գրուած սողերը. —

“Ըզկայ առ անցաւոր, Լ՞որ այդչափ բշտասիս, Ընմերցի՞ր, Սէ կարես, զի՞նչ ժանտ մած ի շիրմիս Ձետեղեաց. Ծէքսիկը, եւ ընդ որ վաղ շիջաւ Բընուծին. ոչր անուամբ այս կամբան պըննեցաւ. Առաւել քան ըզմնձագիս, ցորչափ համայն զոր արտր՝ Եծող արնեսա յարակեաց, այլ Եղծանամար յիւր հանձար”:

Այս յիշատակագրը իւր մահուանէն եօթն տարի ետք կանգնուեցաւ. բայց ներքևը իւր գերեզմանարարին վրայ հետեւեալ սողերը կը տեսնուին, որոնք կ'երևի որ խոշոր և մանր գրերու անձաշակ խառնուրդով մի փորագրուած են, իւր դամբանաշինութեան ժամանակ:

“Ազնիւ Բարեկամ ի Սէր Յիսուսի եկ անտես եղիր որ ՀՈՍ Մեփոխուած հողեղէն Կաւր բնաւ՝ չփորկիր Որննեալ լիցի Յող Այն Մարդը որ այս Բարանց կը լեռայ: Եւ անիծեալ Այն՝ որ իմ Ոսկորներ տեղին կը խախտէ”:

*) «Դաստիարակեան զիւղեան, հանձար Սեփարայ, արհեստ Մարտեան, Երկր պահպանէ, ժողովարար պընայ, Ողբեմաս սանի:»

Ի՞նչ՝ Նեախորէ դաստիարակեան սանեցող, որ զիւղեանէ խախտար էր, և արհեստը Արեւելեաններէն նման: Ծ. Թ.

Անտայգ է թէ այս պատուէրն ու նշովքը Հէքսիկը ինք գրած է թէ իւր բարեկամներէն մին¹⁾: Գուցէ ստենէ մ'էտք կմայնելը անդերնէն վերցնելու և կմայարանի մէջ գետեղելու սովորութեան նկատմանը ունենայ. այսպիսի անիծաբանութիւններ լատինական շատ տապանագիրներու մէջ կը գտնուին: Այսու ամենայնիւ, Հէքսիկըի մնացորդը այն ժամանակէ ի վեր մեծ խնամով ամեն միասակրութենէ պաշտպանուեցան:

Իւր ընտանիքը կը բաղկանար երկու աղջիկ և մէկ արու զաւակէ՝ Համեդը առնուն, որ տասներկու տարեկան մեռաւ: Միզանա՝ անդրանիկ և իւր հօր սիրելի աղջիկը՝ 1607 Յունիս 5ին կարգուեցաւ, ՏՐ. ՉՕն Հօլլ բժշկին հետ, որ 1635 Կոլմբերի մէջ մեռաւ, 60 տարեկան: Տիկին Հօլլ՝ 1649 Յունիս 11ին մեռաւ, 66 տարեկան: Միայն մէկ զաւակ թողուցին Եղիարեթ անունով 1607-Տին ծընած, որ 1626 Ապրիլ 22ին կարգուեցաւ Մեծապատիւ Թոմաս Կաշի հետ. այս ալ՝ 1647ին մեռաւ. անկէ ետք Ապիկիթընի որ ի Կօթթի Տամբթընացի, ՍԵՐ ՉՕն Պարնըրտի հետ ամուսնացաւ, բայց երկու ամուսններէ ալ զաւակ չիժողլով մեռաւ: Յուզիթ՝ Հէքսիկըի կրտսեր աղջիկը 1615-16 Փետրուար 10ին ամուսնացաւ Թոմաս Գուինէ անուն մարզու մի հետ և մեռաւ Քեփտը. 1661-62ին, իւր 77 տարեկան հասակին մէջ: Գուինէէ երեք արու զաւակ ունեցաւ, Հէքսիկը, Հեիկարտոս և Թոմաս, որոց ամենն ալ ամուրի մեռան և այս տեղ մեր հեղինակին սերունդը չիլաւ:

Հազար 741ին, Վիլհելմինսթրի արքայանոցին մէջ արձան մի կանգնուեցաւ ի յիշատակ մեր «անուհի բանաստեղծին» ընդ հողածութեամբ Պլըրիկիթընի կամօսին, ՏՐ. Միլտի, Մ. Փոփի, և Մ. Մարթինի: Այս Հիւսթրիէի ձեռագրերէն էր (որոց համար 300 փառւում վարձք առաւ) որոց ուրուագիծը Քէնդ շինած էր, և նոյն տարին Յանվար ամսոյ մէջ հանդիսացուցութիւնը տեղի ունեցաւ, հարիւր քան և հինգ տարի մահուանէն ետք այսպիսի մարդու մի՞ զոր կը յաւերժայիչեցնէ և որոյ հանձարը՝ բովանդակ այս երկար թուականին մէջ գրեթէ մուցուած կ'երևի: Լնտտնի իւրաքանչիւր թէւատրոնի դերասանները Կլաւտայազըր տուին որ ծախքը թեթեանայ, և Վիլհելմինսթրի Աւսպերցը և Կանտիկոսպետը ստակ մի շառին նուիրուած տեղւոյն համար: Միայն Տրիսթր-Լէյնի թէւատրոնի ներկայացուցիչն զոյացած ստակը 200 փառւումը կ'անցնէր. բայց Գոլմիթ-Կարաւնի թէւատրոնի արդիւնքը 100 փառւումը չանցաւ:

Բոլոր այս անկատար տեղեկութիւններէն, զորս իւր վարքապատմութեան և յիշապատմութեան քաղելու կարող եղած ենք, ընթերցողը պիտի տեսնէ որ Հէքսիկըի վրայք նուազ տեղեկութիւն²⁾ ստացուած է քան գրեթէ բոլոր այն հեղինակներէ ոյք գովելի հազուադէպութեան առարկայ եղած են: Բան մի այն.

¹⁾ Կարել է որ զայս յօրէնող ժողքը Հեփթիլի անունը նուազիւ սպառնէր և այս օրանուարնէն մէջ, Բայց յաւելած չէ, ինչն զի ի ՍԵՐ Բարե՝ որ սեյք է, և ՀՈՍ Բարե՝ յիւր, երեսուցէ փանաւր՝ ԱԵԳՏԻՍ ԻՆԵՆ և լի ՀԵՔՍՓԻՏԻՆԵՐ. Ծ. Թ.

²⁾ Այս իտալերէն ինչոյ ճախբերանի և շար հասանախան է որ Հեփթիլի ինչե քաղցրտան, և իսկ հեղինակ, ցոփախոյ Բարե՝ մ'անեցած է, և հերակախար իւր լարե փանաւր՝ ԱԵՆԵՆԵՐԵՆԵՐ. Ծ. Թ.

բան աւելի շորհապարտութիւն չէր կրնար տալ, որքան որ ծանօթութիւն մի այս սրանչեւի մարդուն կանխադոյն ուսումնասիրութեան, իւր գրչին յառաջադիմութեան, իւր բարոյական և ընկերային յատկութեանց, իւր բարեկամութեանց, իւր թերութեանց և ինչ որ կը նկատի իւր անձնական պատմութեան, Բայց բոլոր այս տեղակէտերուն վրայօք իւր ժամանակակիցները ու անմիջական յաջորդները լուս մնացած են, և թէ որ բան մի կրնայ նորոյայտիւ, այն ալ ուրիշ կերպով չկրնար ըլլալ: Բայց եթէ արտասուղելով այնպիսի աղբիւրներ որք մինչև հիմա խուսափած են Ղերմագին հետախուզութիւններէ այնպիսի մարդոց որք իրենց բոլոր կէտերը և իրենց զօրաւոր տաղանդը նուիրած են անոր յիշատակն վերակենդանացնելու և աշխատասիրութիւնները հաշակելու:

Շէքսպիրի արամեղական համբաւը թէև մեծ էր իւր ապրած ժամանակ, այլ մասամբ իւրից ապստօք եղաւ՝ երբ գաղղիական ճաշակը մուտ գտնելով նախամեծար սեպուեցաւ և գաղղիական ձևադիճերը ուսումնասիրուեցան: Կարողա Ք. ի ժամանակները՝ բաց ետքէն դարձեալ իւր ընտանական արժանաւայել պահանջման բարձրացաւ, մինչև որ իւր արտադրութիւնները աղգային ճաշակ մի հաստատեցին, և մինչև այսօր առաւել ևս պատիւ գտնելու վրայ է իւր հանձար:

Սուրբեր զիտողութիւն կ'ընէ թէ Շէքսպիր Արդիացի ազգին սիրահանոյն հանդիսացաւ դարէ մ'աւելի և թէ այն բանը որ հարիւր տարիի չափ ազգային հիացումը գիւտնադրեց, նախապատուիրարար պիտի ապահովէ զայն յաւիտեան: Թէև ճշմարտութիւն մի կրնայ նշմարուիլ այս գիտողութեան մէջ, սակայն դիւրայայտ և անուրանալի իրողութիւնն այս է, որ համեմարի ընդամէն մեծ զօրութիւնը միայն կրնայ կանխապես իւրեն հաստատել:

Շէքսպիրի վարուց վրայ բնագրէն վերոյգրեալը թարգմանելէն ետք՝ հետեւեալը կը համառօտեմք Ս. Յիմայի գրուածքներէն.

Շէքսպիր 1586ին վերջերը, երբ 22 տարեկան էր, Լոնտոն կը գայ, ուր Կարմիր-Յուլ պանդոկին մէջ Մարլբի ֆառաղը կը ներկայացնէին, որայն ժամանակուան արդարապէս ամեն յարգուած խաղարկութիւններէ մին էր:

Այս երիտասարդը ոչն մայրաքաղաքին մէջ քանի մի ժամ թափառելէն ետք Կարմիր-Յուլ պանդոկին առջև կը հասնի և իւր ծոցը մնացած վերջին դէնարը տալով ներս կը մտնէ ու ներկայացման վրայ կ'ընթանանայ: Խաղուն ըննալէն ետք՝ գերասանաց խնայալետը գտնելով կ'իմացնէ անոր, թէ ինք ձեռնոցալճանառի մի հինգ զուակոց անդրանիկն է*): աղէկ կրթութիւն մ'առած ու վերջերս ալ փաստադիտի մի ըով զբարութեան պաշտօն վարած, բայց եղիկին զէպրին պատճառաւ՝ նոյն փաստադիտին խրատելը Սթրաթֆորտէ փախած է, և թէ այժմ թէ իւր ստամբս և թէ քսակը սպարապ մնացած ըլլալով կը խնդրէ որ զինք իւր խորին մէջ ընդունելով պատուաւորաբար իւր արքունտ ճարէ: Ասոր վրայ մէջերին յարմարութիւն կ'ընեն որ իւրև յուշարար մնայ խորին մէջ և

*) Անչոք Բնախիւրէ Բորալանառի սրբի և որսն զառախոյ անբրանի լիբէ: Ծ. Թ.

առտիճանարար ընտանեալով զերասանական արհեստին աշխատի ինքն ալ գերասանութիւն ընելու, այն պայմանաւ որ իւր ուտելիքը և հագուելիքը ճարտի իրեն և երբեմն ալ քիչ մ'ըլտակ, որպէս զի անով երբեմն տապալուելիք խաղայ և երբեմն ալ դուրս մի գարեջուր խմէ: Հոս Շէքսպիր իւր կենընթացը կը յարարէ, այսինքն գերասանութիւնը կատարելապէս սովորել և գործքի գնելէ ետք՝ երբ Յակոբոս Ա. թագաւորն աթոռ կը բարձրանայ, անորմէ՝ Կլոյ թէկաորնի առանձնաշնորհութիւնը կ'ըստանայ:

Շէքսպիր, իւր քսանամեայ գուսմնարուեստական կենընթացին մէջ երեսուն և հինգ խաղարկութիւն աշխատասիրեց և այս ժամանակամիջոցին մէջ՝ ի բաց առեալ Մարլը որ իւր նախորդն էր, Պէն Ճոնսըն որ իւր մրցակէտն էր և Սըր Պիլիպա Տ'Ալքնէնդ իւր յաջորդը, իւր ժամանակուան բոլոր զբասիրութիւնը ինքն իւր գլխէն ուղղածեց: Այսօրուան օր մի զիտէ Չարման, Մարսթըն, Բոլոյ, Միլթընըն, Պէտրսթեր, Հէյլլուս, Ֆորտ, Տէքէր, Շիրլէյ, Տրեյթթըն Ֆիկքաս, Ֆլէչլըր, Գանիէլ Չէթլ, Պրտուն, Տէվլնբորդ, Ֆիլլոյ, Փիլլ, Բուարլս, Դաշ, Լոճ Սարվիլ, Կրիչ, Կարքոյն, Կեկըր, Բրեյթթըն, Պարլեր, և մի չգիտեք զՇէքսպիր:

Իւր ժամանակին առաջին բանաստեղծի համբաւն ունէր. և իւր տարեկան եկամուտը՝ եօթն ութ հազար ոսկի կը հասնէր որ այսօրուան հաշուով՝ երեսուն հազար ֆրանքի համարժէք վարձամուտ բռնէ է: Այսուհետև ուղեց որ իւր հայրենիք գաւառայ յաղթանակով ուրկէ փախտական եղած էր: Իւր ծննդական երկիրը գաւառայն էր՝ իւր կենաց վերջը՝ իւր ծագմանը միջութեան մէջ ինկու, ճիշդ շքեղ ծիածանի մի նման՝ որ հրեղէն երկից բարձրութեան մէջ կը փայլէ, բայց իւր երկու հորիզոններէն՝ ամպերուն մէջ աներևոյթ կ'ըլլայ:

Անկէ ետք իւր վայցօր բան չգիտցուիր, բայց յայտնե՛ք որ 1616 Ապրիլ 23ին մեռաւ, իւր ծննդեան տարեգարձական օրը, 52 տարեկան, այն թուականին՝ որպէս 57 տարի ետք մեռե՛ր պիտի Մուլեր՝ միացնակ անձը որ կրնամք իրեն հետ համեմատել:

Սըր Պիլիպա Տ'Ալքնէնդ՝ որ կը սրբէր թէ Շէքսպիրի որդին է, համարուած՝ թէ սասնկ չայր մ'ունենալու պատիւն իւր ծննդեան արտաք կը ջնջուի, այս մեծ վարպետին արձակ և ազատ թողուցած առաջադր մտնելով՝ մեծ թէկաորնի մի վարչութեան ձեռնարկեց և 1633ին Մարլուս Ա.էն պարծնութեան արտգուն ստացաւ: Պաշտպանողականաց ժամանակ Միլտոն իւր կենընթաց արտակեց, այս ալ փոխարմարձաբար անոր կենընթաց ազատեց Սերահաստատութեան ժամանակ: Այս եղաւ առաջինը որ թէկաորնը սքանչազարդելու և տեսարանները առաջօք փոփոխելու արհեստը մտուց. իւր վարչութեամբն էր որ Տիկին Սանտըրըն առաջին անգամ տեսարանի վրայ դերասանուհոյ դեր կատարեց Գեյտէմնէի*):

Սըր Պիլիպա Տ'Ալքնէնդ 1668 Ապրիլ 17ին մեռաւ, և իւր հետ չիլու վերջին ընձիւղ բանաստեղծին՝ որ զկնի Աստուծոյ ամեն շատ ստեղծողն էր:

*) Տէ'ս յիմէլուս: Ծ. Թ.

Պարզեւլ Եւր տամ եւ կը հրիտակեմ իւր երեք որդւոց Վիլլիամ Հարդի, — Հարդի եւ Միքայէլ Հարդի, ամեն մէկուն հինգական փառնտ, հատուցանելի մահուանէս մէկ տարուան միջոցին մէջ:

Պարզեւլ Եւր տամ եւ կը հրիտակեմ յիշեալ Յրիսաբէթ Հօլլի՝ բոլոր արծաթեղէններս զորս ունիմ հիմա, բաց ի արծաթեայ խոշոր եւ ոսկեգօծ արկղիկներէս՝ այս հրիտակիս եղած թուականին:

Պարզեւլ Եւր տամ եւ կը հրիտակեմ վերոյիշեալ Մթրաթֆօրտի աղբատաց՝ տասն փառնտ. Պ. Թոմաս Քըմպի՝ իմ սուրս. Մեմապատի Թոմաս Քըմքլի՝ հինգ փառնտ. եւ Քրանսիս Պօլլինսի՝ Վարվիթ գիւղաքաղաքին, ի կոմսութեանն Վարվիթի որ ի Եէնդ, տասն երեք փառնտ, վեց շիլլինկ եւ ութ բէնս, հատուցանելի մահուանէս մէկ տարուան միջոցին մէջ:

Պարզեւլ Եւր տամ եւ կը հրիտակեմ Համլէդ (Համսէդ) Մատլրիի՝ քսան եւ վեց շիլլինկ եւ ութ բէնս, որ մատանի մի գնուի իրեն. Վիլլիամ Քէյսօլտսի՝ որ ի Եէնդ, քսան եւ վեց շիլլինկ եւ ութ բէնս, որ մատանի մի գնուի իրեն. իմ սանիս՝ Վիլլիամ Վալթըրի՝ քսան շիլլինկ ոսկեղրամ. Մաննի Եասշի՝ որ ի Եէնդ, քսան եւ վեց շիլլինկ եւ ութ բէնս. եւ իմ ընկերակցացս՝ Ճօն Հէմմինի՝ Քիլքրտ Պըրկէյի՝ եւ Հէնրի Պօնտէլի՝ ամեն մէկուն քսան եւ վեցական շիլլինկ եւ ութ բէնս, որ մատանի գնուի իրենց:

Պարզեւլ Եւր տամ, կը կտակեմ, կը հրիտակեմ եւ կը հնարօրինեմ իմ աղջկանս Միլզանա Հօլլի՝ որպէս զի լաւ եւս կարողանայ որ կարգադէ եւ առաւել եւս կարգադրելու յաջողի, բոլոր ընչազլուխ ստացուածքս կամ կալուածքս, ամեն պարագայիւր, որ ի վերոյիշեալ Մթրաթֆօրտ, որ Նիու Քլէյս կ'անուանի, որու մէջ ես հիմակ կը բնակիմ. եւ երկու ստացուած կամ կալուածք՝ իրենց պարագայիւր, որք վերոյիշեալ Մթրաթֆօրտ գիւղաքաղաքին մէջ տեղերը Հէյլի փողոցին մէջ զետեղուած, գտնուած ու կեցած են. եւ իմ բոլոր համբարներս, ձիարաններս, մրգաստաններս, պարտէզներս, արտերս, եւ որ եւ իցէ ժառանգընչութիւնրս, որ զետեղուած, կեցած ու գտնուած են, կամ կրնան գտնուած, պահուած, պահպանուած, կամ առնուած ըլլալ վերոյիշեալ Վարվիթի կոմսութեանն Մթրաթֆօրտ-Մարն-Էվընի, Հին Մթրաթֆօրտի, Պիլքըթընի ու Վէլքըմի եւ ասոնց որ եւ իցէ քաղաքաց, աւանաց, գիւղիկներու, դաշտերու եւ արտավայրերու մէջ. նոյնպէս եւ բոլոր կալուածքս ու ստացուածքս իրենց պարագայիւր, որոնց մէջ Ճօն Քօպլինսըն անուն մէկը կը բնակի, զետեղուած, կեցած ու գտնուած Պարթրայարի մէջ ի Ղոնտոն մերձ ի Վարտրօպ. եւ բոլոր միւս երկիրներս, ստացուածներս, եւ որ եւ է ժառանգընչութիւնրս, որ վայելէ ու միայնակ տէր ըլլայ բոլոր վերոյիշեալ բարեաց իրենց ամեն պարագայիւր, նոյն Միլզանա Հօլլ, ցորչափ իւր բնական կենսիւր տեւ. իսկ իւր մահուանէ ետք՝ օրինաւորապէս իւր մարմնէն

սերածնեալ անդրանիկ արու զաւակին. եւ այն անդրանիկ որդիէն սերածնեալ արու ժառանգաց. եւ ի պակասիլ այսպիսի սերունդի մի, օրինաւորապէս իւր մարմնէն սերածնեալ երկրորդ արու զաւակին, եւ այն օրինաւորապէս սերածնեալ յիշեալ երկրորդ որդւոյն մարմնոյ արու ժառանգաց. եւ ի պակասիլ այսպիսի ժառանգաց, յիշեալ Միլզանայի մարմնէ օրինաւորապէս սերածընեալ երրորդ արու զաւակին, եւ այն օրինաւորապէս սերածնեալ յիշեալ երրորդ որդւոյն մարմնոյ արու ժառանգաց. եւ ի պակասիլ այսպիսի սերունդեան, նոյնը գործադրուի եւ մնայ իւր մարմնէն օրինաւորապէս մէկմէկու ետեւէ սերածնեալ չորրորդ, հինգերորդ, վեցերորդ եւ եօթներորդ արու զաւակաց, եւ յիշեալ չորրորդ, հինգերորդ, վեցերորդ եւ եօթներորդ զաւակաց մարմններէն օրինաւորապէս սերածնեալ արու ժառանգաց, այնպիսի եղանակաւ՝ որով յառաջն սահմանուած է եւ կը մնայ իւր մարմնոյ առաջին, երկրորդ եւ երրորդ որդւոց եւ անոնց արու ժառանգաց համար. եւ ի պակասիլ այսպիսի սերունդեան, յիշեալ ստացուածքները յիշեալ բեռադատերս Հօլլի, եւ անորմէ օրինաւորապէս սերածնեալ արու ժառանգաց ըլլան եւ մնան. եւ ի պակասիլ այսպիսի սերունդեան՝ իմ Յուդիթ աղջկանս եւ իւր մարմնէն օրինաւորապէս սերածնեալ արու ժառանգաց. եւ ի պակասիլ այսպիսի սերունդեան՝ իրաւացի ժառանգացն իմոց՝ յիշեալ Վիլլիամ Շէքսփիլի յախտեան:

Պարզեւլ Եւր տամ իմ կնոջս՝ իմ երկրորդ ամենալաւ անկողինս իւր կապիւր:

Պարզեւլ Եւր տամ եւ կը հրիտակեմ յիշեալ Յուդիթ աղջկանս արծաթեայ ոսկեգօծ լայնաբերան տաշտս: Քոյոր մնացորդ ինչքս, անծնական իրքս, վարձերս, պնակեղէններս, գոհարեղէններս եւ առանին մթերքս՝ պարտերս եւ նուիրարաշխութիւններս հատուցուելն եւ յուղարկաւորութեանս ծախքերը տրուելէն ետք՝ կը տամ, կը բաշխեմ եւ կը հրիտակեմ իմ փեսայիս Ճօն Հօլլի՝ որ ի Եէնդ եւ իմ աղջկանս Միլզանայի՝ իւր կնոջ, զորս կը կարգեմ եւ կը նեմ հրիտակատար այս իմ վերջին կամացս եւ կտակիս: Եւ կը թախանծեմ ու կը պարտաւորեմ յիշեալ Մեմապատի Թոմաս Քըմքլը եւ Քրանսիս Պօլլինսը որ ի Եէնդ, որ սոյնի ինամակալքն ըլլան: Մտկէ առաջ եղած բոլոր կրտակներս կը յետակուեմ եւ զայս կը հրատարակեմ իմ վերջին կամքս եւ կրտակս: Ի վկայութիւն որոյ, ես իմ ձեռօքս ստորագրեցի յաւուր եւ յամին վերոյգրեալ ի սկզբան:

յինէն

Մոյնի հրատարակման վկայք.
Ֆրէնսիս ԳՕԼԼԻՆՍ.
ՅՈՒՆՈՍ ՇՕ.
ՃՕՆ ԲՕՊԵՆՅԷՆ.
ՀԱՄԵՆԻ ՄԵՏԼԸՐ.
ԲՕՊԵՐԷ ՀՈՒՆՔՐՔՕՐ:

Պ.Ի.Լ.Բ.Մ. Հ.Է.ՔՍՓ.ԻՅՐ.

Ի ՓԱՐՅՈՒՄԵՆԵՆԸ

Գոյաներդու թեանք ինչ նպատակով ու մարդու բարոյականին որքան օգտա-
կար ըլլալու համար յորթնուած են բոլոր աւելորդ կը համարիմ, ինչու որ օ-
մնումն ծանօթ բան է:

Այս կերպ երկրի Արարացոց թէ նախնի և թէ արդի հեղինակները մ. զ.
յիշատակ թողուցած են, բայց կը թախմ բռնու որ մեր նախնիք մեզ պա-
պիսի հաճելի յիշատակներ չթողուցին, կամ զո՞ն մինչև հիմա երևան եկած
ըլլալը չեմք գիտեր: Աւերդիւնու հեղինակութեանց մէկ բանին Հայերէնի
թարգմանելով՝ ժամանակ առ ժամանակ մեր ազգայինը աշխատեցան անոց ճա-
շտիւր տալ մեր Ազգին, բայց բնաւ չտեսնուեցաւ մինչև հիմա հեղինակ մի՞ որ
Շէքսպիլերի տես զօրութեան արժանաւոր թատերգութիւններ աշխատասիրե-
լով ի լոյս բնծայեր իր գրասեան գիրք, թէև ասոնց մտնայու այս ալ շե-
շեմք որ երբեմնակի մանր մանր գրութի հեղինակութիւն ընողներ չպակեցան,
անոց ալ թուով թէ և կղզիացաւ պատահմամբ:

Երբ առաջին անգամ Շէքսպիլը կարդացի, արանձանաւով յաջողակուեցայ և
բոլորցի որ խնդրի թարգմանելու ձեռնարկեմ, մտախելով որ այս երկերէ հեղի-
նակ անուշա բոլոր եւրոպական լեզուներու թարգմանուած ըլլալով, զիս մեր
Ազգի հանթ չէ: Հաս դժուարութիւն կրէցի մը զամուսն զարձուածաւոր
անգղիականութիւնները, կերպ կերպ երկայրարանական դժուարմաց և երբեմն
անլուծելի խնամները բազաւրելով հայացելու, որ ինչպէս որ ընտեան է, բնա-
բին անուշութեան մեծագոյն մասը կորսնցոյց: Այսպէս պատահեցաւ մտնա-
ցանց Կոստանթնուպոլիս Սիւլտանաց թարգմանած ժամանակ, զոր առաջին ընտ-
բած էի պնտ ծիծաղական ըլլալուն: Թարգմանութեանց մը ըստ մեծի մասին
տառաւել բառ առ բառ թարգմանելը նախադաս սեպեցի, որպէս որ Շէքսպիլեր
էական զեղեցիութիւնը ասոնց խանգարուելու աւելի ճշգիւ ցոյցուի:

Այս բառ կարեացայ զայս թարգմանելով՝ սիրելի Ազգիս պրոֆիլ ծառայութիւն
չի ընելու նպատակաւ՝ մտակեալս այն է որ իրմոյս մ'ըլլայ մերացնելց պայի-
թի ձեռնարկութիւններ ընելու: Թէև 1853ին հեղինակիս մէկ բանի խաղարկու-
թիւնները թարգմանեցի, այլ ճակատաբարս անյաջող բողոք ունեցաւ անոնց
տպագրութիւն. ասկան ասոնց միջատելու անկէ ի վեր արեւ մասեր և թարգ-
մանելու շարունակեցի նե ալ, մինչև հիմա փորձուած մնացին: Հազար 853ին
«Արիի Աբարաւեան» ի մը՝ Կոստանթնուպոլիս Սիւլտանաց կիսաք մնաց, և 1-
862ին, «Ռիսմակ» ի մը՝ Համիլէր նոյն վիճակն ունեցաւ, և բոլոր թարգմանու-
թիւններէս միայն Ռիսմակի Ռաճաթաթը թարգմ. շնորհիւ բարեկեշտական Ս.
Քարապետեմի, նոյն տարի «Ծաւերոճաբար» ի մը՝ միայն յոյս լոյս տեսաւ:
Դժոյքս որք կը ներկայեմ սիրելի Ազգիս սոյն հիւսիսի մի ԿՈՒՆԻՅԻՆԻՆԸ:

իրը ընտիր ճաշակ հեղինակիս երկայրեաց, որոց բողոքութեան մէջ թէ որ
թարգմանութեանս համար նուազագորած է, յուսամ որ ներողամիտ ըլլալու են
անոր թերութեանց, որպէս զի թարգմանութիւն ստանալով յաջորդաբար միւս
շատոնց ի վեր թարգմանուածներն ալ ի լոյս գան:

Կ'ապրիլ կը մնայ անգղիացեալ մի թէ որ մտադրութեամբ կարգայ այս մեծա-
հանճար հեղինակին մուգայարբեր գրչին խրթնիմաստ դժուարութիւնները,
որտայրջ ազգուութիւնները, ամենարնոյշ բողոքութիւնները, պատշաճայար-
մար ներդաշնակութիւնները և ամենայարգ բնականութիւնները կայն, կայն,
որոց համար Անգղիացիք զինք մինչև երկինք կը բարձրացնեն:

Շէքսպիլերի իւր խօսքը որք անկող՝ «Բուստոթեմի ալը՝ արանձանաւ
նրբարեսութեամբ ըրնրելու, բարեբաբու երնոք յերկե և երկե յերկես և
յոթի, և ինչ արեւ երևալուսթիւնը՝ անձեմոթի նիւթերս յն փ ից ճարճասուրէ,
բանաստեղծի բրելը՝ օրային ունչի՝ սեղանս բնախալայ մ'և անուն փ ից յարմ-
ընէ» «Երբազ յամանամէջ զիշերի» Արար. Ե. Տիւ. Ա. Այս անցքը՝ իւր
կոյց կրնամք յարմարեմ:

Իւր խնամոց մէջ միշտ լուինաստ է. այճա երկերէ օրինակ մի. «Ըլլա՛ն թէ
չըլլա՛ն — Համիլէ. Արար. Գ. Տիւ. Ա. աշխարհահաճալ խօսք՝ զոր Կարո-
պացի ազգը շատեր դեռ մինչև այսօր բերանմին հասարակ զոյց ըրած են եր-
կու դարե աւելի է, և զոր Համիլէ իշխանը յիշեալ Աբարաւեանն բողոքն մի-
ջոցներուն այն խօսքով իւր մենաստութիւնը կ'ըրկսի — Ըլլա՛ն թէ չըլլա՛ն,
այն է ինչիւր» *) այսինքն, մարդասպան ըլլալ թէ չըլլալ պետք է:

Խորհրդաւոր և բառխաղական դուարճաստութիւնը այնքան կը սիրէ, որ
լրջական արանձարութեանց շատն մէջն խի կը սպրկեցնէ յաճախ մեծուարան
խեղճանակներու և կրպոխներու գրոցարութիւններ, որք կերպով իւր թախ-
ճական անցքերը կը թէթեկցնեն, երբեմն այնքան յաճախ որ կրնամք ողբերգա-
կասակերգութիւն անուանել զանոնք. ասոր պէս ալ ինչպէս որ ընազին Յա-
ուսթարանը կը յիշեցնէ, երբեմն անպատկառ խօսքեր ոչ միայն արանց, այլ կա-
նանց իսկ բռն կը տայ, Բայց փոխարինաբար, իւր ժամանակի կուս անգլիերե-
նը կոկելու շատ օգնած և լեզուին նորահնար բառերը ճեպացնելու աշխատած է:

Շէքսպիլերի գործոց մէջ խոտելիք չկան, և չեմք գիտեր թէ ո՞րն է բոլոր իւր
անաթին հրաշքի բար — անոնք Համիլէն ու Մոսթեթին և կ'ընեն, ոմանք Յո-
լեոս Կեսար, և ոմանք Իւսթ Խախար և այլը Հեթիլիս Դ. լրջագրականին մէջ
բայց ասոնց դուրե կարեմունտ զուգակցիլ Ռիւլլա, Գիլբերթին, Ամանիսո և Կիւս-
պարս, Կրիստոս և Օսթ Երբ չափաւ: Իսկ ծիծաղագրականին մէջ՝ ըստ իս
Միլիոգլիլ Ջառաթաթեր Խախախիլե, Բազաւ ալթաթ Երբ ունչէ և Ռիսմակի
Ղաճաթաթան զերազանց և Կոստանթնուպոլիս Սիւլտանաց, որոց մէկ նմանակեց-
ճութիւնը կարդացած են գուրե շատեր՝ 1847 տարոյն Վենետիկի «Բազմալի-
պին» մէջ, Երեսուրեթ մակադրի տակ:

Ըստ մեզ, իրբև անգղացի խօսելով մանն զործերը գովելն են: Արդարև իւր
խաղարկութեանց մէկ քանիներուն նիւթերը ուրեւ աղբիւններէ փոխ առած է,
այլ մնացորդին բոլորն ալ իւր հեղինակութիւններն ու գիտելն են:

*) To be or not to be, that is the question,

Իւր գործերը մահուանէն ետք անկարգարար տղուէնուն համար, ճշդիւ չի-
 դիտցուի թէ ինչ յաջորդարդութեամբ հեղինակած է: Իրենքի տիպերն՝
 ճշմարիտ, բոբի, բովի, Սիկիւնի, Մաթի, Վարդաբէնի, Բէշի և Կաթի օ-
 բնականն են. լայց այս անդիպի հեղինակներուն տղարածէն ալ աւելի ընդ-
 արձակագրին (10 հատոր) և մեկնութեամբ ի տիպը՝ 1773ին Ճճասն և ՄԹԻ-
 գնախ ախտապիտութեամբ ըրածնին է, որոյ աւելի կատարելագործեալ տիպը
 1783-93ին ի ըջո եկած է:

Բաց ի իւր թատերադրական բանաստեղծութիւններէ, ունի նաև ըսնի մի քեր-
 թուածներ, որոց մէջ դաստատած են Արարիտի և Երանի, Լատիւնի և Կ-
 րեանի անունը, Տարեանի փոքրանիւնը, Երանարեանի անորոշանքը և մի քանի
 տրիւշ նուագերգութիւններ:

Իւր երկերը ընդհանրապէս չափաբերեալ են, Լրբենն անմայանդ և երբեմն
 անմանայանդ տղերգով և բաց ի Յովնանի Բաժանուէ, Լուսնորսու Բ.է, Հին-
 ընէն Չ.է և Տէրոս Բնորոշիտէ, մնացորդ խաղից մէջ տեղ տեղ քիչ մ'արձակ
 խառնած է. այլ անհատական ի կերպով կրնայ հաստատուիլ որ իւր ոճը վսեմ
 ըլլալէ զատ՝ խրթին է, մանաւանդ միջանկեալ մանր մունր ոտանաւորներունը:

Չամադան կրից և մուլութեանց վրայ գրած է հետեւեալները՝ յաղագս
 Փառասիրութեան, ցոցամուլութեան, անտարանութեան, նախանձու, և զօ-
 նագուն կրից՝ Մազպիթն, Համիթ, Յովիտս Կեսար և Հննրիկոս Չ:

Վրէժխնդրութեան, սխալալութեան, յախուռն կրից և անգթութեան՝ Տի-
 տոս Ենտրոնիկոս, Տրոյիկոս և Կրէսիտէ:

Ասորիսութեան և հաստատանութեան՝ Երագ յամանամէջ գիշերի, Հոռ-
 մէն, Չափ ընդ չափու, Պրիկղէս և Իրկու ազնուականը Վերոնայի:

Չեղութեան, անգթութեան, փառասիրութեան և ազահութեան՝ Հննրի-
 կոս Չ:

Կեղծաւորութեան, խարբութեան և նենգաւորութեան՝ Գիւրեղիս, Աստո-
 նիտս և Կրէսպատրա:

Եղբայրատեղութեան, եղբայրսիրութեան և անբաւութեան՝ Ըստ հատոյիցը:
 Եղբայրատեղութեան և համբերատարութեան՝ Փոթորիկ:

Կրեւատանութեան, անուղղակիտութեան և խարբախարութեան՝ Ոթկոս:
 Երեւոց խարբութեան և ծնողաց շահասիրութեան՝ Վիմտգրի Չուար-
 ճատի խաժոններ:

Խենդութեան և ունայնասիրութեան՝ Իրկոտասնիրոր գիշեր:
 Բարեբարցութեան և բնահաճութեան՝ Խեռուհոյն զգաստանալը:

Վրէժխնդրութեան և հնարաղիտութեան՝ Համիթ, Վենտիկի վճառա-
 կանը:

Վախանձու և վրէժխնդրութեան՝ Չմուռան Պատմութիւն և Գորիտանոս
 կամ Կորիտանոս:

Մագուս կրից՝ Չափ ընդ չափու:

Չաւակասիրութեան՝ Կատակերգութիւն Սիւրանաց:

Չաւակաց ապերաստութեան՝ Լէար Թագաւոր:

Մտելութեան, սխալալութեան ու հաստատանութեան՝ Հոռմիտս:

Պառաճանութեան և փոփոխանութեան՝ Յովնանէն Թագաւոր:

Անորհարութեան՝ Հննրիկոս Գ.
 Չարութեան՝ Հննրիկոս Ե.

Անբարցականութեան և անցաւորութեան՝ Հոիգարտոս Գ.

Շոսալութեան կամ անխոհեմ առատաձեռնութեան՝ Տիմոն ԱՄէնաց:

Չրգարութեան՝ Բագուս ազմուկ ընդ ոչինչ:

Ուխտագրութեան՝ Սիրոյ կորուսեալ ջանքեր:

Յարասեութեան՝ Ամեն բան լաւ որոյ վերջ բարի:

Անցաւորութեան՝ Հոիգարտոս Բ.

Գաղանայտութեան (ս. 25 էն ջախսի սր ու յայտնացի) և վրէժխնդրու-
 թեան՝ Համիթ:

Կերտախորութեան անձնաւորութեանց մէջ այնքան բնական կը ներկայացնէ որ
 իւր ճարտարափայլ վարդետութեան վրայ կը հիանամք: Տէս, Արեւիկի վա-
 ճառաւանի մէջ՝ Հայտքի դերը, կարծես թէ այսօրուան Հրէի մի կերպերը և
 խօսքերը գործ կ'ածէ, որ կը ներկայի իւր որոշամիտ վրէժխնդիր: Իւր ներկա-
 յացուցած միւս անձնաւորութեանց մէջ կը փայլեցնէ հետեւեալները, Համիթ
 իւր խորունկ մտածող և անընկճելի դիւցազն. Յակովս իւր խառնակիչ, բան-
 սարկու և չարակամ. Բորթիս իւր խորագէտ և հնարագիւտ. Գետէմնէ՝ իւր
 տիպար անմուլութեան և հաւատարմութեան. Ճիւլեկդա, Իզապէլ, Միրան-
 սա՝ սիրոյ և առաքինութեան. Կատարինէ թագուհի՝ անյիշաչարութեան. Մագ-
 պէթհ՝ իւր անյազ փառասեր:

Այս ալ յիշե՛ք որ Հէքսփիլի ժամանակները՝ տեսաբանի վրայ կանանց զե-
 րը արք կը կատարէին:

Ինք՝ Մոլիերի պէս բժշկաց հակառակ չէ, թէև անոր պէս ազահութիւնն ու
 կեղծաւորութիւնը կը սխալարակէ:

Հէքսփիլը այնքան սիրելի է իւր ազգին որ շատ ընկերութիւններ և հաստա-
 տութիւններ իւր անուամբ յիշուած են, ինչպէս՝ Հէքսփիլիեան ընկերութիւն,
 Հէքսփիլիեան քըլպ, Հէքսփիլիեան ժողովարան, Հէքսփիլիեան թէատրոն,
 Հէքսփիլիեան սրճարան ևայլն:

Այս սրանչէր հեղինակին վրայ ասկէ աւելի ինչ կրնան գրել մեզ պէս տկար
 գրիչներ, արդէն երևելի բանասէրը Եւրոպայի՝ հիացմամբ զոված են զինք, ա-
 ստից մէջ է նաև իւր վրայ սրանչացոյն Հիւկո՝ որոյ հանձարին վրայ աշխարհ
 կ'ընթանանայ:

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Տեսարանը՝ Աւերոնայի մէջ, Մոնղականց եւ Պարուլեանց երկու հակա-
ռակորդ գերդաստանաց կողմնականներուն մէջ ծագած կռիւով մի կը բացուի,
որոց զլսատրաց անունները Մոնղակէս ու Պարուլէտ են: Մոնղակէսի որ-
դին Հռոմէոս՝ պինտ տարփալի սիրով Հռոզալին անունով աղջկան մի հետ
կապուած է, բայց Պէնփօլիո անունով իւր բարեկամին խրատիւրը Պարու-
լէտի պարահանդէսը երթալով, երեսի դիմակը կը հանէ, ու կը սիրահարի
Ճիւլեէղայի՝ որ Պարուլէտի աղջիկն է: Իւր բոցակէզ սիրէն թելադրուած,
գիշեր ատեն Պարուլէտի պարտէզի պատին վրայ կը մազլցէ ու կը լսէ Ճիւլ-
եէղայի զանգատները պատուհանին մէջ, որ իմացած է եղեր թէ իւր սէրը
զրաւող երիտասարդին անունը Հռոմէոս է, եւ իւր հօրը թշնամոյն գաւակն
է: Ստոր հետեւեալ սիրախօսութեանց մէջ՝ Ճիւլեէղա խօսք կը տայ Հռո-
մէոսի որ հետեւեալ օրը իւր դայեկուհին խրկէ, որպէս զի իմանայ իրմէ թէ
իրենց փոխադարձ սիրոյ նպատակը զլուխ հանելու համար ինչ միջոց պիտի
բանեցնէ: Հռոմէոսի համոզմամբը, Հայր Լարենտիոս անուն ֆրանչիսկեան
կրօնաւոր մի, առանց իրենց ազգականաց գիտութեան, զիրենք կը պսակէ:
Պսակը կատարուելէն անմիջապէս ետք, Հռոմէոս իւր Մերկուտիոս եւ Պէն-
փօլիո բարեկամացը հետ, Տիկին Պարուլէտի եղբորորդի Ռիպալտոսի կը
հանդիպի, որ իւր կողմնակիցներովը՝ վերոյիշելոց հետ կռիւի կ'ենէ ու մար-
տութեան մէջ Մերկուտիոս Ռիպալտոսէ կ'ըսպաննուի եւ հետեւաբար Ռի-
պալտոս ալ Հռոմէոսէն կ'ըսպաննուի, որուն վրայ Հռոմէոս արտորանքի կը
դատապարտուի: Պարիս՝ Աւերոնայի իշխանին ազգականը, Ճիւլեէղայի
ծնողացմէ իրեն էրիկ կ'ընտրուի, բայց աղջիկն այս լը՛սածին պէս, կրօնաւո-
րին քով կ'երթայ, եւ անոր խրատիւրը ղեղաշուր մի կ'առնէ որ մահահան-
գոյն թմբուածին մի կը բերէ վրան, այնպէս որ, երբ հարսանեաց օրը կը գայ
որ Պարիսի հետ կարգուի, խմած ղեղին պատճառաւ մեռած կարծուելով,
Պարուլեանց գերեզմանատան մէջ կը թաղուի: Սյս միջոցներուն, կրօնաւոր
Հայրը ըստ իւր խոստման, մարդ կը հանէ Հռոմէոսին (որ Մանդուա բա-
շուած է) որ շուտով Աւերոնա գայ ու Ճիւլեէղայի արձննալու ժամանակ զայն
հետը Մանդուա տանի. բայց ղիպուածով մի, կրօնաւորին խրկած մարդը
նամբան կ'արգիլուի ու չկրնար նամակը հասցնել, սակայն Հռոմէոսի ծառայն

կը վազէ շուտով իւր տիրոջ քով եւ Ճիւլեէղայի կարծեցեալ մահուան լուրը
կը տայ իրեն: Հռոմէոս, յուսահատութենէ՝ մահադեղ կը գնէ ու Աւերոնա կը
գայ, եւ իւր ծառային առաջնորդութեամբը Ճիւլեէղայի դրուած գերեզմանը
կ'երթայ ու առանձին ներս կը մտնէ: Բայց այս տեղոյս մէջ Պարիսի հան-
դիպելով, որ այն ալ Ճիւլեէղայի վրայ ողբալու համար եկած է եղեր, իրա-
բու հետ խօսքի կը գան, եւ Հռոմէոս հրապուրուելով Պարիսէ կ'ըսպաննէ
հոնտեղ զայն: Ստոր վրայ Հռոմէոս թոյնը կը խմէ ու կը մեռնի: Անմիջա-
պէս ետք Հայր Լարենտիոս վրայ կը հանի այն միջոցին ուր Ճիւլեէղա
վերակենդանացած՝ բայց Հռոմէոս մեռած կը գտնէ: Կրօնաւորը զրոյն պա-
հապաններուն աղմուկը լսելով կը վախնայ կը փախչի ու Ճիւլեէղան հոն կը
թողու, որ իւր յուսահատութեան վերջին վայրկեանին՝ ինքզինք կ'ըսպաննէ եւ
իւր դժբաղը էրկանը վրայ կ'ինկնի ու կը մեռնի: Երկու հակառակորդ գեր-
դաստանները, այս լսելով, իշխանին հետ նոյն տեղ կը վազեն կը հասնին,
եւ իրենց ատելութեանց ապերջանիկ պտուղը տեսնելով, իշխանէն կը համո-
զուին, որ նորէն փոխադարձ սիրով միաբանին:

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ

Շէտիկոյ այս խաղաղութեան մեջ աղքատացեալ երևան կը հանէ ժա-
նանքական արեւութեան յաղթանակ յիմարութեանները, և անոնց պատճա-
ռաւ ուրիշուի կատարութեանները: Ինչպէս կ'երևի Հռոմէոսի և Ճիւլեէղա-
յայի մահուանց մեջ, որոնք բար ասեանքի հաստատութեան, որ համար, որոնց ի-
րենց քերթասարանաց վաղեմի սխառութեան՝ իբրև հասարակարարութեան և
սիրոյ օրինակ՝ կրնային երջանիկ կեանք ասենալու, քերթանակ իրենց արարածու-
ման համարձեւ ողբոցովու:

ԳՐԻԳ. Հը՛հ, քանի որ ողջ ես, պարանոցդ վզիդ կապէն դուրս քաշէ՛ ։*)

ՍԱՄՓ. Բարկութեան ելնեմ նէ, իսկոյն կը զարնեմ՛ ։

ԳՐԻԳ. Բայց զարնելու համար արագաշարժ չես ։

ՍԱՄՓ. Մոնղակեան գերդաստանին մէկ շունը՝ իս բարկութեան կը շարժէ ։

ԳՐԻԳ. Շարժելը՝ տեղէն քաշուիլ է, ու քաշ ըլլալը՝ տեղը կեանալն է. ուրեմն թէ որ կը շարժիս՝ ըսել է որ տեղէդ՝ կը փախչիս ։

ՍԱՄՓ. Այն գերդաստանին շներէն մէկն իս պիտի գրգէ՛ ։) որ կայնիմ. այն ժամանակ ես ալ Մոնղակէսի սր և իցէ մարդուն կամ աղջկան պատերուն վրայ կ'ինկնիմ ։

ԳՐԻԳ. Այդ վքեզ տկար գերի մի կը ցուցնէ, ինչու որ տկարները պատերուն տակէն կ'երթան ։

ՍԱՄՓ. Իրան ես. անոր համար է, որ կանայք աւելն տկար ըլլալուն, պատին կողմ կը քաշուին. — վասն որոյ ես ալ Մոնղակեանց մարդիկը պատէն ասդին պիտի քաշեմ, ու իրենց աղջկունքը պատին վրայ պիտի հրեմ ։

ԳՐԻԳ. Կսիւր՝ մեր աէրանց, և մեր՝ ու իրենց ծառայից մէջն է ։

ՍԱՄՓ. Ամենը մէկ խօսք է. ես իմ բռնաորութիւնս պիտի ցուցնեմ. երբոր մարդոց հետ ծեծկուիմ, աղջկանց հետ ալ անդժուութեամբ պիտի վարուիմ. իրենց գլուխը պիտի կտրեմ ։

ԳՐԻԳ. Աղջկանց գլուխը ։

ՍԱՄՓ. Անշուշտ, կոյս աղջկանց գլուխը, կամ իրեց կուսական գլուխը. ինչ մտքի կ'ուզես նէ ան ։

ԳՐԻԳ. Իրենք մտքի առնել պէտք են, իրենց զղալը ։

ՍԱՄՓ. Իս զգան պիտի, քանի որ կենալու կարող ըլլամ. իս կը ճանչնան որ հազըւաղիւտ շանոսկոր մ'եմ ։

ԳՐԻԳ. Հասկցանք, ձուկ չես եղեր. թէ որ միս ունենայիր քեզ

*) Անխնայ, անապառք, բարխիւն և վզի-խոյ, իրարմ գրեթէ քիչ տարբեր արտասանութիւն մ'ունին Անգղ. մէջ ։

†) Բարխիւն ելնել, արաբաշարժ ըլլալ, շարժել, գրգռել, Անգղ. մէջ ամենն ալ մէկ բառով յայտնուած է, որ է իս-ձու ։

Հեղինակին՝ իր խաղարկութեանց մէջ ասանկ բառախաղութիւններ կ'ընէ յաճախ ։

աղած ու չորցուցած ապուխտ պիտի կանչէին ։ Գաշէ՛ սուրբ, նայէ՛ Մոնղակեանց մարդոցմէ երկու հոգի կը զան ։

ԱՅՐԱՀԱՄ և ՊԱԹԱԶԱՐ ԻԵ ԿԻՆԷ ։

ՍԱՄՓ. Սուրս քաշեր եմ. կուրինք, ես քեզ կունակ կ'ըլլամ ։
ԳՐԻԳ. Ի՞նչպէս. կունակդ դարձունես ու փախչիս ։

ՍԱՄՓ. Ինչմէ մի վախնար դուն ։

ԳՐԻԳ. Չէ՛, հաւատացիր կը վախնամ ։

ՍԱՄՓ. Մենք իրաւունքը մեր կողմ քաշենք. թող սկսին ։

ԳՐԻԳ. Ես քովերնէն անցած ժամանակս դէմքս կը ծուրկեմ. ու իրենք ուզին վրանին առնեն, ուզեն չառնեն ։

ՍԱՄՓ. Ու կը համարձակին որ. ես իմ բթամատս կը խածնեմ իրենց վրայ. թէ որ տանին շատ բան, իրենց համար նախատինք մ'է ։

ԱՅՐԱՀԱՄ. Մեր վրայ բթամատդ կը խածնես, պարոն ։

ՍԱՄՓ. Ես իմ բթամատս կը խածնեմ, պարոն ։

ԱՅՐ. Մեր վրայ բթամատդ կը խածնես, պարոն ։

ՍԱՄՓ. (Գրէգորէն) Գատաստանը մեր կողմը կ'ըլլայ, հա՛ ըսեմ նէ ։

ԳՐԻԳ. Չէ ։

ՍԱՄՓ. Չէ՛, պարոն, ձեր վրայ բթամատս չեմ խածներ, պարոն. բայց բթամատս կը խածնեմ, պարոն ։

ԳՐԻԳ. Կսիւ կ'ուզէք, պարոն ։

ԱՅՐ. Կսիւ ըսիր, պարոն. չէ՛, պարոն ։

ՍԱՄՓ. Թէ որ կ'ուզէք, պարոն, կայներ եմ. ձեռքերս տանձ չեն ժողուեր ։ Իմ ալ տէրս, ձերինն պէս ազնուական մ'է ։

ԱՅՐ. Սանկ ըսէք ։

ՍԱՄՓ. Միտքդ ինչ է, պարոն ։

ՊԵՆԱՕԼԻՈ ԳԵՐԱՆՆԵՆ ԻԵ ԿԵՆԷՆԷ ։

ԳՐԻԳ. Ի՞նչ ըսիր — սանկ ըսէ ըսիր. ահա՛ տիրոջս ազգականներէն մին կը գայ ։

ՍԱՄՓ. Հրամներք, սանկ ըսէք ըսի, պարոն ։

ԱՅՐ. Սուտ կը զբուցէք ։

ՍԱՄՓ. Թէ որ մարդ էք, քաշեցէք, — Գրիգոր, ցոյցնուր զէնս
քերուդ վարպետօրէն զարնուածքները: (Կէ կոտակն)

ԳԻՆԱՂՈՒԹՕ. Խեղճը կեցիք, յիմարներ, սուրբնիդ տեղերնին
դրէք: Ըրածնիդ չէք զիտեր:

ԳԻՊԱՆՏԱՍ Է ԲՐՆԷ:

ԳԻՊԱՆՏԱՍ. Աս ինչ է, դուն ալ այս վատարարոյ զիւղացոյց
մէջ խօթուեր ես. դարձիր, Պէնվճլիօ, ու մահդ տես:

ՊԵՆ. Ես խողաղցնել կ'ուզեմ. սուրդ տեղը դիր, կամ այնպէս
մի գործածէ զայն՝ որ սա մարդիկն ինձմէ զատուին:

ԳԻՊ. Ազ ինչ խօսք է. սուրդ քաշեր ես, ու հաշտութեան խօսք
կ'ընես: Ես այդ խօսքը կ'անարդեմ, ինչպէս որ կ'անարդեմ դժոխքը,
բոլոր Մոնթակեանները և զքեզ. ինքզինքիդ եկուր, լիւրը: (Կէ կոտակն)

Երբ Գիւրգաթանայ գտնուան խաչակիցներ և քան — Կոտակն ԺԶ և ԺԷԷ.
— Կի երբ ԲԱՂԱՔԱՅԻՔ Բերեալ էր այս և հոտնին:

Ա. ԲԶԲ. Պահապաններ, նիղակնիդ, զէնքերնիդ. կողմնականք,
զարկէք. դետին զարկէք: Անկցին Գարուլեանք: Անկցին Մոն-
դակեանք:

ԳԱՐՈՒԼԷՏ, Էր «Ենկապէտարով» և ՏԻԿԻՆ ԳԱՐՈՒԼԷՏ:

ԳԱՐ. Աս ինչ աղմուկ է: — Բերէք իմ երկայն սուրս, հօ:
ՏԻԿ. ԳԱՐ. Յո՛ւպ մը, ցո՛ւպ մը. — Ինչ սուրդ կ'ուզես:

ԳԱՐ. Սո՛ւրս կ'ըսեմ. — ահա՛ ձեր Մոնդակէս կը զայ, և իր
սրոյն երկավճը կը շողշողացնէ ինձի դէմ:

ՄՈՆԴԱԿԷՍ և ՏԻԿԻՆ ՄՈՆԴԱԿԷՍ:

ՄՈՆ. Գանրելի Գարուլէտ, — իս մի բռներ, թող որ երթամ:
ՏԻԿ. ՄՈՆ. Բայլ մ'անդին չպիտի շարժիս տեղէդ որ թշնամոյդ
զէմն ելնես:

ԻՇԽԱՆԸ Է ԲՐՆԷ, ԳԵՊԱՆՔՆԵՐՈՒ:

ԻՇԽԱՆ. Աստամբ ժողովուրդք, խաղաղութեան թշնամիք,
սրբապատով արենակցաց արիւն մտնող ամբարիշտներ, — չէք լը-
սեր. — Ազ ինչ է, հօ, մարդ էք՝ թէ անասուն, որ ձեր կատ-

ղութեան՝ նեղութեանց ցաւոց վրայ ինկնող կրակը՝ ձեր երակներէն
բղխող ծիրանացայտ աղբիւրներով կը մարէք. դետին զարկէք ձեր
արիւնուշտ ձեռքերէն ձեր արիւնարբու զէնքերը, մախի ըրէք ձեր
սիրտը ցաւած իշխանին դատաւճիւրը. — Այս երեք անգամ է որ
փուճ խօսքէ մ'առաջ եկած քաղաքական կռիւները, քեզի համար
ձեր Գարուլէտ, և քեզի համար, Մոնդակէս, մեր փողոցներուն
հանդատութիւնը վրդովեցին. և երեք անգամ Աերոնայի վաղեմի
ընակիչները՝ իրենց տարիքին վայլած շնորհալի և աղւոր պաճու-
ճանքներէն զրկեցին, որ ձեռօք իսկ ձեր եղած հինաւուրց կողմնա-
կանները դրդեն որ խաղաղութեան ժամանակ ժանդահարեալ զէնս
քերնին ձեռք առնեն ու ձեր ժանդատած ատելութեան մէջ մանեն.
ասոր համար, գիտցած ըլլաք, որ թէ որ նորէն մեր փողոցները
տակնուվրայ ընէք՝ ձեր կեանքը՝ խաղաղութեան տուգանքը հատու-
ցանէ պիտի: Այս անգամ, թող ամենք բաներնին երթան, դուն
Գարուլէտ, հետս եկուր, դուն ալ Մոնդակէս, այսօր օրհասա-
րակէ՛տք մեր հասարակաց գատաստանարանն եկուր, որ այս եղած
անցից վրայօք մեր դատողութիւնը լսես: Գարաձալ կ'ըսեմ, սով որ
իսկոյն ասկէ չմկնիր, թող մահուան գատապարտուի:

(ԻՇԽԱՆԸ ԳԵՊԱՆՔՆԵՐՈՒ. ԳԱՐՈՒԼԷՏ, ՏԻԿԻՆ ԳԱՐՈՒԼԷՏ, ԳԻՊԱՆՏԱՍ,
ԲԱՂԱՔԱՅԻՔ և ԾՄՈՒՅՆԵՐԸ ԲԵՆԷԷ.)

ՄՈՆ. Այս հին դժտութիւնը սով նորէն ոտք հանց. ըսէք նայիմ,
եղբորորդի, դուք հո՛ն էիք երբ վէճն սկսաւ:

ՊԵՆ. Ձեր ոտիսին ծառայները և ձեր սպասաւորները հոստեղ
կռիւ ընելու վրայ էին, երբ վրայ հասայ. իսկոյն սուրս քաշեցի
որ զիրենք զատեմ. նոյն կէտին Գիպալտոս կրակ կտրուած սուրը
պատրաստազէն վրայ եկաւ, այս կերպով ինչպէս որ կռիւ ընելու
հրաւերներ կը կարգար պահանջաց, նոյնպէս ալ զայն իր զլսուն
չորս դին ճօճեցնելով՝ օղը կը կոտրաէր, որով ուրիշ մնաս մի
չէր կրնար ընել, բայց եթէ ինքզինք նախատելու համար սուր-
մունքներ հանել. երբ այս միջոցներուս իրենց հարուածոց և բաղխ-
մանց մէջ միջնորդութիւն ընելու կ'աշխատէինք, երկու կողմէն ալ
մարդիկն աւելցան և սկսան զարնուիլ, մինչև որ իշխանն եկաւ ու
թշնամիք զատուեցան:

ՏԻՎ. ՄՈՆ. Ո՛Տ, ո՛ւր է Հռոմէոսը, այսօր տեսա՞ք զինք. շատ ուրախ եմ, որ այս կռուոյն մէջ չզտնուեցաւ :

ՊԷՆ. Տիեզերապայծառ արեւը իր ոսկեղէն պատուհանները արեւեկըին կողմը բանալէն ժամ մ'առաջ՝ խեղճվողով խորհրդածուծիւններս գրղեցին զիս որ պտուտելու համար դուրս ելնեմ. նստեղ — փոքր անտառին մոլաթղենեաց ծայրը որ քաղքին արեւմտեան կողմը կ'իկնի, այնքան կանուխ ժամանակ ձեր որդին տեսայ. դէպ' իրեն քաղցի. բայց ինք միտքս իմանալով՝ անտառին խուռղիներուն մէջ սպրդեցաւ. ես ալ՝ իր մտատանջ հակամիտութիւններն իմիններէս կշռելով, որոնք ո՛րքան մինակ մնայ մարդ այնքան կը շատնան, առանց իր յօժարութեանց դպչելու իմիններուս ետեւէն զնացի, և ինձմէ ուրախութեամբ փախչողէն՝ ուրախութեամբ խոյս առի :

ՄՈՆ. Քանի քանի առաւօտներ հոն տեսնուեցաւ ինք, որ առաւօտեան դովազին ցօղելը՝ իր արտուքներովը կ'աւելցնէր, և իր խորունկ հառաչանքներովը՝ ամպերուն աւելի շոյիններ կը վերառաքէր. բայց այս ամենն ալ այնքան կանուխ կ'ընէ, որ հազիւ թէ համայնադուարձ արփին՝ արեւելեան ամենահեռի կողմերէն Արշալոյսին անկողնոյն ստուերածիգ վարագոյրները քաշելու ըսելին վերայ՝ նայիս որ տրամադրած զաւակս ալ՝ տուն կը դառնայ. լոյսէն կը փախչի, և իր սենեկին մէջ քաշուելով ինքզինք կը պահէ. պատուհանները կ'զոցէ, ցերեկուան կենսապարզ և լոյսը կ'արտակուցէ, և արուեստակեալ գիշեր մի կը ձևացնէ իւր սենեակը, զիս ալ գիշերուան պէս մթութեան մէջ ձգելով. այս բնաւորութեան վերջը ցաւալի և չարագուշակ կրնայ ըլլալ՝ թէ որ համուզական խրատներով շարժառիթը չվերցուի :

ՊԷՆ. Ազնիւ հօրեղբայր, հրամանքնիդ պատճառը զիտէ՞ք :

ՄՈՆ. Ո՛Տ զիտեմ, ո՛չ ալ իրմէ բան մի կրնամ իմանալ :

ՊԷՆ. Ամենին միջոց մի բանեցնելով ստիպեցի՞ք զինք :

ՄՈՆ. Թէ ես, և թէ ուրիշ շատ բարեկամներ. բայց ինք՝ ինքզինքին և իր կամացը խրատատուն է. — Ճշմարիտը սրն է, չբռնամ — բայց ինքզինք այնպէս կը ծածկէ և այնպիսի կերպով դադանիք դուրս չհաներ, և այնքան ալ փորձուելէ և երևան ելնելէն

կը փախչի՝ որպէս թէ, իր թարմ տերեւները օդին մէջ տարածելու կարող ըլլալէն առաջ՝ կամ իր գեղեցկութիւնը արեւուն նուիրելէն առաջ՝ իւր ծոցը ծլակեր որդ մի պարունակող ընձիւղի ճիւղմ'ըլլար : Թէ որ կարող ըլլամք գիտնալու թէ իւր ցաւերը ո՛րկէ առաջ կը դան, մենք ալ մեծաւ հաճութեամբ ձեռքերուս եկածին չափ կ'աշխատիմք որ գարման տանիմք գիտցածովս :

ՀՌՈՄԷՈՍ ԳԵՐՄԱՆՆԵՅ ԿԸ ԺՅԷ :

ՊԷՆ. Նայեցէ՛ք, ահա կը գայ. թէ որ կը հաճիք՝ մէկզի քաշուեցէ՛ք, ես՝ կամ իր արամուծիւնները կ'իմանամ, և կամ կը մերժուիմ :

ՄՈՆ. Երանի՛ թէ կենալովդ՝ ականջօքդ ճշմարիտ խոստովանուծիւն մի լսելու չափ բազդաւոր ըլլայիր : Քաղցիք, Տիկին, ելէ՛ք երթանք : (ՄՈՆԻՒՍԿԷՍ Ե ՏԻՎԻՍԷ Կ'ԵԼՆԷ) :

ՊԷՆ. Բարի լոյս, հօրեղբորդի՛ :

ՀՌՈ. Տորեկը դեռ այդքան դեռատի՛ է :

ՊԷՆ. Հիմակ ժամն ինն զարկաւ :

ՀՌՈ. Ափսոս ինձ, տրտում ժամերը աչացս երկարատե կ'երեւան : Հայրս էր այն որ շտապաւ զնաց հոսկէ :

ՊԷՆ. Հրամարք. — Ի՞նչ արամուծիւններ են որ Հռոմէոսին ժամերը կ'երկարատե են :

ՀՌՈ. Չունենալով զայնս՝ զորս ունենամ՝ կը կարճացնեն զանոնք :

ՊԷՆ. Սիրոյ մէջ ես :

ՀՌՈ. Ընկճեցայ —

ՊԷՆ. Սէրէ՞ն :

ՀՌՈ. Իմ սիրողիս շնորհներէն դուրս, որոյ սիրոյն մէջն եմ :

ՊԷՆ. Ափսոս, այդ սէրը՝ որ երեոյթին մէջ անուշ կ'երի, փորձի մէջ այդքան ալ անագորոյն ու խտրմբեր է եղեր :

ՀՌՈ. Ափսոս, այս սէրը՝ որոյ աչերը դեռ երիզակապ կը կենան, առանց աչաց՝ իւր կամաց համեմատ քայլելից մի պիտի տեսնէ : Ո՛ւր պիտի ճաշենք : — Ո՛Տ, ափսոս ինձ : — Այն ինտոր կուր էր սա-տեղ : Բայց բան մ'ըսեր ինձ, ինչու որ ես ամեն բան լսեցի : Այս տեղ ատելութեան հետ շատ զործ կայ տեսնելիք :

տակայն սիրոյ հետ ալ աւելի. — Ինչ, մեղք. ո՛հ, կազայաբոյց սէր. ո՛հ, սիրաշաղախ ատելութիւն. ո՛վ ոչնչէ նախ զոյացած ամեն ինչ. ո՛վ ծանրաբեռն թեթեւութիւն. անաչառ ունայնութիւն. ո՛վ շորհատեսիլ ձեւերու խառնափնդոր քառսութիւն. կապարեանյ փետուր, լուսաւոր մառախուղ, սառնապաղձող կրակ, ախտահամակ առողջութիւն, հսկող քուն, որոնք ոչինչ ըսել են իմ քով: — Այս իմ զգացած սիրովս՝ սէրը չեմ զգար ես ասոր մէջ: Խնդալիքդ չգար:

ՊԵՆ. Չէ, հօրեղբորդդի, առաւել լալիքս կը դայ:

ՀՌՈ. Աղէկ սիրտ. ինչ բանի վրայ:

ՊԵՆ. Քու բարի սրտիդ ճմլկութեանց վրայ:

ՀՌՈ. Տեսար. ասանկ կ'ըլլայ ահա սիրազանցութիւնը. — իմ ցաւերս՝ պինտ ծանրաբեռնեալ են սրտիս վրան, զօրս կ'ուզես որ քու ատելցուցածներովդ ալ բեռնապատկես. այդ սէրը, զոր կը ցուցնես ինձ, իմ ունեցած խիստ շատ ցաւերուս՝ ուրիշ ցաւեր ալ վրան կը զիզես: Սէրը՝ հառաչանայ զոլորշեաց հետ ելնող մուխ մ'է, երբ մաքրուի՝ տարփաւորին աչքին մէջ կայծակնայայտ կրակ մ'է. երբ սրտաբեկի՝ տարփաւորին արատաւօրը լճացած ծով մ'է. ուրիշ ինչ բանի նմանցնեմ. պինտ խոհեմաբարոյ խենդութիւն մ'է, հերձամղձուկ դառնութիւն մի և քաղցրախենալ անուշութիւն մ'է: Մնաս բարեալ, հօրեղբորդդի: (Երկուսով)

ՊԵՆ. Կեցիր, ես ալ հետդ պիտի դամ. եթէ ոչ, թէ որ զիս այսպէս ձգես, ինձ անիրաւ բան մ'ըրած կ'ըլլաս:

ՀՌՈ. Գնա՛ք բանդ դուն ալ Աստուած սիրես, ես ինքզինքս կորուսի. ես հոս չեմ: Ես Հռոմէոս չեմ, ան ուրիշ տեղ մ'ըլլալ պէտք է:

ՊԵՆ. Իրաւ, շիտակն ըսէ ինձ, Աստուած սիրես, ո՛վ է սիրողդ:

ՀՌՈ. Ի՞նչ. կ'ուզես որ ըսեմ՝ ու հեծկլտամ:

ՊԵՆ. Հեծկլտաս, չէ, ինչու պիտի հեծկլտաս. դո՛նէ մեղամաղձոտ կերպով ըսէ ինձ ո՛վ ըլլալը:

ՀՌՈ. Գնա՛ մեղամաղձոտ հիւանդի մ'աղաչէ որ իր կտակն ընէ. — ան, խօսքը գէշ կ'ըստիպէ զիս երբ այդքան դժնդակ է. շիտակն ըսեմ, հօրեղբորդդի, ես կին մի կը սիրեմ:

ՊԵՆ. Տեսար հիմա ինտոր մօտէն նշան առեր եմ, երբ մակաբերեցի որ սէր կ'ընես:

ՀՌՈ. Այդ ինտոր զիպաղէտ ու շիտակ նշան առնող ես եղեր: Պինտ սիրուն կին մ'է դիտես:

ՊԵՆ. Սիրելի հօրեղբորդդի, վարպետութեամբ շիտակ առնուած նշանը՝ շուտով նպատակէտին կը հանդայի:

ՀՌՈ. Բարի, դուն այդ նպատակէտին չկըցար հանգիպեցնել, վերպեցար. ինք՝ Կուպիտոնի նետովը զղարնուիր, Արաբիսի ճարպիկութիւնն ունի. և ողջախոհութեան հզօր փորձառութեամբ աղէկ մ'ըսպառաղինուած՝ սիրոյ տկար ու տղայական աղեղէն չվիբաւորուած կ'ապրի: Սիրահարական խօսքերէ չպաշարուիր և ոչ սիրայարձակ աչաց պատահման կը հանդուրժէ, ոչ ալ սուրբերն իսկ մնչորեցնող ոսկոյ առջև՝ ծնրադրութիւն կ'ընէ. ո՛հ, ինք զեղեցիկութեամբ հարուստ է. և աղքատութիւնն այս է միայն, որ երբ մեռնի՝ իր հարստութիւնն ալ զեղեցիկութեամբ մեռնի պիտի:

ՊԵՆ. Աւրեմ, երգում ըրած է որ միշտ ամուրհի մնայ:

ՀՌՈ. Հրամարես, և այդ խնայողութեան մէջ ինքզինք կ'ըսպառէ. ինչու որ, զեղեցիկութիւնը՝ իր անաչառութենէ սովատանջեալ, բոլոր յետադայ սերունդներէ կը խզէ զեղեցիկութիւնը: Պինտ բերուն է և պինտ խոհեմ. խոհեմութեամբ այնքան սիրուն է, որ իսյուսահատեցնելով երջանկութեան կ'արժանանայ. երգմազանցութեամբ սէր խոստացաւ, և այս խոստմանը մէջ՝ մեռած կ'ապրիմ՝ որ հիմա զայն ըսելով ապրած մնամ:

ՊԵՆ. Ինձմէ խրատ առ, զինք մտքէդ անցունելը մոռցիր:

ՀՌՈ. Ո՛հ, սորվեցոր ինձ ինտոր մօտնամ այս մտածմունքը:

ՊԵՆ. Աչերդ ազատ պահելով, ուրիշ զեղեցիկութիւններ աչազննէ:

ՀՌՈ. Այդ այնպիսի միջոց մ'է, որ աւելի պիտի պարտաւորէ զիս իրենը գերազանց է ըսելու. այն երջանիկ զիմակները, որ սիրուն տիկնանց ճակատները կը համբուրեն, սև ըլլալով՝ մեր միտքը կը բերեն որ զեղեցիկութիւնը ծածկել կ'ուզեն. այն որ անդամ մի կը կուրանայ՝ չկրնար մօտնալ իր կորուսած աչքի լուսին թանկագին գանձը. ցուցնի ինձ հրաշտեսիլ կին մի, և հարցնի ինձ

Թէ իր գեղեցիկութիւնը ինչ բանի կրնայ ծառայել, ոչ ուրիշ բանի, եթէ ոչ, ձեռքիս մէջ եղած սոմնակի մի ուր անոր գեղեցկութիւնը կարգալու կարող կ'ըլլամ: Ծառայ եմ. դուն ինձ մանուցութիւնը դաս չես կրնար առլ:

ՊԷՆ. Ես՝ այդ վարդապետութիւնը կամ կը հատուցանեմ, և կամ պարտքովս կը մեռնիմ: (Կ'էլէն:)

ՏԵՍԱՐԸՆ Բ.

Պողոց մի:

ԳԱՐՈՒԼԷՏ, ՊԱՐԻՍ -- ԾԱՌԱՅ Վ Է ԴԷ ԴԷ:

ԳԱՐ. Մոնթակէան ալ ինձի պէս պատժապարտութեան տակ ինչ կած է. ու կարծեմ որ մեզն պէս ծեր մարդոց համար դժուար բան չէ հաշտութիւն ընելը:

ՊԱՐ. Երկուքդ ալ պատուաւոր համարում ունիք. ու մեզք որ այսբան ժամանակէ ի վեր սիրով չէք վարուիր: Բայց հիմակ, տէր իմ, իմ առաջարկութեանս ինչ ըսելու էք:

ԳԱՐ. Ինչ որ արդէն ըսի զայն կը կրկնեմ նորէն. զուակս՝ աշխարհիս մէջ գեռ. օտարուհի կը նմանի, ու տակաւին տասնուչորս տարուան փոփոխութիւնը տեսած չէ. թող երկու գոռոզ ամառներ ալ անցնին, ու այնուհետև մտածներ թէ զինք հարս ընելու ժամանակն է:

ՊԱՐ. Իրմէ շատ աւելի նուազահասակ աղջկունք՝ երջանիկ մայրեր եղած են:

ԳԱՐ. Ես այնքան կանուխ կարգուողներն ալ պիտո շուտ աւրուած են: Աշխարհս՝ իմ բոլոր յոյսերս կ'ըլլեց, բաց իրմէ. և ինքը կ'ըսեմ, իմ աշխարհիս յուսալից սիրուհին է: Բայց սիրտդ բաց իրեն, ազնիւ Պարիս, դնա՛ իր սիրտը մտիք նայէ, իր հաւանութիւնը՝ իմ կամաց հետ զուգընթաց է. իր հաճեհաւանութեանս մէջ, իր ընտրութեան որոշմունքներուն հետ՝ իմ ալ հաւանութեանս կամահաճ և զոհունակ ձայներս կը միարանին: Այս գիշեր իմ հին սովորութեանցս համեմատ՝ ինձոյք մ'ունիմ, ուր իմ սիրելի բարե-

կամներս հրաւիրած եմ, և դուն ալ հոն գտնուելով՝ կ'ուզեմ որ հիւրերուն թիւն աւելցնես բարեղալտեամբդ: Իմ խեղճ սնակիս մէջ, դիտէ՛ ու տես այս գիշերս, որ երկրաշըջիկ աստղերը՝ երկնից լոյսը կը խաւարցնեն. ինչպէս որ զալարեօք պճնազարդեալ Ազրիլը իւր գարշապարօք՝ կաղացեալ ձմեռուան վրայ քայլած տանն ցոփատէր երիտասարդք կը հրճուին, ասանկ ալ դուն այս գիշեր իմ տանս մէջ գեռարօյս և նորածաղիկ երիտասարդուհեաց մէջ պիտի զուարճանաս. ամենուն մտիկ ըրէ, ամենը տես, ու զայն միպիտի զուարճանաս. ամենուն մտիկ ըրէ, ամենը տես, ու զայն միպիտի սիրէ աւելի, որ արժանաւորագոյնն է. ահա ասանկ ալ այս բաղնութեան մէջ, իմինս, որ անոնցմէ մէկն է, սակայն իւր արժանաւորութեան կողմէ մէկն ալ չէ: Քալէ, երթանք, — Ինձ նայէ, մանչ, դնա՛ Վերոնան տակնուվրայ ըրէ՛ ու սա մարդիկները դա՛մբ, որոնց անունները ասոր (Բոնուէ Վ Է ԴԷ ԳԳ) մէջ զրուած են, ու ըսէ՛ որ այս գիշեր տունս ինձոյք ունիմ, թող հրամայեն դան:

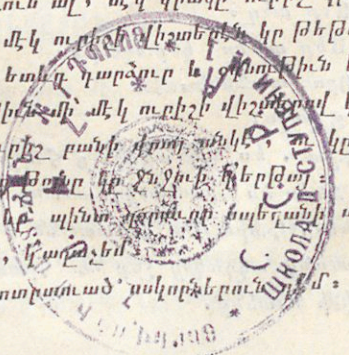
(ԳԱՐՈՒԼԷՏ Լ ՊԱՐԻՍ Կ'ԷԼԷՆ:)

ԾՈՏ. Վերոնան տակնուվրայ ընեմ այն մարդիկը գտնեմ, որոնց անունները ասոր մէջ զրուած են: Ասոր մէջ — կոշկակարը՝ իր կանդունը, դերձակը՝ իր վերջինը, ձկնորսը՝ իր մատիտը և պատկերահանը՝ իւր ուղեւորները պիտի բանեցնէ զրուած է. բայց ես այս մարդիկ փնտուել գտնելու խրկուած եմ, ու ասոնք զրոզ մարդուն ինչ անուն գրեն ալ կարգալու կարող չեմ երբէք: Երթամ կարգացող մի գտնեմ: — Ահա՛ պատեհ ժամանակին հասան:

ՊԷՆ ԱՕԼԻՍ Ե ՀՈՌՄԷՆՍ Է ԴԷ ԴԷ:

ՊԷՆ. Չայնդ կտրէ, դուն ալ, մէկ կրակը ուրիշ կրակի մ'այրելի կը շեջանէ, ցաւը՝ մէկ ուրիշ վիշտերէն կը թեթեւայ. երբ գլուխդ գտնայ՝ գլուխդ ետեւը դարձուր և օրհնութիւն կը գտնես. յուսահատական տրամութեանս մէկ ուրիշ վիշտերով կ'աղէկնայ. աչքդ՝ մէկ բանէն մէկ ուրիշ բանի փոփոխուի, ու կը նայիս որ հին բաներուն խորագրեալ թոյնը կը քնջուի. երթա՛:

ՀՈՌ. Թաթենայդ տերեւ պիտո յարմար նպէղանի մ'է ազոր: ՊԷՆ. Ինչ բանի դեմ, կ'արձակեմ: ՀՈՌ. Սրունքներուդ կոտորած շսկորձերուն համար:

ՊԷՆ. Ինչո՞ւ, Հոռմէոս, խենդեցար:

ԻՌՈ. Չխենդեցայ, այլ՝ բանտի մէջ գրուած և անանց սնունդի պահուած, ծեծ կերած ու չարչարուած խենդէ մ'աւելի կապուկուեցայ: Օ՛, բարի առաքեցար, բարեկամ:

ԾՌՅ. Աստուած կեանք տայ ձեր մեծապատուութեան. — կ'աղաչեմ, տէր իմ, կարգալ գիտէ՞ք:

ՀՌՈ. Այո՛, թշուառութեանս մէջ՝ բաղոս:

ԾՌՅ. Գուցէ այդ բանն առանց զբքի սովբած էք. սակայն կ'աղաչեմ, ինչ որ տեսնէք կրնա՞ք կարգալ:

ՀՌՈ. Անշուշտ, թէ որ գիրերն ու լեզուն գիտեմ:

ԾՌՅ. Պինտ համով խօսք մ'ըսիք: Աստուած ձեր բանն յաջողէ:

ՀՌՈ. Կեցիր, մարդ, ես կարգալ գիտեմ. (կը կարգայ)

Սիմէօք Մարդինօ եւ իւր կինը եւ աղջկուհիք. Անուշնու կուսը եւ իւր գեղեցիկ քոյրերք. ոչբեարի Տիկին Վիդրուֆիօ. Սիմէօք Բլաչէնդիօ եւ իւր սիրուն քրոջ-աղջիկներք. Մերկուտիոս եւ իւր եղբայրը Վաղենտինուս. Կորեղբայրս Գարուչեո, իւր կինը եւ աղջկուհիք. Հոռուալին՝ շնորհալի քեռ.պղուսարս. Լիվիան, Սիմէօք Վաղենտիուսը, Գիպպաոսս իւր հօրեղբորորդին. Լուչիօն եւ խնդուներես Հելենան:

Պինտ աղւոր ընկերութիւն: (Բողոքէ եր կը գայ) Ո՛ր պիտի գան:

ԾՌՅ. Ահա՛, վերը:

ՀՌՈ. Ո՛ր տեղ:

ԾՌՅ. Մեր տունը, կերակուրի:

ՀՌՈ. Որո՞ւ տունն է:

ԾՌՅ. Տիրոջօ:

ՀՌՈ. Իրա՞ն. ես այդ առաջուց հարցուցած ըլլալ պէտք էի:

ԾՌՅ. Հիմա ես հրամանոցդ առանց հարցնելու կը զրուցեմ, իմ տէրս՝ երեւելի Գարուէտ մեծատունն է. ու թէ որ հրամանքիդ Մոնդակեստանց ազգակից չէք նէ՛ հրամեցէք, Աստուած սիրէք, մէյմէկ գիտի նետենք: (կ'ընէ):

ՊԷՆ. Գարուէտի այս հնատո՛վոր խնձոյից մէջ՝ սիրուն Հոռուալինն ալ հանդիսակից է, զոր այնքան կը սիրես, ու բոլոր Վերոնայիքի գեղեցիկութեանը համար վրան կ'ըզմայլեն. զնա կ'ուզես նէ, ու հազուանշմար աչքով՝ բաղբատէ իր դէմքը ուրիշ մէկի հետ՝ զոր քեզ ցուցնեմ, և այն ժամանակ այլ ևս կարապիդ երգերը ազուաւի կարկաչ ըլլալը պիտ' իմանաս:

ՀՌՈ. Քանի որ աչացս բարեպաշտ կրօնքը այս սխալմունքը կ'ընդունի, թող արտօնքներս բոցերու դառնան. սակայն այս աչերը որք յաճախ ընկմեցան և բնաւ երբէք չկրցան մեռնիլ, — որ թափանցիկ հերետիկոսներ ըլլան պիտի, թող կեղծապաշտներու պէս այրին: Իմ սիրականէս աւելի գեղեցիկ. համայնատես արեւը՝ աշխարհ ստեղծուելէ ի վեր դեռ իւր նմանը տեսած չէ:

ՊԷՆ. Շըշտ, իր քովը մէկը չեղած ատեն՝ աչքիդ աղւոր երեցեր է. դուն զինքը՝ ինքզինք կշիռին երկու աչքերուն մէջ դրած ատենը տեսեր ես. բայց այդ բիւրեղեայ նմարներուց մէջ թող քո տարիաւորիդ սէրը և ուրիշ մէկ օրինորդի գեղեցիկութիւնը կը շուտի այս գիշեր, զոր երբ քեզ ցուցնեմ, տեսնես պիտի հանգէս սին մէջ արձակած ճառագայթները, ու ան ատեն պիտ' իմանաս, որ քո աչաց աննման երեցող բանը՝ հազիւ թէ անոր ոտքը հասնելու չափ արժէք ունի:

ՀՌՈ. Երթամ պիտի, բայց ո՛չ թէ ատանկ գեղեցիկութիւն մի տեսնելու, այլ՝ իմինիս գերազանցութեամբը տարած յաղթանակին ուրախութիւնը վայելելու: (կ'ընէ):

ՏԵՍԱՐԱՆ Գ.

Գարուէտի տան մէջ սննեակ մի:

ՏԻԿԻՆ ԳԱՐՈՒԼԷՏ և ՄՆՈՒՑԻՉ:

ՏԻԿ. ԳԱՐ. Գայեկուհի, ո՛ր է աղջիկս, հոս կանչէ: ՄՆՈՒՑ. Ճշմարիտ կ'ըսեմ, երկուսս անամեայ կուտութիւնս վըկայ, հիմա կանչեցի զինք, խաթուն. (կը կանչէ) — Ո՛ր ես, զառ-

նուկ, ուր ես, աղաւնի տիկինս. — Տէր ողորմեա՛ — ուր է դու
ցեր մեր օրիորդը. — ուր ես, ճիւղէղդա :

ՃԻՒԼԵՆԳԻՒՄ ԷՆ ԴՊԵՆ :

ՃԻՒԼ. Ի՞նչ է այն, ո՞վ կանչեց զիս :

ՄՆՈՒՑ. Մայրերնիդ :

ՃԻՒԼ. Հո՞ս եմ, մարիկս, ի՞նչ կը հրամայէք :

ՏԻԿ. ԳԱՐ. Ահա՛ ինչ պիտ' ըսէի. — սնուցի՛չ, դուն քիչ մ'ա-
տեն բանդ գնա, մենք գաղտնի խօսք մ'ունինք. — Չէ՛, ինձ նայէ,
սնուցի՛չ, եկու՛ր, եկու՛ր. հիմա միտքս ինկաւ, դուն ալ մտիկ ըրէ-
մեր խորհուրդը : Գիտես, որ աղջիկս՝ իր ծաղիկ հասակին մէջն է :

ՄՆՈՒՑ. Հիտակն ըսեմ, մինչև մէկ ժամ իր տարիքը կրնամ ը-
սել :

ՏԻԿ. ԳԱՐ. Գեո. տասնուչորս տարեկան չկայ :

ՄՆՈՒՑ. Տասնուչորսը ակուաներէս կը բրցնէի. սակայն ասանկ
կ'ընեն աշխարհիս ցաւերը, միայն չորս հատս մնացեր են. — Տասն
ու չորսին չմտա՛ւ. քա՛ հիմա Ս. Պետրոսի տոնին քանի՞ օր մնայ :

ՏԻԿ. ԳԱՐ. Տասնուհինգ օրէ աւելի կամ պակաս :

ՄՆՈՒՑ. Աւելի կամ պակաս՝ տարւոյն բոլոր օրերուն մէջ, Ս.
Պետրոսի ճրագալըյցը՝ զիշերը կ'ըլլայ, այն ժամանակ տասնուչոր-
սին պիտի մտնէ : Քա՛ Հուշան ու ինք՝ — Աստուած բոլոր Գրիս-
տոնէից հողինքը լուսաւորէ, — մէկ տարօք էինք քա՛ : — Է՛ աղէկ,
Հուշան՝ հիմա Արքայութիւնն է. հետս ինտո՛ր աղէկ կ'երթար քա՛ :
Բայց, ինչպէս որ ըսի, Ս. Պետրոսի ճրագալըյցին զիշերը՝ տասնու-
չորսը պիտի մտնէ, տասնուչորս, հասկցա՛ք. քա՛ իմ աղէկ միտքս
է : Տասնումէկ տարի առաջ, ուր է, միտքերնիդ է, քա՛ գետնա-
շարժ մի չեղան, ահա՛ ճիշդ այն ժամանակին էր որ ծծէն կտրե-
ցինք. — քա՛ մտքէս չեւեւեր, քա՛. տարւոյն ճիշդ այն օրն էր. ին-
չո՛ւ գիտէք, ես այն օրը ծծերուս պտկունքը օշինդը քսեցի ու ա-
ղաւնոցին պատին տակ արևուն մէջ նստայ, Տէրս ե գու՛ք այն ժա-
մանակ Մանթուս գացեր էիք. — տեսա՛ք, իմ խելքս ծնվ է քա՛,
ծնվ : Բայց ինչպէս որ ըսի, երբոր ծիծերուս պտկունքը բերանը
տուի ու լեղի համն առաւ, խեղճ երեխայ, երեսը գէտքը ծուրո-

կելով շուտով ծիծը բերնէն հանեց ու այնքան լացաւ ճաճաց որ
աղաւնոցը տեղէն շարժեց. ալ հարկ չէ ըսելը, որ գլուխս գնաց :
Ահա՛ այն ատենն մինչև հիմա տասնումէկ տարի է. ինչու որ ինքն-
առն ոտքի վրայ կրնար կայնիլ. չէ՛, խաչոր, ինք իր գլխուն աս-
ղին անդին ալ կրնար տըմպըլ մըմպըլ վազվաւտել. ինչու որ, օր
մ'առաջ ալ՝ ինկեր ու ճա՛ւաք ծակուէր էր. այն ատեն էրիկս —
Աստուած ողորմի հողոյն, քա՛ ինտո՛ր ծիծաղաւէր մարդ էր քա՛ —
աղջիկը վէր վերցոյց. Հա՛, ըսաւ, դուստ արանի երեսի է վայր ի՛նչի-
նիս, երբ ինչոր Գլխոր Գայ՝ կանկիջ վրայ ալ պիտ' ինչիս, հա՛, անանկ
չէ՛, ճիւղ, հա՛ : Ու Աստուածածին վկայ, պղտիկ սատանայեկը ձայնը
կտրեց ու հա՛ ըսաւ քա՛. նայեցէ՛ք որ հիմա կատակը իրաւ կ'ըլլայ.
Ճշմարիտ որ հաղար տարի ալ ապրիմ՝ բնաւ մտքէս չեմ հաներ
քա՛. Անանկ չէ՛, ճիւղ, ըսաւ. ան չըզիկ սատանայեկն ալ՝ լացը
կտրելով հա՛ չըսէ՛ քա՛ :

ՏԻԿ. ԳԱՐ. Ա՛լ կ'օգտէ, բերանդ գոցէ, կ'աղաչեմ :

ՄՆՈՒՑ. Ճշմարիտ ասանկ եղաւ, Տիկին. քանի որ միտքս բե-
րեմ, քա՛ ձայնը կտրէ ու հա՛ ըսէ՛ ինդպէն ուրիշ բան չեմ կըր-
նար ընել որ. հապա ճակատին մէջ տեղը՝ պղտիկ աբլորի մի հաւ-
կթին չափ ուռեցք մ'ունենայ ու խոց մի բացուի ու ճվիկ ճվիկ
դալով լայ, անկէ ետք, Հա՛, ըսէ էրիկս, երեսիդ վրայ ի՛նչիս.
Պեճնառ նէ՛ կանկիջ վրայ ալ ինչի՛նչ կ'ողչես, հա՛, անանկ չէ՛, ճիւղ,
հա՛, ըսէ, քա՛ վայ գլխուս, ան ալ ձայնը կտրէ ու հա՛ ըսէ՛ :

ՃԻՒԼ. Գուն ալ ձայնդ կտրէ, կ'աղաչեմ, ծծմարս, կանճ ըրէ :

ՄՆՈՒՑ. Կարճ ընենք, լմնցաւ հա՛ : Աստուծոյ օրհնենքը վրա-
նիդ ըլլայ. քա՛ քեզի պէս ուրիշ աղ ուր երեխայի մի ծիծ չտուեր
էի որ. Աստուած ասոյ հարս ըլլալի ալ տեսեմ, ալ անկէ աւե-
լի բանի չեմ բաղձար :

ՏԻԿ. ԳԱՐ. Հապա ես ալ այդ պիտ' ըսէի : — Հիմա ինձի ըսէ՛
նայիմ, ճիւղէկդ աղջիկս, ինտո՛ր ես, կարդուիլ չէս ուզեր :

ՃԻՒԼ. Այդ ինձի համար այնպիսի պատիւ մ'է, որուն վրայօք
բնաւ չեմ մտածեր :

ՄՆՈՒՑ. Պատիւ ըսիր, ես քո ծծմարդ չըլլայի նէ՛ պիտ' ըսէի
որ իմաստութիւնը կաթին հետ ծծեր ես :

ՏԻԿ. ԳԱՔ. Է՛յ Հիմա՝ ալ կարգոււրը նայինք. հոս տեղս Աե-
րոնայի մէջ՝ քեզմէ նուազ տարեկան պատուաւոր օրհորգները ար-
դէն գաւաիաց տէր եղան. իմ հաշուովս, այդ հասակէդ աւելի
պակաս եղած ժամանակս, ես քո մայրդ էի, որ հիմա դուն դեռ
կոյս մնացեր ես: Ես քեզի կարճ խօսք մ'ըսեմ. կարիճ՝ Պարիսին
միտքը քեզի հետ կարգուիլ է:

ՄՆՈՒՑ. Տեսա՞ր մարդը, պզտիկ խաթունս, մանրդ կ'ըսեմ, մանրդ.
քան գիտես որ մոմէ թափուած է, քան:

ՏԻԿ. ԳՆԲ. Աերոնայի մէջ ամառուան ծաղիկ կը նմանի:

ՄՆՈՒՑ. Քան, հան, քան, սուտմինս ծաղիկ կը նմանի, գիտես որ
ծաղիկ մ'է:

ՏԻԿ. ԳՆԲ. Ի՞նչ կ'ըսես, այս ազնուականը բանիդ կը դոյ՞, այս
գիշեր մեր խնձորին մէջ պիտի տեսնես զինք. երիտասարդ Պարիսի
դէմքին հատորը լաւ մի կարդան, և անոր մէջ գեղեցկութեան գրի-
չով՝ զբուածներէն հաճութիւն զգան. զննագիտէ՛ իւր ամեն մէկ ներու
գաշնակաւոր գիմադձութիւնները և տես թէ ինտոր մէկ մասը մէ-
կալ մասին չափակարգութիւն փոխ տուած է. սակայն այս սիրուն
հատորին մէջ սրբան մթին խրթնութիւններ կան նե՛ր բոլորն ալ
իր աչաց լուսանցքին մէջ բացատրուած պիտի գտնես¹⁾: Սիրոյ
այս թանկագին մատենանը, որու թերթերը տակաւին կ'սպուած չեն,
այս տարփալին կ'ըսեմ, իր գեղեցկութեան պատիւն աւելցնեմ, մի-
այն կազմը պակաս է: Չուկը՝ դեռ ծովուն մէջն է²⁾. ասկէ զատ,
արտաքինը՝ ներքին գեղեցկութիւնը ծածկելու ըլլայ նե՛ր աւելի պա-
տիւ կը գտնէ: Այս գիրքը կ'ըսեմ, շատ մարդոց աչքին փառա-
ւոր հանդիսացուց ոսկեգիր պատմութեանց պարծանքը՝ զոր ոսկե-
դէն ճարմանգները գրքին մէջ կը պահեն: Ահա՛ն դուն ալ այս կեր-
պով, իրեն հետ կարգուելով՝ իր պարունակութեանց մասնակից կ'ըլ-
լաս և ինքզինքդ ալ անկէ պակաս բան մի չես ընե՞ր:

1) Հին դրոյ վրայ՝ բացատրութիւնները հասարակօրէն լուսանցքներուն մէջ
տպուած են: Բն.

2) Այսինքն, գիւ. որոացուած է: որու կաշին միայն հարկաւոր կ'ըլլար, որ
կազմուի: Բն.

ՄՆՈՒՑ. Անկէ պակաս. քան, անկէ աւելի բան մի կ'ընէ չես ը-
մեր. կնիկները էրիկ մարդոցմով կ'աճին:

ՏԻԿ. ԳԱՔ. Կարճ խօսք մ'ըսէ. պիտի կրնան սիրել Պարիսը:
ՃԻՒԼ. Թէ որ նայիլ սիրելը կը թեւագրէ, սիրելու նայիմ պի-
տի, կ'օգտէ միայն որ իմ մէկ խորունկ աչք նետուածքէս աւելի,
ձեր հաւանութիւնը՝ զայն թոցնել տալու զօրութիւն չտայ:

ԾԱՌԱՅ Գ Է ԴՆԷ:

ԾՌՑ. Խաթուն, հիւրերը եկան, կերակուրը սեղանն է, ձեզ
կ'ըսպանեն, պզտիկ խաթունս հարցուցին, խոհանոցին մէջ հազար
ու մէկ անէ՞ք կը կարդան դայեկուհւոյն, ամեն բան պարտապա-
րաստ է. հիմա ես ալ սեղանին վրայ կայնելու պիտի երթամ. կ'ա-
ղաչեմ, հրամայեցէ՛ք, ետեւս մ'ուշանար:

ՏԻԿ. ԳՆԲ. Հիմա ետեւէդ կը գտնե՞ր: Ճիւղէ՛դգա, կոմսը մեզ
կ'ըսպատէ:

ՄՆՈՒՑ. Գնան, աղջիկ, գնան. երջանիկ օրերուդ երջանիկ զիշեր-
ներ ալ աւելցնու՛ր:
(կ'էնէն:)

ՏԵՍԵՐԱՆ Գ.

Պողոց մի:

ՀՈՌՄԻՆՈՍ, ՄԵՐԿՈՒՏԻՆՈՍ, ԳԵՆՎՈՒՆՈ՝ ԳԵՆԳ-ԼԵՅ ԳԵՄԻՆԱՆԵՐԻՆՈՒ, ՋԱՏԱՆ
ԻՔԻԿԻՆՆ և ՄԻԵԼ ԴՈՐՈՅԻՆՈՒ:

ՀՈՒ. Ի՞նչ ընենք. արդեօք երթալնուս համար պատճառանքներ
գտնելով՝ ներողամտութիւնն ինդրե՞նք, թէ ելնենք պարզապէս
ներս մտնենք առանց ձայն հանելու:

ԳԵՍ. Ասանկ երկարաբանութեան թուականները հին են¹⁾. մենք՝
աչքերնիս բարակ երկով մի կ'սպուած Վուպիտոնի պէս՝ ներկուած
փայտի շերտէ շինուած թաթարական աղեղնիս շալկած չպիտի եր-
թանք որ աղուաւանոյցի պէս՝ տիկիները փախցնենք մեզմէ. և ո՛չ
ներս մտած ժամանակնիս՝ զրքի մը յառաջաբանութիւնը սերտ ըրած

1) Այսինքն, երկուս բարակ խոսելու տեսն չէ: Բն.

ու ետևէն յուշաբերի մի կրկնախօսութիւնները լսելով՝ դողդողական ձայներով արտասանելու խօսքեր չպիտի ըսենք, այլ՝ համարձակ ներս կ'մտնենք, ինտոր կ'ուզեն նէ այնպէս վարուին թող, մենք ալ նոյն աչքով կը նայինք իրենց, բանդ նայէ, դարձապար մի կ'ընենք, անկէ ետք ծառայ եմ:

ՀՌՈ. Ջահ մի տուէք ձեռքս¹⁾։ Ես պարելու մարդ չեմ. ու թէեւ ես ծանր եմ, այլ լոյսը²⁾ կրնամ տանիլ:

ՄԵՐԿ. Չէ, Հռոմէոս, մենք քո պարելը կ'ուզենք, սիրելիս:

ՀՌՈ. Հաւատա՛, ես չեմ ուզեր. դուք՝ կաքառու շրուականներ ունիք նուրբ ներբանափոխով, ես՝ կապարեայ սիրտ մ'ունիմ, որով այնպիսի կերպով դետինը զամուսած եմ՝ որ տեղէս չեմ կրնար շարժիլ:

ՄԵՐԿ. Գուն տարիաւոր ես, կուպիտոնի թևերը փոխ առ ու մարդոց չկրցած. սահմաններէն անդին սլացիք:

ՀՌՈ. Իր նետերէն պինտ խոր խոցուած եմ, ու իր թեթև թևերով չեմ կրնար ճախրել. այնպէս ալ կապուած կաշկանդուած եմ, որ վրաս ծանրացած ցառոց վրայէն՝ թիզ մ'ալ վեր չեմ կրնար սլանալ և սիրոյ ծանր բեռին տակ՝ կը ճնշուիմ կ'երթամ:

ՄԵՐԿ. Ատոր մէջ ընկղմելով՝ սիրոյ վրայ ծանրութիւն ըլլալու էիր, ինք գողտրիկ աղայ մ'է, քեզ չկրնար զիմանալ:

ՀՌՈ. Սէրը գողտրիկ աղայ է. սէրը՝ պինտ խտտարարոյ, պինտ դժնդակ, պինտ աղմկայոյզ բան մ'է, ու փուշի պէս կը ծակծկէ:

ՄԵՐԿ. Թէ որ սէրը քեզի հետ խտտութեամբ կը վարուի, դուն ալ հետը խտտութեամբ վարուէ. քեզ խթէ նէ՝ դուն ալ զինք խայթխթէ, այն ատեն կը յաղթես սիրոյ: (Յարայնէրտան) Գիմակ մի տուէք ինձ որ դէմքս մէջն անցունեմ: (Դժբախտ կը դարձնի): Գիմակը դիմակ դրուեցաւ. — հող չէ, թող երթայ հիմա հետաքրքիր աչք մի սպեղնութիւններս դիտէ. ահա հիմա խոժոռադիմութիւններս զիս տեսնելով պիտի շառագնին:

¹⁾ Ջահակիր մի՛ գիմակաւորներու որ և է խուճերուն մէջ մտնելու իրաւունքն ունի եղեր: Բն.

²⁾ Լոյս և թեթև նայն բառն են: Ծ. Թ.

Պէն. Քալեցէք, դարնենք, մանենք. ու ներս մտածնուս պէս՝ թող ամեն մէկն իր սրունքներուն վտահի:

ՀՌՈ. Ջահ մի տուէք ինձ. թող այս թեթևասիրտ խենդերը երթան և անզոյ պրտուները¹⁾ իրենց դարշապարովը խաղաղեն. ինչու որ ես նախահայրական առածով մի խրատուած՝ ճրագ կը բռնեմ որ ականատես ըլլամ, — այսպիսի բարեյաջող խաղ տեսած չունէի ես բնաւ. իմ բանս լննցաւ:

ՄԵՐԿ. Խփէ՛, գիտես գործակալները երբեմն ինչ կ'ըսեն՝ պարտապահանջները, անհանդարտ ընող միներ կը նմանին, ու թէ որ դուն ալ հիմա մեզ պարտապահանջի պէս անհանդարտ պիտ' ընես նէ՝²⁾ մենք ալ (ազնուութենէդ հեռի) այս ցեխաշաղախ սիրոյ մէջէն գուրս կը քաշենք զքեզ, ուր մինչև ականջներդ խրեր ես: Քալեցէք, ցորեկ է դարձեր, հօ՛:

ՀՌՈ. Չէ, ատանկ մ'ըսեր:

ՄԵՐԿ. Ըսել կ'ուզեմ, որ ցորեկ ատեն ճրագ վառելու պէս՝ ջահերը փուռ տեղ կը հատնին կ'երթան: Մեր ըսածը աղէկ մտքի ան, ինչու որ, մեր դատողութիւնը հինգ անգամ ալ ատոր մէջ տեսնուի՝ մեր հինգ խելացի խօսքերը հազիւ թէ անգամ մի տեղի կ'ունենան:

ՀՌՈ. Հիմա մեզի պէս ալ, գիմակահանդէսը երթալով՝ մտքերնիս աղէկ է, սակայն խելացութիւն չէ:

ՄԵՐԿ. Ելնէ մէկն ալ ինչու համար ըսէ նէ:

ՀՌՈ. Ես այս զիշեր երազ մի տեսայ:

ՄԵՐԿ. Ես ալ տեսայ:

ՀՌՈ. Գուն ի՞նչ տեսար:

ՄԵՐԿ. Ես տեսայ որ երազատեսները շատ անգամ սուտ կը զրուցեն:

ՀՌՈ. Իրան կ'ըսես. այսու ամենայնիւ անկողնոյ մէջ քնացած տներնին ճշմարիտ բաներ կ'երազեն:

¹⁾ Հին ժամանակները սովորութիւն կայ եղեր, որ սենեակներուն տախտակամանները պրտուայ փախթներով կը ծածկեն եղեր: Բն.

²⁾ Բանս լննցաւ, պարտապահանջ և անհանդարտ ընել գրեթէ նոյն արտասանութիւնն ունին անզոյ մէջ: Ծ. Թ.

ՄԵՐԳ. Երազնս մէջ տեսայ՝ որ Մար¹⁾ թաղուհին հետդ է ետ ղեր. այս Մար թաղուհին՝ յաւերժահարսանց մանկաբարձն է ու քաղաքական ատենակալի մի ցուցամտն անցուցած մատանունն ապա կատի քարէն արելի մեծ հասակով մարդու չերեար. իւր կառք՝ պինտ մանր հիւղեայ երիվարներով լծուած է և ննջող մարդոց քթին մտէն կ'անցնի. անիւներուն շառախղները՝ մամուկներուն երկայն սրունդներով շինուած են. վըայի ծածկոցը՝ մարախներու թեւերէն, երասանները՝ ամենափոքր սարդերու ոտայնէն. երիվարներուն վիզը կախուած մահիկեղջիւրները՝ լուսնի ճառագայթարձակ շառախղներէն. խարազանին կոթը՝ ծղրիտի ոսկորէն և ծայրի լարափունջը՝ անոր մորթէն. իւր կառապետը դորշազկեայ պղտորիկ մեծեղ մ'է, որ թերանինջ օրիորդի մի մատը խաճնելէ ետք բըռնուած պղտորիկ կլորիկ լուի մի կէսին չափ ալ մեծ չէ. իւր կառքը՝ կաղինի մի փուճ կեղևն է, զոր սիլուս ատաղձագործը հիւսնած է, կամ՝ որդ վարպետին գործն է, որոնք մտքէ դուրս ժամանակէ ի վեր՝ յաւերժահարս Իսկնանց կառագործներն են: Ահա այս վիճակով՝ ամին գիշեր տարփաւորաց ուղեղներուն մէջէն քառաքայլ վազելով կ'անցնի, որ ետքէն սիրոյ երազներ տեսնեն:

Թէ որ պալատականաց ծնկներուն վրայէն անցնի՝ իսկոյն մեծաւնեմ պաշտօններու վրայօք երազներ կը տեսնեն. գատաւորաց մատներուն վրայէն անցնի՝ իսկոյն իրենց վարձահատուցման վրայ կ'երազեն. տիկնանց շրթանքներուն վրայէն անցնի՝ անմիջապէս պագուրտութիւն կը ցնորեն. սակայն Մար՝ շատ անգամ, երբոր կը նայի որ ասոնց շունչը քաղցրաւենիներով արատարօրեալ է, բարկանայ նէ՝ խոցեր իսկ բանալով կը չարչարէ զիրենք: Երբեմն կը հանդիպի որ արքունական անձի մի քթին վրայէն կը վազէ, ասոր վրայ, կը նայիս որ ան ալ մեծ աստիճանի հասնելու անուրջ մի կ'երազէ. երբեմն ալ՝ տասանորդն առնուած խողի մի պոչով կը դայ և խորունկ քունի մէջ եղած եկեղեցականի մի քթին ծակերը կը խտրեցնէ, անատեն ան ալ ուրիշ վիճակի մի հետեւելու ցնորքներ կ'երազէ. երբեմն իր կառքը զինուորականի մի շնլիքին վրայէն

¹⁾ Խալուի?

կ'անցունէ, նայիս որ ան ալ՝ թշնամեայ խոչափողը խողխողելու, քերդերու մէջ յարձակելու, դարանակալութիւններ ընելու, Սպանիա շինուած թուր կախուելու, մինչև բերանը լցուած բաժակներով կենսամարմին գինի խմելու երազներ կը տեսնէ. ասոր վրայ մէկ մ'ալ յանկարծ թմբուկին ձայնը առածին պէս՝ վեր կը ցատկէ ու կ'արթննայ, ու այս կերպ զարհուրանօք մէկ-երկու աղօթք կը մըմբայ ու նորէն կը քնանայ: Այս՝ այն Մարն է, որ գիշեր ատեն ձիոց բաշերը կը բզկտէ և աղտոտ ու խառնիխուռն հերաց մէջ պարիկներու հերացցունքը կը խառնաշփոթէ, որոնք անգամ մ'որ քակուին՝ շարագուշակ դժբաղդութիւն կը սեպուի: Ամենէ մեծ կատուութիւնն այն է որ երբ կոյս աղջկունք իրենց կռնկին վրայ պառկած կ'ըլլան, անոնց վրան կ'ինկնի¹⁾ ու նախ ինք գաս կը տայ իրենց, որ կնիկ ըլլալու ժամանակնին՝ ինտոր պիտի դիմանան ծանր բեռի տակ: Այս է այն —

ՀՈՌ. Կ'օղտէ, կ'օղտէ, Մերկուտինս, հասկցանք, ոչինչ բաներ կը զըուցես:

ՄԵՐԳ. Հասկա երազներու վրայ կը զըուցեմ, որոնք ուրիշ բան չեն, բայց եթէ անպիտան ուղեղներու զաւակներ, փուճ երեակայութեան պտուղներ՝ որք օգին գոյութեան պէս նուրբ և հոգմէն աւելի յորդողք են, որ գուցէ հիմա իսկ՝ հիւսիսային սառնապատ կողմերուն վրայ իր շունչը փչելէն բարկացած՝ ետ կը փախչի ու հարաւային ցողատարափ կողմերուն վրայ կը դարձնէ իր դէմքը:

ԳԵՆ. Այդ հովը որ կը զըուցես՝ զմեզ շատ հեռու կը ձգէ, արդէն ընթրիքնին լմնցուցած ըլլալ պէտք են ու մենք ալ պինտ ուշ պիտի հասնինք:

ՀՈՌ. Աշխնամ որ պինտ կանուխ է. երեակայութիւնս ինձ դիտես թէ կ'ըսէ, որ այս գիշերուան ինձոյից զեղխութեանց հետ՝ դեռ աստղերուս մէջ կախուած ճակատագրիս դժբաղդութեանց աղետալի թուականը՝ դառնութեամբ սկսի պիտի, ու ցաւալի կորուստի կամ տարածամ մահուան մի պատճառաւ՝ սրտագողիս մէջ կը զըուցեմ ձանձրալի կեանքիս պայմանածամբ վերջայնէ: Բայց Այն՝

¹⁾ Որ է մղձաւանջը:

որոյ ձեռաց մէջն է իմ կեննթացից ուղղութիւնը, թող նաևս առադատներն ալ կառավարէ : Քաղցեցէք, զեղխասէր ազնուականք :
ԳԻՆ. Զարկէք թմբուկները : (Կ'էլէն :)

ՏԵՍԱՐԱՆ Ե.

ԳԱՔՈՒԼԷՏԻ տան մէջ սրահ մի :

Երաժիշտը պատրաստ՝ կ'ըսպասեն :

ՍԳԱՍՆՈՐՆԵՐ և Ժոյն :

Ա. ՍԳԱՍ. Թօփիկն ո՞ր է, ինչո՞ւ չ'որ որ սեղանը վերցնենք . ծոյլը, պնակ փոխէ՞, պնակ սրբէ՞. Աստուած չընէ :

Բ. ՍԳԱՍ. Երբ ամեն շնորհք մէկ կամ երկու մարդոց ձեռք անցնի՞, ու այն ձեռքերն ալ լուացուած չըլլան, անշնորհք բան մի կ'ըլլան, ճշմարիտ :

Ա. ՍԳԱՍ. Վերցնու՞մ սա յօղաթոռները, անդին տար պնակներուն դարանը¹⁾, պնակները աղէկ նայէ չձգես չկտորտես. կ'աղաչեմ, խնամի, ինծի կտոր մի նշաքաքար պահէ. նաև, զիտեմ որ կը սիրես զիս, սա գոնապանին ըսէ որ Գերձակենց Ըուշանը, Հեղինէն — Անտոնը և Թօփիկը թող տայ որ ներս գան :

Բ. ՍԳԱՍ. Շո՛ւտ ըրէ, մանչ, շո՛ւտ ըրէ :

Ա. ՍԳԱՍ. Չեղ կը նային, ձեղ կը կանչեն, ձեղ կ'ուզեն, ձեղ կը փնտռեն մեծ սենեակէն :

Բ. ՍԳԱՍ. Տասն ձեռք չունինք որ ամեն տեղ հասնինք : — Շո՛ւտ ըրէք, աղայք, հա՛. կտոր մի ձեռքերնիդ շարժեցէք. ո՞վ որ վերջի մնայ՝ թող ամեն բան վերցնէ տանի : (Երև և Ժոյն :)

ԳԱՔՈՒԼԷՏ և այլն, Կոնստանտնուօլ և Գիթախարներու և Ժոյն :

ԳՄԲ. Ազնուականներ, բարի եկաք. ոտքերնին կոշիկո՞ւ չունեցող տիկիները ձեզի հեռ գլուխնին պիտի տաքցնեն. — Հա՛, հա՛, ապ-

¹⁾ Սեղան մի՞ որու վրայ պատրաստ մաքուր պնակ կ'ըլլայ և անկիւն մի կը դրուուի եղեր ժամանակու : Բն.

ընք Տիկիներ . հիմա ձեզմէ ո՞վ պիտի մերժէ կաքաւելը, և այն տիկիներ որ նազապչի կ'ընէ՝ կրնամ երգում ընել որ ոտքերը կոշկու ունի : Խօսքերս դպան ձեղ : Բարի եկաք, ազնուականներ, ես ալ ասենօք երեսս զիմակ անցուցի ու սիրուն օրինորաց ականջներուն՝ սիրաբանական հաճելի փսփսուքներ ըրի . ո՞ր է հիմա այն օրերը . անցան, անցան : Բարի եկաք, ազնուականներ : Երաժիշտներ, սխէք նայինք : Տե՛ղ ըրէք, տե՛ղ բացէք, բացուեցէք, աղջիկուք, պարեցէք նայինք : (Երաժիշտները և նուագէն ու հանդիսահանդ և պարեն :) Ուրիշ ճրագ ալ բերէք, սպասաւորներ . սեղանները գո՛ւրս հանեցէք ու կրակը մարեցէք, սրահը արդէն պիտտաբցած է : — Երանի՛ մեղ, այս յանկարծական ինձոյցն ինտոր ուրախակի կերպով կը զուարճացնէ . չէ, չէ, նստիք, նստիք, սիրելի Գաբուլէտ հօրեղայր . ալ մեր երկուքուս ալ կաքաւելու ժամանակն անցած է. որքան ատեն է որ դուք ու ես մէկտեղ զիմակ դրուեցանք ու պարահանդէս դնայինք, մտքերնիդ է :

Բ. ԳՄԲ. Ճշմարիտ որ, երեսուն տարի մ'ըլլալու է :

Ա. ԳՄԲ. Չէ՛, ինչ կ'ըսէք դուք ալ, մեր Լուչէնդիոյի հարսանեաց զիշերը չէ՞ր որ զիմակաւորեցանք . Հոյեղալուստը որչափ շուտ կ'ուզէ թող դայ, երբ գալու ըլլայ՝ հաղիւ քսանուհինդ տարի ըլլալու է :

Բ. ԳՄԲ. Աւելի է, աւելի . իր տղան աւելի մեծ է, տէ՛ր . երեսուն տարեկան մի կայ :

Ա. ԳՄԲ. Ի՞նչ կ'ըսէք. դեռ երկու տարի առաջ իր տղան անչափահաս էր :

ՀՈՈ. Ո՞ր տիկիներն է այն, որ նա պարասպետին թեւը կը փառաւորէ :

ՍԳԱՍ. Չեմ զիտեր, տէ՛ր իմ :

ՀՈՈ. Ո՛հ, ջահերուն օրինակ կ'ըլլայ որ աւելի պայծառ վառին . իւր զեղեցիկութիւնը զիշերուան այտից վրայ այնպէս ճառագայթարձակ է, ինչպէս որ Եթեովպացուհոյ¹⁾ մ'ականջէն կախուած թանկազին զոհարեղէն օղ մի . սքանչելի զեղեցիկութիւն մ'ունի՞ որ

¹⁾ Իբր խափշուհի : Բն.

Հասարակ դործածութեան համար պինտ ծանր է և հասարակութեան համար՝ պինտ սուղ: Այս սիրուն օրիորդը իւր ընկերուհեաց խընքին մէջ տեղ՝ երամ մ'ազուաւներու մէջ ձիւնափետուր աղանձիկ պէս կ'երևայ. կեցիւր կաքաւը լմնայ, և իւր կայնած տեղը միտքս պահեմ և իմ կոշտ ձեռքս երջանիկ ընեմ իւր ձեռքին դայնելով: Սիրտս մինչև հիմա սէր մ'ըզգացած էր արդեօք, աչերս, երզմնազանց եղիք, ինչու որ ես մինչև այս զիշերս՝ ճշմարիտ գեղեցկութիւն տեսած չէի երբէք:

ԳԻՊ. Սա մարդուն ձայնէն կ'իմացուի որ Մոնղակեան մ'է. — Մանչ, թուրս հոս բեր. — աս ինչ ըսել է, դարշեղն դէմքը անաճունի գիմակով մի ծածկէ ու ելնէ հոս դալու համարձակի, որ մեր հանդէսին վրայ խնդայ ու պատիւը ստիկի մ'ընէ: Հիմա, մեր գերգաստանաց պատուոյն ու բովանդակութեան վրայ կ'երգնում ճշմարիտ, որ մեղք չեմ սեպեր մէկ զարնելով զայն մնայնելը:

Ա. ԳԱՐ. Ի՞նչ կայ, ի՞նչ եղար, եղբորդի, ի՞նչ բանի համար կը կրակոտիս:

ԳԻՊ. Հօրեղբայր, սա մարդը Մոնղակեան մ'է. լիբըը հարկաւ ծպտեալ եկեր է, որ այս զիշերուան մեր ուրախազուարճ ինձոյ՝ քին վրայ խնդայ:

Ա. ԳԱՐ. Երիտասարդ Հոռոմէոսը չէ՞ այն:

ԳԻՊ. Կոյն ինքն, աներես Հոռոմէոսն է:

Ա. ԳԱՐ. Հանդարտ կեցիւր, սիրելի եղբորդի, մի՛ գայլեր իտրեն, պինք քաղաքավար ազնուականի պէս կը վարուի չէ՞ս տեսներ: ու ճշմարիտն ընեմ, բոլոր Աերոնացիք կը դովին զինք՝ առաքինի ու կենցաղաղէտ երիտասարդ մ'ըլլալուն համար: քաղքիս բոլոր հարստութիւնն ալ տային՝ իմ տանս մէջ իր վրայ սլաքիկ արատ մ'իսկ բերել չէի տար: Անոր համար համբերութիւն ըրէ, երեսը մի նայիր, այս է իմ կամքս, ու թէ որ կամքս կը պատուես՝ խնդումս երես եղիւր ու հեռացուր քեզմէ այն կնձիւրը, որ զուարճահանդիսի մէջ շնորհք չառներ:

ԳԻՊ. Պինտ աղէկ շնորհք կ'առնէ, երբ ասանկ լիբը հիւր մի կ'ըլլայ. չեմ կրնար տանիլ իրեն:

Ա. ԳԱՐ. Պէտք է որ տարուի իրեն: Հապա՛, անդէս տղայ. —

ես քեզ տարուի պիտի կ'ըսեմ. — բանդ դնա՛ նայիմ. — հոս տեղս տանուաէրն ո՛վ է, ես եմ, թէ դու. գմբոս ել. իրեն չես կըրնար տանիլ, հէ՛: Տէ՛ր ողորմեա, հիւրերուն ուրախութիւնը տակն ու վրայ պիտ' ընես. կոխ հանել կ'ուզես հա՛, չըլլար, չըլլար: ԳԻՊ. Հօրեղբայրս, ամօթ է:

Ա. ԳԱՐ. Քալէ՛, քալէ՛, հաստգլուխ ես եղեր. — այս թեթեամտութիւնդ ետք փոթորիկ մի պիտի հանէ գլխուդ. դիտես ինչ կ'ընեմ: Տակաւին դէմ կենալու ես. մ'երկնցուներ, ատենն անցաւ: — Շնտ աղէկ բան ըսիք, սիրելիներս: — Բանդ դնա՛ նայիմ, գնա՛ կամ խելօք կեցիր: — Ճրանդ բերէք, ուրիշ ճրանգ ալ բերէք, ամօթ չըլլայ: — Քեզ կը խելօքցնեմ, ի՞նչ ըսիր: — Ձեզ տեսնեմ, ուրախութիւն ուրախութեանց:

ԳԻՊ. Բռնի համբերութիւնս՝ կամակոր բարկութեանս դէմ պատահած՝ բոլոր մարմինս դող կը հանէ: Ես կ'եղեմ կ'երթամ, քայց այս անգայել բռնամուծումը՝ որ հիմա անուշ կ'երևի իրեն, կրնայ ետքը դառն ասելութեան մի փոխուիլ: (կ'եղէ:)

ՀՌՈ. (Ճիւլէրդային) Թէ որ անարժան ձեռքովս այս սուրբ մատուցը կը սղծեմ, ահա անոր քաղցր ապաշխարութիւնն ինչ է. — իմ երկու կարմրցած ուխտաւոր շրթունքս՝ պատրաստ կեցեր են, որ այս անհեթեթ շօշափումը՝ մեղմակորդ համբուրիւ մի քաւեն:

ՃԻՒԼ. Ազնիւ ուխտաւոր, ձեռքերնիդ պինտ յանցաւոր կը սեպէք, որ այս կերպովս՝ իր պարտուպատշաճ ջերմուանդութիւնը կ'արտայայտէ. վասն զի սուրբերն ալ ձեռքեր ունին՝ որոնց կըրնան դաչլիլ ուխտաւորները ու թաթ զթաթի ըլլալը՝ ապաշխարաւէր ուխտաւորաց երկրպագութիւնն է:

ՀՌՈ. Կարծես սուրբերը շրթունք չունին ինչպէս ջերմուանդ ուխտաւորները:

ՃԻՒԼ. Շրթունք ունին, ուխտաւոր. քայց աղօթքի մէջ դործածել պէտք են զանոնք:

ՀՌՈ. Ո՛հ, ուրեմն, սիրուն սրբուհի, թո՛ղ շրթունքն ալ ձեռքերուն ըրածն ընեն. ահա կ'աղաչեն, շնորհեցէք իրենց, որ չըլլայ թէ հաւատքը՝ յուսահատութեան դառնայ:

ՃԻՒԼ. Սուրբերն անշարժ կը կենան, թէև աղաչանաց ունկնդիր կ'ըլլան:

ՀՌՈ. Ուրեմն մի շարժիք, երբ այս կերպով շրթամբքս խնդրուածոց արդիւնքը կ'ընդունիմ, ու ձերիններով մեղքս կը քառուի:

(գայն համբարելով:)

ՃԻՒԼ. Թող ուրեմն շրթունքս՝ առած մեղքերնին պահեն:

ՀՌՈ. Ուրեմն շրթունքէս մեղքերս առիք. այս ինչ անուշութեամբ գործուած մեղք է. մեղքս ետ տուէք նորէն:

ՃԻՒԼ. Գուք հաշուեղբէն կը համբուրէք:

ՄՆՈՒՑ. Խաթուն, մայրերնիդ ձեզ բան մի պիտ' ըսէ:

ՀՌՈ. Իւր մայրն ո՞վ է:

ՄՆՈՒՑ. Չէ՞ք գիտեր, կորի՞ճ զաւակ. իւր մայրը՝ տանտիկինն է. ինտոր բարի, ինտոր խելացի, ինտոր առաքինի խաթուն մ'է գիտէ՞ք. ես՝ կաթ տուած եմ իւր աղջկան որու հետ զրուց կ'ընէիք. ձեզ բան մ'ըսեմ, հէ՛ — սաոր հետ կարգուողը չզղար:

ՀՌՈ. Գաբուլեան է. ո՞հ, թանկազին առևտուր. կեանքս՝ թըշնամոյս պարտաւոր եմ մնացեր:

ԳԵՆ. Ելէ՛ք, երթանք. պիտո զուարճալի ժամանակն ալ հիմա է:

ՀՌՈ. Վախեամ, իրաւ անանկ. անհանգստութիւնս ալ չափազանց է:

Ա. ԳԱԲ. Չէ՛, աղնուականներ, երթալ չըլար, կեցիք նայինք, տակալին պղտիկ ճաշկերոյթ¹⁾ մ'ալ պիտ' ընենք: — Իրաւ պիտի երթանք. ինչու համար այսքան շուտ, ուրեմն, շնորհակալ եմ աղնուական տեսարք, ամենե՛դ ալ մեծապէս շնորհակալ եմ. զիջեք բարի: — Ասկէց ալ քանի մի ջահ բերէք. — քալենք նայինք, երթանք պառկինք: Ա՛հ, Տէր Աստուած (Բ. Գաբուլեան), իրաւ որ ժամանակն ուշացեր է, երթամ հանգստանամ, քնանամ:

(Ամեն կ'ենեն բացի ՃԻՒԼԵՒԵՐԻՍԵՐԱՅԻ ՄՆՈՒՑԶԵՆ:)

ՃԻՒԼ. Հոս եկուր, դայեկուհիս. ո՞վ է սա ազնուականը:

ՄՆՈՒՑ. Ծեր Տիբերիոսին տղան ու ժառանգն է:

ՃԻՒԼ. Հապա այն ո՞վ է, որ հիմա դռնէն դուրս կ'ենէ:

1) Պաղոց, գինու կայլն պղտիկ կերուխում մի: Բն.

ՄՆՈՒՑ. Մեղայ՛, չէն գիտեր. ան ալ՝ խելքովս երիտասարդ Բէրուքիծն է կ'ըսեմ:

ՃԻՒԼ. Հապա այն միւսը՝ որ ետևէն կ'երթայ ու պարել չէր ուզեր:

ՄՆՈՒՑ. Չեմ գիտեր:

ՃԻՒԼ. Գնա՛, անունն հարցուր. — թէ որ կարգուած է, խիտ հաւանական է որ դերեզմանս՝ հարսանեկան անկողինս ըլլայ:

ՄՆՈՒՑ. Անունը Հոռոմէոս է. ու Մոնղակեան մ'է, որ ձեր թըշնամոյն մէկ հատիկ զաւակն է:

ՃԻՒԼ. Իմ մէկ հատիկ սիրողս՝ իմ մէկ հաս թըշնամոյս զաւակն է եղեր. առանց ճանչուելու պիտո կանուխ տեսայ՝ բայց պիտո ուշ ճանաչեցի: Նորասքանչ ծնունդ սիրոյ, որ ատելի թըշնամի մի սիրելու կը պարտաւորէ զիս:

ՄՆՈՒՑ. Այդ ի՞նչ ըսել է, այդ ի՞նչ խօսք է:

ՃԻՒԼ. Հիմա պարասպետի մի հետ կաքաւելու ատեն՝ իրմէ սովորած ոտանաւոր խօսքերս են:

Ներսէ՛ն կը պոսան. Ճիւլե՛կդա:

ՄՆՈՒՑ. Հիմա, հիմա. — շուտ ըրէ, քալէ երթանք, բոլոր օտարականները գային:

(կ'ենեն:)

ԳԱՍԵՐԳՈՒՄ ԵՒ ԲՆԵՆ:

Հիմա նախկին տարիանքն իր դազաղին մէջն է, ու նոր սէր կը բացուի որ իւր ժառանգն ըլլայ. Մ. յի՛ ոյր վրայ սէրն լացա՛, եւ մեռնիին աչքը չէ, Ս. սիրուն չերեսար՝ ձիւլե՛կին սիրոյ վրայ: Հոռոմէոս սիրուած է, ու նորէն կը սիրէ, Նոյնպէս եւ տեսութեան կիրքէն հրապուրուած. Ըսպատուած աղիտիցն պէտք է արտունջ ընէ, Սիրոյն՝ յահեղ կարծից գողնայ սիրոյն բազր խայծ: Ըստ որում թըշնամի, չը կըրնար մերձ երթալ Որ ընէ զայն խոստմունք՝ գորս սիրողը կը երդնուն. Օրիորդն՝ նոյն սիրով, բայց միջոցն չընտրեր ալ, Որ իր նոր սիրողին հետ ընէ տեսութիւն: Բայց կիրքն՝ բնեց ուժ կը տայ, ժամանակն՝ կը ներէ, Որ երկու ներհակներն սիրով բարեխառնէ:

(կ'ենեն:)

ԱՐԱՐՈՒԱԾ Բ.

ՏԵՍԱՐԱՆ Ը.

ԳՍ.ՌՈՒԼԷՏԻ պարտեզին մօտ բաց տեղ մի:

ՀՈՌՄԻՈՍ ԽԵ ԲԻՆԻ:

ՀՈՌ. Ասկէ անդին կրնամ անցնիլ, քանի որ սիրտս հոն է: Ե՛տ դարձիր, ապո՛ւշ հողեղէն, ու քո կենդրոնդ գտիր:

(Գառնէ վրայէ մաքրելով՝ մեռ կողմէ վար կը ցատկէ:)

ԳԵՆՎՈՒԻՈ -- ՄԵՐԿՈՒՏԻՈՍ ԽԵ ԲԻՆԻ:

ԳԵՆ. Հռոմէոս, հօրեղբորդի Հռոմէոս:

ՄԵՐԿ. Այն խելացի է. ճշմարիտ վկայ՝ առն գայած պառկած է:

ԳԵՆ. Այն այս կողմը վազեց, ու սա պարտեզին պատին վրան երևելով ներս ցատկեց. կանչէ զինք, սիրելի Մերկուտիոս:

ՄԵՐԿ. Ոչ միայն պիտի կանչեմ, այլ և բոլոր սատանաները դըրուխը պիտի ժողվեմ հիմա. — Հռոմէոս, քմահաճութիւն, անխելքութիւն, կիրք, ստարփաւոր. գոնէ հառաչանքի մի կերպարանքով երեցիր աչերնուս. գոնէ մէկ յանդ մը ըսէ միայն ու գոհ ըլլամ. միայն ախոս ինձ մի պոռա. կամ, «Երբ պառնակիքի հետ զուգայանդ ըրէ միայն. մեր խնամք Ափրոզիտէին մի միայն անուշիկ խօսք մը ըսէ, ու իւր հաւկուր որդւոյն ու ժառանգին հենդնանուն մի տուր միայն, այն կարիճ Ազամ Կուպիտոնին՝ որ երբ Գովփեթուս¹⁾ թագաւորը աղքատ աղջիկը կը սիրէր՝ վրան այնքան վարպետութեամբ զիպեցուց նետը: — Չլսեր, չգնդար, տեղէն չչարժիր. սասկեր է լակոտը. երդում ձգեմ վրան. — Հռոմէոս, Հռոզալինի կենդանի աչերը սիրես, իւր բաց ճակատը սիրես, կարմրափայլ պրկունքը սիրես, նեղ օտքերը սիրես, շիփ-չիտակ սրունքը

¹⁾ «Թագաւորն ու Ազբատ աղջիկը» անուամբ հին պարերգութեան մի կը հիշատի այս պարերկութիւնը: Բն.

ները սիրես ու անոր մտ եղած տերուանքը սիրես՝ քո բնական կերպարանօրդ մեր աչաց երեցիլ:

ԳԵՆ. Թէ որ ձայնդ լսէ՛ պիտի բարկանայ:

ՄԵՐԿ. Ըսածներս չեն բարկացներ զինք. զիտն էր բարկանալ պէտք էր, երբ իր սիրողին ներկայութեան տարօրինակ ողի մի հանելով կեցնէի, մինչև որ սիրողն ալ սատանաները կանչելով անբռնայթ ընել տար առջևէն. թէ որ այսպէս ընէի՝ ինչ որ ըսէիք իրաւունք ունենայիր. բայց ես պարկեշտ ու քաղաքավար կերպով մ'իր սիրողին անուամբը միայն կանչեցի՝ որ ինքզինք երևան հանէ:

ԳԵՆ. Քալէ երթանք. այն ինքզինք այս ծառերուն մէջ պահեց, որ զիշերուան լուութեան հետ իր մեղամաղձոտ բնութիւնը յարմարցնէ: Իւր սէրը կոյր է, ու մթութեան հետ լաւ կը զուգայարմարի:

ՄԵՐԿ. Թէ որ սէրը կոյր է, նշանակեալին չկրնար զիպեցնել: Հիմա կ'երթայ զղերենուց մի տակ կը նստի, ու մտքէն կ'ըսէ որ երանի թէ իր սիրողն ալ զղերա ըլլար, ինչպէս որ աղջիկունք ալ իրարու հետ խօսիլ խնդալու ժամանակնին մէկզմէկ զղեր կը կանչեն: — Հռոմէոս, զիշեր բարի: — Երթամ, անկողինս մտնեմ. այս բաց օդին մէջ պառկիլը ինծի համար պիտո ցուրտ անկողին է: Քալէ նայինք, երթանք պիտի:

ԳԵՆ. Քալէ երթանք, ինչու որ փուճ բան է զինք հոս տեղ փնտուելը, չեն նայիր որ աչքերնուս երեալ չուզեր:

(Կ'եւէն:)

ՏԵՍԱՐԱՆ Բ.

ԳՍ.ՌՈՒԼԷՏԻ պարտեզը:

ՀՈՌՄԻՈՍ ԽԵ ԲԻՆԻ:

ՀՈՌ. Խոցերու վրայ կը խնդայ այն՝ որ բնաւ խոցուած չէ:

ՃԻՒԼԵԻԴԱ՝ վերէն՝ գառնահանի ֆիլ ի՛նչ է:

Բայց, կեցիլ նայինք. սա պատուհանին մէջ ցոլացող լոյսն ինչ է. արդեօք արեւըն է, ուրկէ ճիւղեկողա արեւը կը ծաղի: Ե՛լ,

պայծառ գ արև , ու սպաննէ նախանձ լուսինը՝ որ արդէն իւր ցաւերէն հիւծեալ ու թալկացեալ է , նայելով որ քեղի պէս պաշտուհին՝ իրմէ շատ աւելի սիրուն է . բայց դուն իւր պաշտուհին¹⁾ մ'ըլլար , քանի որ ինք նախանձ է . իւր վեստաւեան շքահանդերձը գոյնը նետած ու բղիկ բղիկ եղած է , զոր խենդերը միայն կը հագնին . փարատէ զայն իրմէ : — Ո՛հ , տարփուհիս է . անհ , արդեօք զիտէ՞ տարփուհիս ըլլալու : Ար խօսի՛ , բայց բան մ'ալ չըսեր . հող չէ . իւր աչերը զրոյց կ'ընեն , պատասխանմ պիտի : — Խիտոյ յանդուգն եմ եղեր , ինձի հետ չլսօսիր , բոլոր երկինց մէջ երկու շողջողափայլ աստղեր գործ մ'ունենալով՝ կը թախանձեն իւր աչերը , որ մինչև ետ դառնալին , անոնց շրջանակաց մէջ փալփիլին : Թէ որ աչերը երկինքն ըլլային և աստղերն ալ իւր զլսուն վրայ՝ կարծեմ որ իւր այտից պայծառութիւնը ամօթապարտ կ'ընէր այս աստղերը , ինչպէս որ այդալոյսը՝ զճրարը : Թէ որ աչքը երկինքն ըլլար՝ օդային տարածութեան մէջ այնպիսի արեղակնացայտ լուսոյ ճառագայթներ պիտ' արձակէր որ թռչունները պիտի կարծէին թէ գիշեր չէ ու գեղգեղէին պիտի : Տէս , ինտոր իւր այտը ձեռքին վրայ է կռթնցուցեր . ո՛հ , երանի՛ թէ ձեռքն անցուցած ձեռնոցն ըլլայի որ այտին դպչելու կարող ըլլայի :

ՃԻՒՒԼ . Ափսոս ինձ :

ՀՌՈ . Բան մ'ըսա . — Ո՛հ , խօսէ՛ նորէն , լուսասփիւռ հրեշտակ . ինչու որ դուն՝ զլսուս վրայ եղած զիշերուան մէջ այնպէս փառաւոր կ'երեսս , ինչպէս որ երկինց թևատարած պատդամաւոր մի՛ մասկանացուաց հիւսկին ու երկնապիշ սպիտակաղարձ աչաց կ'երևի , որոնք կրնկահասկ նայուածքով՝ աչերնին վեր տնկած կ'ապշին կը մնան , երբ այն ալ՝ դանդաղաւաց ամպերը կը ճեղքէ կ'անցնի , և օդային անհուն անդեոց մէջ սաւառնաթև կը զօղի :

ՃԻՒՒԼ . Ա՛հ , Հռոմէոս , Հռոմէոս . ինչո՞ւ համար Հռոմէոս ես . ուրացիր հայրդ ու մերձէ՛ այդ անունը . եթէ ոչ , թէ որ չես ուզեր՝ երգում ըրէ որ կը սիրես զիս , ու ես ալ այն ատեն Գարուլեան չեմ :

1) Լուսնի կամ Արտեմիայ քրմուհի : Բն .

ՀՌՈ . (Ձէ կողմ) Ալ ասկէ աւելի բան լռեմ , թէ անոր պատասխան ամա :

ՃԻՒՒԼ . Միայն անունդ է՝ որ ինձ թշնամի է . — դուն գրեթէ դու ինքդ ես ու ոչ թէ Մոնդակեան : Ու Մոնդակեան ըսածդ ալ ինչ է , ո՛չ ձեռք է , ո՛չ ոտք , ո՛չ բազուկ է , ո՛չ գէմք և ոչ մարդոյ մարմնոյն վերաբերեալ ուրիշ մէկ մասն է : Ա՛հ , ուրիշ անուն մ'առ . անունի վրայ ինչ կայ : Մեր վարդ ըսած ծաղիկը , ուրիշ որ և է անուն մի տայինք , ո՛չ աղաքէն դարձեալ իւր անուշահոտ բուրմունքը պիտի ծաւալէր : Սասնկ ալ Հռոմէոսը՝ Հռոմէոս կոչուած չըլլար , առանց իւր անունը , իւր վրայ ունեցած սիրելի կատարելութիւններէն զրկուած չպիտ' ըլլար . — Հռոմէոս , հանէ՛ նետէ՛ անունդ . և այդ անուան տեղ՝ որ քու և ոչ մէկ մասդ է՝ ինքզինքս բոլորովին առ :

ՀՌՈ . Էս խօսքդ կը բռնեմ . զիս միայն տարփաւորդ կանչէ , ու նորէն մըրտուած կ'ըլլամ . ալ այսուհետե ես Հռոմէոս չեմ :

ՃԻՒՒԼ . Բայց դուն ինչպէս մարդ ես , որ զիշերուան մթութեան մէջ կաղ ի կաղ կը դաս և զաղանիքս բերնէս կը կորզես :

ՀՌՈ . Անունով՝ չեմ զիտեր թէ ինչպէս իմացնեմ թէ ո՞վ եմ . անունս՝ սիրելի սրբուհիս , ինձ ատելի է , ըստ որում քեզ թշնամի է . գրուած ըլլար՝ այդ խօսքը պատուէի պիտի :

ՃԻՒՒԼ . Ականջներս՝ դեռ այդ լեզուին արտասանութեան հարիւր խօսքերն անգամ չկլլեցին . սակայն ձայնը կը ճանաչեմ . դուն Հռոմէոսը չեմ ու Մոնդակեան չեմ :

ՀՌՈ . Ո՛չ մէկն եմ և ոչ մէկալը , թէ որ երկուքն ալ քեզ հաճելի չերևար , սիրուն հրեշտակս :

ՃԻՒՒԼ . Ըսէ՛ ինձ , ինտոր հոս եկար , ու ինչ բանի համար . պարտեղին պատերը բարձր են ու մաղլցելն ալ դժուար . թէ որ հող տեղ քեզ աղղականներէս մին տեսնէ և ո՞վ ըլլալդ իմանայ՝ զիտնաս որ մահգ անհրաժեշտ է :

ՀՌՈ . Սիրոյ թեթևութիւն թևերով այս պատերուն վրայէն անցայ . վասն զի , քարեղէն կոպարները՝ սիրոյ արդելք չեն կրնար ըլլալ . ու ինչ որ սերը կարենայ ընել՝ դարձեալ սէրն է որ զան ընելը փորձելու կը համարձակի : անոր համար , աղղականներդ ինձ չեն կրնար արդելք ըլլալ :

ՃԻՒԼ. Թէ որ քեզ հոս տեսնեն, կ'ըստանան զքեզ:

ՀՌՈ. Ափսոս. ինձի համար՝ աւելի քո աչքէդ վտանդ կայ, քան թէ իրենց քսան հատ սուրերէն. միայն անգամ մ'անուշուժեամբ նայիս ինձ՝ իրենց թշնամութեան դէմ՝ զիս կը զինես:

ՃԻՒԼ. Բողոք աշխարհք ալ տային՝ քեզ հոս տեսնելն չէի ուզեր:

ՀՌՈ. Իրենց աչքին չերևալու համար՝ զիշերուան վերարկուս վըրաս առած եմ. միայն թէ դուն սիրէ՛ զիս, ու թող անոնք զիս հոս գտնելու ըլլան. նախադաս կը սեպեմ՝ որ կեանքս՝ իրենց ատելութեամբը աւելի աղէկ վերջ մ'ունենայ, քան թէ քո սէրէդ զըրկուած՝ մահս երկարաձգի:

ՃԻՒԼ. Ո՛վ առաջնորդեց քեզ որ այս տեղս գտնես:

ՀՌՈ. Սէրը՝ որ նախ ներշնչեց ինձ ճամբան գտնելու. ինք՝ ինձ խրատ տուաւ, ես ալ իրեն աչերս տուի: Թէև նաուղիդ չեմ, սակայն ամենէ հեռաւոր ծովեղերքներն իսկ ըլլայիր, զորս անհուն ովկիանոսք կը լուան, դարձեալ ետևէդ պիտ' ինկնէի որ քեզի պէս ինչքը ձեռք անցունելու համար ամեն վտանգ աչքս առնեմ:

ՃԻՒԼ. Գիտես որ զիշերուան զիմակը երեսիս վրան է, եթէ ոչ՝ այս զիշեր քեզ բոլոր ըսածներս լսելուդ համար կուսական շառագնու թիւն մ'այտիս վրան տեսնէիր պիտի. ձեակերպութեամբ կեղծէի պիտի, պիտի կեղծէի ու կեղծակերպութեամբ ըսածներս ուրանայի պիտի: Բայց երթան բարեաւ փուճ՝ յարգանքը: Կը սիրեն զիս. գիտեմ որ հիմա — Այո պիտ' ըսես, ու խօսքդ պիտ' առնեմ, այսու ամենայնիւ, երգում ընես նէ ալ օրին մէկն երգմանս զանց կրնաս ըլլալ. Գիտո՞ կը ինզայ կ'ըսեն տարփաւորաց սուտ երգմանց վրայ: Ա՛հ, սիրուն Հուսովոս, թէ որ զիս կը սիրես՝ խոստովանէ՛ ինձ հաւատարմաբար. ու թէ որ կարծես թէ պիտո հեշտեալ զիս պատրեցիր, գէմքս պիտի կախեմ, պիտի զժկամակիմ ու քեզ չէ՛ պիտ' ըսեմ. այն ատեն դուն ալ պիտ' ըսկիս սիրոյ երդմամբ խոստովանութիւն ընել, ուրիշ կերպով, աշխարհք ալ տան չըլլար: Ճշմարիտ կ'ըսեմ, սիրուն Մոնղակեան, սիրակիզեալ եմ քեզմէ, ասոր համար հիմա գուցէ կարծես թէ թեթեւամիտ եմ. բայց, հաւատո՞ս ինձ, աղնուականս, որ զիս աւելի հաւատարիմ պի-

տի գտնես քան զայն ուհիները՝ որք ամօթխած երևալու ճարտիկութիւնն ունին: Այս ալ խոստովանիմ, որ աւելի ամօթխած կըրնայի երևալ, թէ որ յանգէտս իմ՝ ճշմարիտ սիրոյս ետանդը բերնէս լսած չըլլայիր. անոր համար, ներէ՛ ինձ, ու իմ ինքնանուիրութիւնս մի վերընծայեր թեթեւ սիրոյս, զոր մթին զիշերը՝ այս կերպով երևան հանեց:

ՀՌՈ. Անուշիկ օրիորդ, նա՛ օրհնեալ լուսնին վրայ, որ սա պըտօ ղատու ծառոյ զագաթները կ'արծաթագօծէ, երգում կ'ընեմ —

ՃԻՒԼ. Ո՛հ, լուսնին վրայ երգում մ'ընեք, յեղեղուկ լուսնին վրայ մ'երգնուր՝ որ իր բոլորածիր շրջանին մէջ, ամեն ամիս կը փոփոխի, կը վախնամ որ մի գուցէ սէրդ ալ նոյնպէս փոփոխական ըլլայ:

ՀՌՈ. Ի՞նչ բանի վրայ երգում ընեմ:

ՃԻՒԼ. Բնաւ երգում մ'ընեք. այլ թէ որ երգում պիտ' ընես, քո վեհանձն անձիդ վրայ երգում ըրէ, որ իմ հեթանոսութեանս աստուածն է, ու այն ատեն հաւատամ քեզ:

ՀՌՈ. Թէ որ սրտիս սիրախանդ սէրը —

ՃԻՒԼ. Չէ, չէ. երգում մ'ընեք: Թէև քեզի հետ ըլլալուս համար չափէ աւելի ուրախ եմ, սակայն այս զիշեր քեզի հետ այս զաշինքն ընելու հաճութիւն չունիմ. պիտո յանդիմանական, պիտո անխոհեմ, պիտո յանկարծական ու պիտո կայծակնանման է, որ փայլակեց խօսքն ըսելէ առաջ՝ գոյութիւնը կը դադարի: Գիշեր բարի, սիրականս, այս սիրոյ կոկոնը՝ որ ամառնային շնչով կը հասունայ, թող նորէն իրարու հանդիպելու ժամանակնիս պիտո չընորհափթիթ ծաղիկ մ'երևայ: Գիշեր բարի, զիշեր բարի. թող սրտիս մէջ տիրող քաղցր հանդստութիւնն ու խաղաղութիւնը՝ քո սրտիդ մէջն ալ հանդչի:

ՀՌՈ. Ո՛հ, ասանկ զժկամահաճ թող տալով զի՛ երթանս պիտի:

ՃԻՒԼ. Այս զիշեր ի՞նչ կամահաճութիւն կրնաս ունենալ:

ՀՌՈ. Մեր փոխադարձ սիրոյ անկեղծ խոստումը:

ՃԻՒԼ. Ես իմն տուի քեզ արդէն՝ ինձմէ ինզրեկէդ առաջ, ու կ'ուզէի որ դարձեալ տալու կարող ըլլայի:

ՀՌՈ. Ե՛տ առնել կ'ուզես զայն, ու ի՞նչ պատճառի համար, սիրելիս:

ՃԻՒՒ, Որպէս զի ազատ ըլլամ, ու զայն նորէն քեզ տալու կա-
րենամ: Բայց և այնպէս, արդէն ստացածիս դարձեալ կը բաղձամ.
քո վրայ ածած շնորհասիրութիւնս՝ ծովու պէս անհուն է ու
սէրս ալ անոր պէս խորունկ. սրբան շնորհեմ քեզ, այնքան շատ
կ'ունենամ, ըստ որում երկուքն ալ անվերջանալի են: (Սնոյիչը
կը կոնէ ներսէն) Ներսէն ձայն մի կը լսեմ. մնաս բարեաւ, աղնիւ-
սիրականս: — Հիմա, հիմա, դայեկուհիս: — Սիրելի Մոնղա-
կեանս, հաւատարիմ մնաս: Պահ մի կեցիլ, հիմա նորէն կը դամ:
(կ'եջէ:)

ՀՌՈ. Ո՛վ օրհնեալ զիշեր, ո՛վ ամենօրհնեալ զիշեր: Բայց զի-
շեր ըլլալուն՝ կը վախնամ որ բոլոր ասոնք ցնորք չըլլան, ու այս-
քան շողովական քաղցրութիւններն ալ սուտ չըլլան:

ՃԻՒՒԵՒԻՒՒՍ ԿՐԻՆ Է ԲՅՈՒՄՈՒՅԻՆ

ՃԻՒՒ. Երեք խօսք ալ ըսեմ քեզ, սիրելի Հոռոմէոս, ու անկէ
ետք ալ իրացնէ զիշեր բարի: Թէ որ սիրոյդ հակամտութիւն-
ները պատուաւոր են ու միտքդ ամուսնութիւն է, երբ քեզ վաղը
մարդ մի գտնեմ ու խրկեմ՝ հետն իմացուր ինձ, թէ ո՞ր տեղ և
ինչ ժամանակ կ'ուզես որ հարսանեաց պատկն ընենք. այն ժամա-
նակ իմ բոլոր բաղրս քո ոտքիդ տակը կը դնեմ ու բոլոր աշխարհք
եանէդ կը դամ, ամենասիրելի տէրս:

ՄՆՈՒՅ. (Ներսէն) Խաթուն:

ՃԻՒՒ. Հիմա կը դամ. — բայց թէ որ միտքդ բարի չէ, սա
կ'աղաչեմ—

ՄՆՈՒՅ. (Ներսէն) Խաթուն:

ՃԻՒՒ. Է՛ հասկցանք, եկայ. — որ հետապնդութիւնդ դադրե-
ցնես ու զիս իմ արամութեանցս մէջ թողուս. վաղը քեզ մարդ
կը խրկեմ:

ՀՌՈ. Հողիս վկայ —

ՃԻՒՒ. Հազար անգամ թշուառացայ՝ լոյսէդ զըկուելով. — Սէ-
(կ'եջէ:)

ՀՌՈ. Հազար անգամ թշուառացայ՝ լոյսէդ զըկուելով. — Սէ-
րը՝ դէպի սէր կը վազէ, ինչպէս դպրատան աշակերտք իրենց դը-
քերուն. բայց սիրողը սիրողէն կը զատուի՝ ինչպէս աշակերտք կա-
խած դէմքով դէպի դպրատուն: (Կամաց կամաց երկնալուս:)

ՃԻՒՒԵՒԻՒՍ ԿՐԻՆ Է ԲՅՈՒՄՈՒՅԻՆ

ՃԻՒՒ. Սըսթ, Հոռոմէոս, սըսթ: — Ա՛հ, ինչո՞ւ բաղէպանի պէս
չեմ պտար որ սա բաղէն¹⁾ ետ կանչեմ ու որսամ: Գերութիւնը՝
խեղդուկ ձայն կ'ունենայ ու բարձր ձայն չկրնար հանել. եթէ ոչ,
հիմա Արձադանդին օղազինթ ձայնը՝ իւր բնական անձաւներուն մէջ
իմ ձայնէս աւելի հեղձամղձուկ պիտի դուայնէի, սիրելի Հոռո-
մէոսիս անունը իրեն կրկնել տալով:

ՀՌՈ. Հողիս է որ անունս կը սոյ: Տարփաւորաց լեզուները՝
սրբան արծաթաձայն քաղցրութեամբ կը հնչեն զիշերով, ինչպէս
որ ներդաշնակաւոր երածշտութիւնը՝ ուշադիր ականջներուն:

ՃԻՒՒ. Հոռոմէոս:

ՀՌՈ. Սիրանոյշս:

ՃԻՒՒ. Վաղը ժամ քանիին խրկեմ քեզ մարդը:

ՀՌՈ. Ժամն իննին:

ՃԻՒՒ. Անպատճառ. տակաւին քսան տարի կայ մինչև այն ա-
տեն: Մոռցայ՝ քեզ ի՞նչ բանի համար ետ կանչեցի ես:

ՀՌՈ. Թո՛ղ սպասեմ հոս մինչև որ միտքդ դայ:

ՃԻՒՒ. Հոս տեղ սպասելը տեսնելով բոլորովին մոռնամ պի-
տի, քանի որ քո սիրելի ընկերութիւնդ սրբան սիրելի միտքս բե-
րեմ:

ՀՌՈ. Ես ալ՝ առաւել ևս պիտի սպասեմ, որ ալ աւելի քեզ
մոռցնել տամ, ես ալ նոյնպէս մոռնալով իմ տունս՝ բաց ասկէ:

ՃԻՒՒ. Գրեթէ առաւօտ է եղեր, ու կ'ուզէի որ դացած ըլլաս.
սակայն զակատեալ զըօսասէրէ մ'ալ չեմ տարբերիր, որ ձեռքն
եղած դերի թուշունը՝ շլթայակապ խեղճ կալանաւորի պէս ձեռքին
մէջէն ուրիշ բանի համար թող չտար որ երթայ ոտատուէ: Բայց
եթէ կապուած մետաքսեղէն թելը քաշելով նորէն իւր քով բերե-
լու, և անոր ազատութեան վրայ ունեցած սիրոյն նախանձաբեկու-
թիւնն յայտնելու:

ՀՌՈ. Երանի՛ թէ թուշունդ ըլլայի:

ՃԻՒՒ. Ես ալ այնպէս, սիրելիս. սակայն չէի ուզեր, ըստ ու-

¹⁾ Արու բաղէն: Բն.

բում՝ զքեզ այնքան պիտի զգուէի որ պիտի ճզմուէիք : Գիշեր բա-
րի, գիշեր բարի : Այնքան քաղցր ցաւ մ'է ինձ քեզմէ զատուիլս,
որ մինչև առաւօտ ալ կենայի՝ գիշեր բարի պիտ' ըսէի : (կ'եւէի :)

ՀՌՈ. Քունն աշերուդ վրան, ու հանգստութիւնը սրտիդ մէջ
բնակին : — Երանի թէ քունն ու հանգստութիւնն ես ըլլայի, որ
այսպիսի քաղցրութիւնը վայելել տայի : Հիմա ելնեմ հողևոր հօրս
խօցն երթամ, իւր օգնութիւնը խնդրեմ ու բաղդաւոր վիճակս
պատմեմ : (կ'եւէի :)

ՏԵՍԱՐԸՆ Գ.

Հայր ԼԱՒԻՐԵՆՏԻՈՍԻ խուցը :

Հայր ԼԱՒԻՐԵՆՏԻՈՍ և Դոն Երեմ Կոլով Գ :

Հ. ԼԱԻ. Գորշակն այդը՝ կնճաղեմ գիշերուան վրայ կը ժպտի,
իւր լուսեղէն շաւախիւնները արեւելեան ամպերը նարօտախայտելով,
ու ճառագայթախառն մթութիւնը՝ երերացող դինովի պէս, Տիտա-
նայ¹⁾ անուոց առջև, ցերեկեան շախիւններէն կը հեռանայ. հիմա
արեւն իւր սողորակէզ լոյսն աշխարհի վրայ ծաւալելէ, ու ցե-
րեկը կենդանացնելէ, և գիշերային խոնաւաթոր ցօղը ցամքեցնելէ
առաջ՝ երթամ սա մեր ուռենեայ կողովը մահատերեւ խոտերով և
թանկահասթ ծաղիկներով լեցնեմ : Երկիրս՝ որ բնութեան մայրն
է, իւր գերեզմանն է. և իւր հողաթաղ գերեզմանն ալ՝ իւր ար-
դանդն է. ահա՛ իւր արդանդէն ելած բազմատեսակ զաւակներն եմք
մեք, որ իւր կաթը ծծած ատեննիս՝ իւր բնական ծոցը կը գտնեմք.
Հատեր կան որ զանազան առաքինութեանց համար, և մէկն ալ չը-
կայ որ քանի մ'առաքինութեանց համար՝ մէկը մէկալէն չգերազան-
ցէ, այսու ամենայնիւ ամենքն ալ իրարմէ կը տարբերին : Ո՛հ, ին-
տոր մեծապանծ է այն զօրաւոր առաքինութիւնը, որ խոտերուն,
անկոց, քարանց և իրենց հարազատ տեսակներուն մէջ թաղուցեալ
է. ինչու որ, աշխարհիս երեսը գոյացածներուն մէջ այնքան ան-
պիտան բան մի չկայ, որ աշխարհիս մասնաւոր օգուտ մի չընծայէ :

¹⁾ Արև : Բն.

ասանկ ալ այնքան օգտաւէտ բան մ'ալ չկայ, որ իր սովորական
դործածութենէ զրկուելով՝ իւր հարազատութիւնը չկորսնցնէ, չա-
րաչար դործածութեամբ : Առաքինութիւնը՝ շեղագործութի նէ՛ ինքն-
իրեն մնութիւն մի կը դառնայ. և երբեմն ալ մնութիւնը՝ դործ-
քովը յարզը կ'աւելցնէ : Սա փոքրիկ ծաղիկն փոճուկն մէջ՝ թոյն
ալ կայ, զեղորէական զօրութիւն ալ կայ. ինչու որ հոտոտելու
ըլլամ՝ բուրմունքը բոլոր անդամները կը կազդուրէ, համն առնելու
ըլլամ՝ իւր հիւթովը ամեն զգայութիւնները կ'ըսպաննէ : Գեռ եր-
կու ասանկ հակառակ թշնամիներ, բուսեղինաց վրայ եղածնուն պէս,
մարդոց վրայ ալ կը տիրապետեն, որոնք են շնորհքը և դժկամա-
կութիւնը. և ս'ը որ ասոնց վատթարադոյնը մէկալէն աւելի կը տի-
րազօրէ՝ մահուան քաղցիկը շուտ մ'այն տունը կ'ուտէ կ'ըսպառէ :

Կ ՀՌՈՄԵՆՈՍ և Դոն :

ՀՌՈ. Բարի լոյս, տէր հայր :

Հ. ԼԱԻ. Օրհնեալ ըլլա՛ . Այս ինչ առաւօտեան լեզու է որ այս-
քան քաղցրութեամբ կը բարևէ զիս : — Կտրիճ՝ որդեակի, այսպէս
կանուխ անկողնոյդ ողջոյն տայիր, պիտ' իմացուէր որ գլուխդ հի-
ւանդոտ է. հոգը՝ ամեն ծեր մարդոց աչաց մէջ կը հսկէ, և ուր
որ հոգը կը բնակի՝ հոն քունը երբեք ապաստանարան չգտներ, բայց
ուր որ անհոգատար երիտասարդը անվրդովուղեղ քնով իւր ան-
դամները կ'երկնցնէ, հոն՝ ոսկեդարեան քունը կը տիրապետէ. ա-
սոր համար, քո այգազարթոյց արթնութիւնդ ինձ հաւաստի կեր-
պով մակարեւել կը տայ որ վրդովախառնութիւնդ քեզ կանուխ
է արթնցուցեր. կամ, եթէ ոչ, ահա հիմա շխտակն ըսեմ, —
այս գիշեր մեր Հռոմէոսն անկողին չէ մտեր :

ՀՌՈ. Վերջին ըսածդ շխտակ է, բայց հանգստութիւնս խիստ
անվրդով էր :

Հ. ԼԱԻ. Աստուած թողութիւն շնորհեցէ. Հռոզալինի հեռն
էիր :

ՀՌՈ. Չէ, տէր հայր, Հռոզալինի հեռ չէի. ես արդէն այդ
անունը և այդ անուան մտմոցները մոռցայ :

Հ. ԼԱԻ. Շատ լաւ, օրհնեալ զաւակ. հասցա ուր գնալիք ուրեմն :

ՀՌՈ. Հիմա իմացնեմ քեզ որպէս զի նորէն չհարցնես: Ես իմ թշնամացս խնձոյքը գնացի: հոնտեղ՝ յանկարծ վերաւորեցայ մէկէ մի ու այն ալ ինձմէ՝ վերաւորեցաւ: մեր երկուքսուս ապարկեալութիւնը՝ քո սուրբ դարմանիցդ օգնութեանը կարօտ է: Հիմա իմացա՞ր, հայր սուրբ, որ ատելութիւն մի չունիմ սրտիս մէջ, ու նայէ ինչպէս ինձի հետ՝ թշնամուոյս համար ալ բարեխօսութիւն կ'ընեմ:

Տ. ԱՍԻ. Օրհնած, աւելի պարզ զրուցէ՛ որ զիտաւորութիւնդ իմանամ: չես գիտեր որ անեղծուածաւոր խոստովանութիւնը՝ խորհրդաւոր արձակում կը գտնէ:

ՀՌՈ. Արեմն բացէ ի բաց իմացնեմ քեզ որ սրտիս անդին սէրը՝ հարուստ Գաբուէտի սիրուն աղջկան վրայ դրի՛, և իւր ալ սրտաղին սէրը՝ իմ վրայ մնայ: Մենք ամեն բան տնօրինած ենք, միայն թէ նայինք սրբութիւնդ ալ ամուսնութեան սրբազան արարողութիւնները ինչպէս պիտի տնօրինէ: Մենք իրարու հետ ե՛րբ, ո՛ր տեղ և ինտո՞ր տեսնուելնիս, խօսակցելնիս և իրարմէ՛ երդում առնելնիս՝ ճամբան քեզ կը սպասեմ: Բայց ամեն բանէ առաջ սա կ'աղաչեմ, որ մեզ այտօրս պսակելու բարեհաճին:

Տ. ԱՍԻ. Ո՛վ երանելի Սուրբ Քրիստոսիկոս, այս ի՞նչ փոփոխութիւն է: Այդքան շուտով աչքէ հանեցիր Հոռոզինը զոր այնքան շատ կը սիրէիր: Չըսե՛նք թէ երիտասարդաց սէրը իրացնէ իրենց սրտին մէջ չէ՛, այլ իրենց աչերուն մէջն է: Տէ՛ր ողորմած Աստուած, քո նիհարցած այտերդ՝ ո՞րքան արտասուաջրերով լուացուեցան, այն ո՞րքան աղեջուրեր էին որ պարապ տեղ հոսելով փձացան որ սէրը ձեռք բերեն, որոյ համն իսկ չառիր: Գեռ աբեք իւր ճառագայթները լաւ մի չկրնար սփռել քո հանած հառաչանացդ մոխրերուն պատճառաւ, և քո վաղեմի հեծկլտանքներդ գեռ իմ ծեր պահանջներու մէջ կը վժան: Ահա՛ տես, այտիդ վերան հին արտասուացդ մէկ արտանախն իսկ մնացեր է որ դեռ սրբուած չէ: Թէ՛ որ երբէք դուն՝ դու ինքդ էիր, և այս վիշտերն ալ քոյդ էին, դուն և այս վիշտերը՝ բոլորն ալ Հոռոզինայ համար էին: հիմա փոխեցիր միտքդ, թէ որ կրնաս՝ հանէ՛ բերնէդ այս խօսքը — երբ մտրդիկ լքանին, թէ՛ որ կանայք պակաս զըտնուին՝ պակասաւոր չեն:

ՀՌՈ. Դուն զիս շատ անգամ յանդիմանեցիր, Հոռոզինը սիրելուս համար:

Տ. ԱՍԻ. Չափէն աւելի սիրելուդ համար յանդիմանեցի, որդեակ, ոչ թէ սիրելուդ համար:

ՀՌՈ. Աւ խրատ տուիր որ սէրս թաղեմ:

Տ. ԱՍԻ. Ո՛չ թէ գերեզմանի մէջ, այլ՝ մէկը գաղտնի պահէ, որ միտք միշտ ձեռքդ ըլլայ ըսի:

ՀՌՈ. Կ'աղաչեմ մի յանդիմաներ զիս, հիմալ սիրածս՝ շնորհացդ գէմ՝ շնորհք, ու սիրոյս դէմ՝ սէր կը փոխաբնէ, միտս ասանկ չըբաւ:

Տ. ԱՍԻ. Ո՛հ, սերողդ լաւ գիտէր, որ քո սէրդ դասը բերնուց սերտ ըրած էր ու հեղեղ չէր գիտեր: Բայց քալէ՛ նայինք, անորոշամիտ որդի, հետա եկուր, ես քեզ միայն մէկ բանի համար պիտ' օգնեմ, ինչու որ, թէ որ այս գուգակցութիւնը տեղի ունենայ, այնքան երջանիկ վախճան մի պիտ' արտադրէ, որ ձեր գերդաստանաց ատելութիւնը՝ ճշմարիտ սիրոյ պիտի փոխուի:

ՀՌՈ. Ի սէր Աստուծոյ, շուտ ըէ՛, երթանք, վայրկեան մ'իսկ չեմ կրնար կորսնցնել:

Ս. ԱՍԻ. Խոհեմաբար ու կամաց քալողին ոտքը չդժիր, ընդհակառակը, շուտ վազողներուն ոտքերը կը սկզբեն: (Կ'ե՛նէն:)

ՏԵՍԱՐԱՆ Գ.

ԳԵՆՎՈՒՅՑ ԵՒ ՄԵՐՈՒՏԻՈՍ ԽԵ ԴԵՒԵ՛:

ՄԵՐԿ. Ո՞ր սատանային ծակն է մտեր Հոռոզնոր. — այս զիշեր տուն չեկեր է:

ԳԵՆ. Իւր հօրը տուն չէ գացեր. իւր ծառային հետ տեսնուեցայ:

ՄԵՐԿ. Ա՛հ, այն քարասիրտ Հոռոզինայ ի՞նչ ըսեմ, այն գեղոնած աղջկան, որ խեղճ երիտասարդը այնքան կը խոչտանդէ, որ անպատճառ պիտի խնդեցնէ զայն:

ՊԷՆ. Գիպալտոս, ծեր Գաբուլէտի ազդականը՝ անոր հօրը սունն մարտապիր մի խրկեր է:

ՄԵՐԿ. Մենամարտութիւն կայ, ճշմարիտ որ:

ՊԷՆ. Հռոմէոս պատասխան տալ պէտք է:

ՄԵՐԿ. Գիր գիտնալէ ետք, ո՞վ որ կ'ուզէ ըլլայ, նամակի մի գատասխան կրնայ տալ:

ՊԷՆ. Ի՛նչ կ'ըսես, նամակը գրողին պատասխան տայ պիտի թէ իր յանդգնութեան դէմ ինչպէս կը յանդգնի:

ՄԵՐԿ. Ախոս՛ս, խեղճ Հռոմէոս, արդէն մեռած մարդուն մէկն է, որ սպիտակ աղջկան մի սև աչքէն նետահարեցաւ և անոր սիրահարացոյր երգովը ականջէն զարնուեցաւ. իր սրտին սլաքը՝ զաչացու աղեղնաքարչ տղուն քաշած նետին զօրութենէ իր սիրաք միրաւորեց, ասանկ մարդը Գիպալտոսի դէմ կրնայ ելնել:

ՊԷՆ. Գո՛ւն ալ, Գիպալտոսն ո՞վ է:

ՄԵՐԿ. Կատուներուն իշխանէն¹⁾ ալ պատուական մարդուն մէկն է, ճշմարիտ: Հը՛. անանկ քաջ մ'է որ պատուականաբար մարդ կը մեռցնէ: Խաղերով խաղ կանչելու պէս, ժամանակին, միջոցներուն և համեմատութեանց մեծ ուշադրութիւն կ'ընէ, քիչ մ'իր կիսակործին վրայ կը դադարի, ու մէկ, երկու, կ'ըսէ՝ երրորդին կուրծքիդ մէջ կը մտնէ. հասկցածդ չէ, հեռուանց մետաքսեղէն կուճակի մի վրայ նշան առնող սպանդապետին մէկն է, իրաջնէ մենամարտիչ մ'է, մենամարտիչ. առաջին կարգի բարի-զուակ ազնուական մ'է, ճշմարիտ, վերոյիշեալ առաջին և երկրորդ տեսակ արհեստներուն մէջ: Հը՛. տեսնէք մէկհեղ սուրն ինչպէս կը խաղցնէ, լակոտը, այն բառաբան, բռնիմբ բեմբեմ և կէլը²⁾:

ՊԷՆ. Ի՞նչը:

ՄԵՐԿ. Ի՞նչ գիտնամ ես. մէկ շատ նորասէր հաւիթներու կոտորուելով, կակազելով համովիկ-համովիկ խօսքեր զըտցելը³⁾, այն անուշիկ մանուշիկ արտասանութիւնները և նորեւելներ հնար

1) Տէս «Աշուէն Ռէյնարտոս» ըսուած պատմութիւնը: Բն.
2) Չինամարտութեան մէջ գործածուած բառեր: Բն.
3) Այս տեղ Հեղինակին իր ժամանակուան նորեւելակները կը պատահաբար ասէ: Բն. Ատոնց յարմարուցիւնը մէկ մասը: Ծ, Թ.

ըողներուն ամենաքաջութիւնը. հասարակ Եսոպոսած վեր վկայ չէ: Գիտէ՞ ինչ պատասխան պողպատ ունեցող սուր ծ'է, տեսնէ՞ ինչ շնորհով մարդ ծ'է, ինչ շնորհով անասակո՞նի ծ'է ըսելները: Ի՛նչ ըսել է, բարեկամս, վշտալի բան ալ չէ՞ այն օտարաւեր ճանճերէն նեղուիլը, այն նորեւելակները դիւրաբաններէն, որոնք իրենց նեղ ապրիւններուն մէջ այնքան հաճութիւն կ'ըզզան, որ մեր լայնուարձակ ու հին ճշտուղներուն մէջ բաւական տեղ չեն կրնար գտնել: Հասարակ իրենց մէկ երկու խօսքին միջոցը բարաբանէ մտա ըսելը, պօն, պօն, ըսելները:

ՀՌՈՄԷՈՍ և Գիտէ:

ՊԷՆ. Ահա Հռոմէոսը, ահա կը գայ Հռոմէոս:

ՄԵՐԿ. Առանց թեփի՛ չոր հոխնկա կը նմանի խեղճը: — Ո՞վ դէր ու պարարտ միս, այդ ի՛նչպէս չորցեր ձինացեր ես: — Հիմա ճիշդ Բեդրարդայի խեղքէն յորդած մարդոց կարգն անցնելու արժանի չէ՞, տես անդամ մի. Աւարա՛ ստոր տարփուհայն քով խոհակերուհի մ'եղած ըլլար պիտի, թէև ան՝ իրմէ շատ աւելի պատուաւոր սիրող մ'ուներ որ Տիտոսը՝ թօնթօնի հետ յանդեցնէ. Աղէտպատրան՝ զնչուապարտի հետ. Հեղինէն և Հերոնը՝ կաւատուհիներու և շնայողներու հետ. Թիզպէն՝ գորշակնի հետ, և այլն. բայց հիմա այս խօսքերն ընելու ատենը չէ: — Պարոն Հռոմէոս, ահա քո գաղղիական բռնիւմբից գաղղիական պօնճուս մի: Երեկ գիշեր մեզ պինտ աղւոր խաղ մի խաղացիր:

ՀՌՈ. Բարև երկուքնուդ ալ: Ես ձեզի ի՛նչ խաղ խաղացի:

ՄԵՐԿ. Քնանամի խաղը, տէր իմ, քնանամի՛. խեղքդ չզղաց:

ՀՌՈ. Ներէ՛ ինձ, սիրելի Մերկուտիոս. գործս պինտ մեծ էր, և իմ գտնուածիս պէս ասանկ պարազայի մի մէջ՝ մարդ կրնայ քաղաքավարութիւնը ոտքի տակ առնուլ:

ՄԵՐԿ. Այդ խօսքը՝ այս քո գտնուածիդ պէս պարազայի մի մէջ՝ մարդ խօզի մտին վրայ գճիւրելու կը պարտաւորի ըսելու պէս բան մ'է:

ՀՌՈ. Ըսել է — խոնարհութիւն ընելու:

ՄԵՐԿ. Պինտ քաղաքավարութեամբ խեղքդ տեղ ըրաւ:

ՀՌՈ. Ամենաքաղաքավար արտայայտութեամբ:

ՄԵՐԿ. Անշուշտ. ես ալ յարգաբանութեանց պինտ անոյշ գոյնն ունիմ:

ՀՌՈ. Ծաղկանց պէս:

ՄԵՐԿ. Հապա:

ՀՌՈ. Անոր համար հողաթափներս աղւոր ծաղիկներու պէս փունջեր ունին եղեր:

ՄԵՐԿ. Գուն ալ, Աստուած սիրես, հիմա այնքան կատակ պիտի ընես հետս, որ հողաթափներդ պիտի հինցնես, որու բարակ ստորկաշին մաշուելէն ետքն իսկ, կատակը պարզապէս եզական բանի պէս կը մնայ գործածուելէն ետքն ալ:

ՀՌՈ. Ո՛վ եղածալ ստորկաշիով շինուած կատակ, որ պարզութեանն համար միայն եղական է¹⁾:

ՄԵՐԿ. Քովերնիս եկուր, սիրելի Պէնյուլիօ, խելքս պինտ այնքան հեռուն չհասնիր:

ՀՌՈ. Խարազանէ ու խթէ, որ աւելի շուտ հասնիս, եթէ ոչ՝ յաղթեցի կը պտամ:

ՄԵՐԿ. Թէ որ խելքդ սաղարշու կ'ընէ, բանդ լմնցած է. ինչու որ դու քո զգայարանացդ միայն մէկին մէջ՝ հաւաստի եմ, որ իմ հինգիս մէջ եղածներէն աւելի սաղութիւն ունիս: Հիմա զիս սազի տեղ պիտի դնես:

ՀՌՈ. Թէ որ սազի պէս սեպուած չըլլայիր իմ քովս, երբէք ուրիշ բանի տեղ դրուած չպիտի ըլլայիր:

ՄԵՐԿ. Այդ կատակիդ համար ականջդ պիտի խածնեմ:

ՀՌՈ. Մ'ըներ, դուն ալ, ազնիւ սազ, մի խածնիր:

ՄԵՐԿ. Խելքդ պինտ թթու խնձոր մ'է եղեր, պինտ կծու հիւթ ունի դիտես:

ՀՌՈ. Ու կարծես որ սիրուն սազի մի մէջ լեցնելու չափ բաւական չէ²⁾:

ՄԵՐԿ. Հօ, ինչ ըսել է, ուլենոյ կաշիի նման խելք մ'է, որ մէկ բթաչափ նեղութիւնը՝ մէկ կանդունի չափ լայնութեամբ կը տարածի:

¹⁾ Մյն պարբերութեանց, ինչպէս և հետեւելոց մէջ, Հեղինակնիս վարպետօրէն այնպիսի բառախաղութիւններ կ'ընէ որոնք իրաբու պինտ մտա արտասուչ նութիւն ունին: Ծ. Թ.

ՀՌՈ. Ես ալ հիմա այդ լայնութեամբ բառով կը տարածեմ խելքքս, որ սազ բառին յարուելով՝ քո գէր և լայն սազ մ'ըլլալդ կը ցուցնէ:

ՄԵՐԿ. Շատ ապրիս. հիմա ասոնք սիրոյ համար հանած հառաչանքներէդ աւելի աղէկ չե՛ն. ահա հիմա ընկերասէր եղար, տեսա՞մք. հիմա ահա դուն Հոռոմէոսն ես. ալ հիմա դուն՝ դու եղար, թէ արուեստակութեամբ և թէ բնութեամբդ. ինչու որ, այդ յիմար սէրդ փախուկի մի կը նմանի որ վեր-վար վաղելով ծակ մի կը փնտուէ որ իւր ձազը մէջը պահէ:

ՊԵՆ. Կեցի՛ր հող, կեցի՛ր հող:

ՄԵՐԿ. Գուն կ'ուզես որ պատմութիւնս մազի թելով կարեմ:

ՊԵՆ. Հապա դուն ալ պատմութիւնդ պինտ երկնցնել ուկեցիր: ՄԵՐԿ. Ո՛հ, կը սխալիս, թելը կարելու վրայ էի, ինչու որ պատմութեանս ծայրն հասեր էի ու ճշմարիտն ալ, միտքս այն էր, որ վերջաբան մ'ընեմ:

ՀՌՈ. Այս ինչ հաճելի ուրախութիւն է:

ՄԵՆՈՒՑԻՉ և ՊԵՏՐՈՍ և ԴԻՄԻՏՐԻ:

ՄԵՐԿ. Քօ՛ղ մի, քօ՛ղ մի, քօ՛ղ մի:

ՊԵՆ. Երկու հատ, երկու. մէկ շապիկ ու մէկ կնիկի շապիկ:

ՄԵՆՈՒՑ. Պետրո՛ս:

ՊԵՏ. Հ'ամէ:

ՄԵՆՈՒՑ. Պետրո՛ս, հովահան¹⁾:

ՄԵՐԿ. Տո՛ւր, Պետրո՛ս, կ'աղաչեմ, որ երեսը ծածկուի. ինչու որ, երկու երեսներուն աւելի աղւորը՝ հովահարին երեսն է:

ՄԵՆՈՒՑ. Բարի լոյս գայ վրանիդ, ազնուական պարօնայք:

ՄԵՐԿ. Բարի՛րիկուն գայ վրադ, աղնուհի սիրունիկ խաթունս:

ՄԵՆՈՒՑ. Վա՛յ դլխուս, դիշեր եղա՛ւ որ:

ՄԵՐԿ. Հապա՛, անկէ ալ վար չէ իրաւ որ. ինչու կ'ըսէք նէ՛ թուացոյցն երկայն բանը ճիշդ կէսօրին վրան կայներ է հիմա:

¹⁾ Հին ժամանակները սովորութիւն կար որ սպասուողը տիկնանց հովահար ները կրէն: Բն.

ՄԵՆՈՒՑ. Աստուած ձեզ բարի՛ տայ, այդ ի՛նչ խօսք է, ինտոր մարդ էք դուք:

ՀՈՌ. Այնպէս մարդ մի, սիրուն խաթունիկ, որ ինքզինք աւրջակելու համար ստեղծեր է Աստուած:

ՄԵՆՈՒՑ. Մաս-որ շտակ խօսք ըսիք. — Տի՛, ինքզինք աւրջակելու համար, կ'ըտէ, քա՛: — Ազնուականներ, ձեզմէ մէկը կրնայ ըսել ինձ որ երիտասարդ Հռոմէոսն ո՛ր կրնամ դանել:

ՀՈՌ. Ես կրնամ ըսել, բայց երիտասարդ Հռոմէոսը՝ փնտռելու ելնելէդ ի վեր որքան ալ երիտասարդ էր նէ՛, մինչև զինք գտնելէ հիմա ինք աւելի ծերացաւ. այդ անուամբ ուրիշ մէկ աւելի դէշը չգտնուելուն համար՝ ես ամենէ կրտսերն եմ:

ՄԵՆՈՒՑ. Այդ ի՛նչ աղէկ կը խօսիք:

ՄԵՐԿ. Աստուած սիրես, աւելի գէշը աղէկ է. աղէկ խօսք հասկցող ես եղեր, ճշմարիտ-որ. խելքդ ո՛ր է, խելքդ գլուխդ բեր:

ՄԵՆՈՒՑ. Տէր իմ, թէ որ հրամանքնիդ ինքն էք, ձեզի գազանի գրուց մ'ունիմ:

ԳԵՆ. Անշուշտ ընթրիքի մի հրաիրելու համար միտքն ընելու եւ կած է:

ՄԵՐԿ. Ի՛նչ, խնամութի՛նն, խնամութի՛նն, հա՛, խնամուհի՛. աւանկ բաներ, հա՛:

ՀՈՌ. Ե՛յ, գուն ի՛նչ հասկցար ասկէ որ. քու ձեռքդ ի՛նչ անցաւ:

ՄԵՐԿ. Բան մի չանցաւ, տէր իմ, նապաստակ չէ, տէր իմ, այլ՝ պահրուան կարկանդակի մէջ գրուած նապաստակ մի, որ ուտուելէն առաջ թթուած ու հոտած է:

Մէկ մըքրտուած չոր նապաստակ,
Էս մէկ հոտած հին նապաստակ.
Մեծ պահոց մէջ է շաւ, հաշակ.
Բայց նապաստակ մ'որ կը ծըթուի՛
Բասնի հարկար շատ գայ պիտի,
Դասի քան գոտուիլն երբ մըքրտուի:

Հռոմէոս, ձեր հօրը տուն կ'երթամք. մենք այսօր հոն ճաշելու միտք ունինք:

ՀՈՌ. Ես ալ ետեւէդ կը դամ:

ՄԵՐԿ. Մնաք բարեաւ,
խաթուն պառաւ,
սիրուն պառաւ,
մնաք բարեաւ.
Համով պառաւ,
աղւոր պառաւ¹⁾:

(ՄԵՐԿՈՒՑԻՈՍ Ե ԳԵՆՎՈԼԻՍ Կ'ԷՆԷՆ:)

ՄԵՆՈՒՑ. Վ՛րջ, կորիք ասկէ: — Վաղաչեմ, տէր իմ, ըսէք ինձ, ո՛վ էր այս անշահ-ապուր մարդը, որ բերնէն ելածը չէր գիտեր:

ՀՈՌ. Գայեկուհի՛, ազնուականին մէկն է, որ շաղակրատելը շատ կը սիրէ, ու մէկ վայրկենի մէջ ամուսն մի մէջ ըսել ուզածէն աւելի կը խօսի:

ՄԵՆՈՒՑ. Մտի՛ գլխուն. թէ որ ինձի համար բան մ'ըսաւ, գիտցած ըլլայ, որ չէ թէ իրեն պէս լիտին, այլ քսան իրեն պէս անհամ-ապուրներ ալ ըլլան, բնութիւննին կը շիտկեմ. թէ որ ես չշիտկեմ, շիտկողներ կրնամ գտնել: Անամօթ լի՛րբը: Ի՛նչ, ինձի ո՛վ դիտցաւ, իր տասը կուտնոց գորացուհիներուն տեղ կը դնէ, թէ իր բարի-պտուղ ընկերներէն կը կարծէ: — Գո՛ւն ալ էշու պէս քովս կայնէ, ու ամեն չպիտու վրաս ուզածնին զրուցած ատեննին ականջներդ անկէ մտիկ ըրէ:

ԳԵՏ. Ես մարդ չտեսայ որ սրտին ուզածը խօսի վրանիդ. թէ որ լսէի, իսկոյն կը քաշէի սուրս, ճշմարիտ որ. կրնամ ըսել որ ես ալ ուրիշ մարդոց պէս շատով սուր քաշելու կը համարձակիմ, երբ սաստիկ կուիլ մէջ առիթ գտնեմ, այսու ամենայնիւ իրաւունքը միշտ իմ կողմն բռնելով:

ՄԵՆՈՒՑ. Խե՛ղն անիծած. այնքան սիրտս խաղաց, որ ձեռքս ոտքս դող ելաւ: Աներես լիտին: — Վաղաչեմ, տէր իմ, հրամանք:

¹⁾ Հին երգի վերջադարձ մի: Բն.

նուզ բան մի պիտ' ըսեմ. ու ինչպէս որ ըսի հրամանքնուդ, իմ երիտասարդուհի տիկինն խրկեց իս որ փնտռեմ զձեզ. ինձ ապա պրեց որ ըսեմ. հա՛, այն չեմ ըսեր. բայց առաջ կեցիք ձեզ բան մ'ըսեմ, թէ որ զինք խնդրեցու արքայութիւն պիտի տանիք, ինչպէս որ կ'ըսեն, խեղճ աղջկան պինտ մեծ մնդք պիտ' ըլլայ, ինչպէս որ կ'ըսեն, ինչու որ այն դոհարի կտոր աղջիկը դեռ պղտիկ է. անոր համար ալ, թէ որ հեան երկու երեսութեամբ պիտի վարուիք, ճշմարիտ կ'ըսեմ, որ ասոր պէս անդին աղջիկ զաւակներու պինտ դէշ եղած կ'ըլլայ, ու պինտ մեծ չարագործութիւն կը սեպուի:

ՀՌՈ. Գայեկուհի, քո տիկնոջդ և խաթունիդ իմ կողմէս բարև ըրէ. քեզ խօսքս կը տամ որ —

ՄՆՈՒՑ. Հասկցայ, բարի սիրտ ունիք, ճշմարիտ. ես դիտեմ իրեն ըսելուքս. Տէր իմ ողորմած Աստուած, սրբան ուրախ ըլլալու է տիկինս:

ՀՌՈ. Ի՞նչ պիտ' ըսես իրեն նայիմ, գայեկուհի, դուն խօսքս մտիկ չըրիր:

ՄՆՈՒՑ. Պիտ' ըսեմ որ, տէր իմ — խօսք տուիք. որ, ինչպէս որ խեղքս կ'ըզգայ, պինտ ազնուաբար առաջարկանուէր մ'է:

ՀՌՈ. Պիտ' ըսես որ այսօր օրհաս'րակէ՛տք գալու և խոստովանանք մ'ըլլալու ճամբան նայի, Հայր Լաւրենտիոսի խուցը թող գայ, ու հոն տեղ խոստովանուելէ ետք՝ պիտի սրակուի հետս: Ա՛ն, այս ալ քո աշխատութեանդ համար:

ՄՆՈՒՑ. Չէ, չէ, տէր իմ, ճշմարիտ չըլլար, մէկ ստակ չեմ առներ:

ՀՌՈ. Պիտ' առնես, կ'ըսեմ, ա՛ն սա:

ՄՆՈՒՑ. Օրհաս'րակէ՛տք, անանկ չէ՞, տէր իմ. շատ աղէկ, հոն կը գտնուի այն:

ՀՌՈ. Նաև կեցի՛ր, բարի գայեկուհի, դոս' արքայանոցին պատին տակ սպասէ, ասկէ մինչև մէկ ժամ մարդս պիտի գայ քեզ հոն գտնէ, ու հետը՝ սանդղոց աստիճաններուն պէս հանդոցաւ կայ չուաններ պիտի բերէ, որոց միջոցաւ գիշերուան պինտ մութ լատեն՝ իմ ամենաբարձր դերեր շանկութեանս պիտի վերելակեմ:

Երթաս բարեաւ: — Բերնէդ խօսք չե՛նէ, ու ես քո վարձքդ կը տամ: Երթաս բարեաւ: — Խաթունիդ բարև ըրէ:

ՄՆՈՒՑ. Աստուծոյ օրհնները վրանիդ ըլլայ: — Չեզ բան մ'ալ ըսեմ, տէր իմ:

ՀՌՈ. Ի՞նչ պիտ' ըսէիր, սիրելի գայեկուհի:

ՄՆՈՒՑ. Չեր մարդը գաղտնապահ է: Գիտէք խօսք մի կայ որ կ'ըսեն, թէ — երկու հոգի խորհարդ կրնան պահել, թէ որ մէկը մէջերնէն դուրս հանեն:

ՀՌՈ. Ագոր վրայ հոգ մ'ը՛ներ, իմ մարդս այնքան հաւատարիմ է որ պողպատ կը նմանի:

ՄՆՈՒՑ. Չեզ ուրիշ բան մ'ալ ըսեմ, տէր իմ. դիտէք որ խաթունիս պէս սիրուելու օրիորդ չկայ — Տէր ողորմած Աստուած — երբոր պզտիկ բան մ'էր, — հը՛, դիտէք հոս տեղ Պարիս աւնունով ազնուականին մէկը կայ, այն մարդը աղջկան վրայ աչք չտնկէ՞. բայց օրիորդը, խեղճ աղջիկ, սատանայ մի տեսնէ աւեւ լի աղէկ ունի քան թէ զայն: Երբեմն զինք կը բարկացնում ու կ'ըսեմ որ Պարիսի պէս ազնիւ մարդ չկայ ու տեսնէք ինտոր կը փրքս փրկ'. բայց այս ալ ըսեմ ձեզ ճշմարիտ, որ ասանկ ըսածիս պէս, կը դեղնի ու դեփ-դեղին կ'ըլլայ: Հոռեփին ու Հոռոմէոս նոյն դիրեքով չե՛ն սկսիր երկուքն ալ:

ՀՌՈ. Ի՛հ, գայեկուհի, աղկէ ի՛նչ կ'ե՛նէ. երկուքն ալ Հասով կ'ըսկսին:

ՄՆՈՒՑ. Ա՛հ, ծիծաղասեր. շներուն ատանկ կ'ընեն: Շներուն Հո կ'ըսեն: Չէ, իմ զիտցածս, ուրիշ գիրով սկսիլ պէտք է ձեր անունը: Բայց զիտցած ըլլաք որ պինտ սիրուն խօսքեր կը զուցէ Հոռեփին և Հոռոմէոսի վրայօք, զորս լսելու ըլլաք շատ պիտի հասճիք:

ՀՌՈ. Խաթունիդ բարև ըրէ: (Կ'ե՛նէ:)

ՄՆՈՒՑ. Անշուշտ, հազարաւոր բարևներ: — Պեարոս:

ՊԵՏ. Հ'ամէ:

ՄՆՈՒՑ. Պեարոս, ա՛ն հովհարս, ու առջեկէս քայէ:

(Կ'ե՛նէ:)

ՏԵՍԱՐԱՆ Ե.

ԳՆԱԲՈՒՆԻԿՏԻ պարտեզը:

ՃԻՒՆԵՒԻՒՄ և ԴՐՆԵ:

ՃԻՒՆ. Ժամը՝ ինն կը զարնէր, երբ գայեկուհին խրկեցի, որ մինչև կէս ժամ ետ գառնալու խօսք տուաւ: Գուցէ զինք գտած չէ. ո՛չ, ան ալ չպիտ' ըլլայ, — խեղճը, կաղ է. բայց սիրոյ պատգամաւորները մտածութեանց պէս արագաթօխ ըլլալ պէտք են, որոնք՝ իրարու ետև շարուած բլուրներուն ետևէն ստուերները ետ քաշող արևուն ճառագայթներէն տամն անդամ աւելի շուտ կը ցատկեն. ահա ասոր համար է որ Սիրոյ կտուրը թեթևաթև ազանիներ կը քարշեն, և ասոր համար է որ Առաքիտն հողմահանագոյն թևեր ունի: Հիմա արևը՝ այսօրուան ճանապարհորդութեանը ամենաբարձր բլուրին վրան է, ու իննէն մինչև տասներկու՝ դեռ երեք երկայն ժամեր կան. — պառաւն ալ տակաւին չերեցաւ: Թէ որ ան ալ երիտասարդութեան աւիւնն ու ջերմարիւնն ունենար՝ ուսմբի պէս երազաթիւ կ'ըլլար ու խօսքերս՝ փութի պէս սիրոյ դիտ կը տանէր ու սիրողէս ինձ կը բերէր. բայց զուամուծիւնը՝ ինչպէս որ շատերը կարծեն, թերմահ ըսել է. ու կապարի պէս յամրաշարժ, դանդաղ, ծանր և դունաստալ է:

ՄՆՈՒՑԻՉ և ՊԵՏՐՈՍ և ԴՐՆԵ:

Փառք քեզ Աստուած, ահա կը դայ: — Ո՛հ, անուշիկ դայեկուհիս, ի՛նչ նոր լուր ունիս: Իրեն հանգիպեցար: Սա մարդուդ ճամբայ տուր:

ՄՆՈՒՑ. Պետրոս, դնա դուռը կայնէ: (ՊԵՏՐՈՍ կ'էնէ:)

ՃԻՒՆ. Հիմա, ըսէ նայիմ, անուշիկ դայեկուհիս. — ո՛հ, Աստուած իմ, այդ ինտոր դէմքդ կախեր ես: Թո՛ղ արտում լուրերը ըլլան, դուն ուրախութեամբ զուրցէ զանոնք: Բայց թէ որ բարի լուրեր ունիս, հաճելի լուրերուն երաժշտութիւնը կ'ամէցնես այդ պէս կախած դէմքով հնչեցնելով:

ՄՆՈՒՑ. Վա՛հ, մարեցոյ. քիչ մի թո՛ղ որ հանդատանամ. — ո՛հ, Աստուած, ոսկորներս ցաւեցան: Այն որքան տեղ քալեցի: ՃԻՒՆ. Երանի թէ, դուն իմ ոսկորներս ունենայիր, ես ալ բոլորերդ. է՛հ, ըսէ նայինք, կ'աղաչեմ, խօսէ. սիրելի դայեկուհիս, անուշիկս, խօսէ նայիմ:

ՄՆՈՒՑ. Տէ՛ր որորմա: Այդ ի՛նչ նեղուիրտ էք. քիչ մի չէք կրնար համբերել: Չէ՛ք տեսներ որ շունչս հատեր է:

ՃԻՒՆ. Ի՞նչպէս շունչդ հատեր է, որ շունչովդ կ'ըսես թէ շունչդ հատեր է: Այդ կցկցական խօսքերդ՝ որ յապաղմանդ համար կ'ընես, ինձ ըսելու պատմութենէդ աւելի երկայն քշելով կը կցկցես: Բարբ լուրեր են թէ գէշ. սոս պատասխանը տուր ինձ. կամ մէկը և կամ միւսն ըսէ, ու մանրամասն պարզայնեւուն կ'ըստեսեմ ետք. Աստուծոյ սիրոյն համար, սիրտս հանգիստ ըլլայ, բարբ են թէ գէշ:

ՄՆՈՒՑ. Բարբ. քան ի՛նչ մարդ էք ընտրեր, քան դուք մարդ ընտրել չէք գիտեր, հա՛. քան, Հոռոմնոր, չէ՛, այն չէ ըսածս որ. քան իրեն պէս շնորհքով մարդ չտեսեր էի որ, քան, անանկ սրունքներով մարդ չկայ. քան ի՛նչ ձեռքեր են, այն ի՛նչ ոտքեր, այն ի՛նչ մարմին է, — քան ըսելիք չկայ, մարդու մի չեմ կրնար նրմանցնել որ: Քաղաքավարութիւնը վերջին աստիճանն է չըսեմ — բայց, սա ձեզի հաւատցնեմ որ գառնուկի պէս հեղ է: Գնա՛, քան աղջիկ, բանդ դնա՛. Աստուծոյ աղօթք բրէ: — Ի՞նչ. արդէն ճաշ ըրիք:

ՃԻՒՆ. Չէ, չէ: Բայց ես ադոնք քեզմէ աղէկ գիտեմ, ադոնք ինձ պէտք չեն: Մեր ամուսնութեան վրայօք ի՛նչ ըսաւ:

ՄՆՈՒՑ. Վա՛հ Աստուած, զլուխ ինտոր կը ցաւի՛, այս ի՛նչ եղեր է զլուխ: Անանկ մէկ պինդ պինդ կը զարնէ՛ որ գիտես թէ պիտի բրդի կտոր կտոր ըլլայ: Հապա կունակս. — մարիկ, մարիկ, կունակս, մարիկ, կունակս: — Ի՛նչ ըսեմ, Աստուած բարիսիրդ տայ, որ զիս դուրս խրկեցիք, ու հոն հոս վաղվղելով հոգիս հանեցի:

ՃԻՒՆ. Իրաւ որ, կը ցաւիմ որ աղէկ չըլլալուդ պատճառ եղայ՝ բայց, սիրուն դայեկուհիս, անուշիկս, սիրելիս, ըսէ՛ նայիմ, քեզ ի՛նչ ըսաւ սիրողս:

ՀԹՈ. Ա՛Տ, ճիւղեհղա, թէ որ ուրախութեանդ չափն իմինիս պէս կուտուած է ու դուն աւելի շատ խելք ունիս զան նկարագրելու, քաղցրացնուր ուրեմն շնչովդ այս գրացի օղբ, և թնդ քօ լեզուիդ դաշնակաւոր երաժշտութիւնը՝ երեան հանէ երկու սիրելեաց ասանկ բաղձալի հանդիպման համար փոխադարձաբար զզացուած ու երեակայուած երջանկութիւնը:

ՃԻՒԼ. Երեակայութիւնները՝ առաւել արդեամբ քան թէ խօսքով հարուստ ըլլալով, իրենց խկութեամբը կը պարծին և ոչ թէ պաճուճանօք: Ասոնք՝ աղքատ մարդիկ կը նմանին որ իրենց աւուրջլքին հաշիւը կրնան ընել. սակայն իմ ճշմարիտ սէրս այնպիսի չափազանց աստիճանի հասած է, որ իմ հարստութեանցս դումարին կէսը՝ չեմ կրնար հաշուելով դումար մի ձեւացնել:

Հ. ԱՒԻ. Քալեցէք, քալեցէք, հետս եկէք, որ կարճ գործ մի տեսնենք. ինչու որ, ներեցէք համարձակութեանս, մինչև որ սուրբ եկեղեցին ձեր երկուքը չզուղէ՝ դուք մինակ մնալ պէտք չէք:
(կ'եղեն:)

ԱՐԱՐՈՒԱՆՊ

ՏԵՍԱՐԱՆ Ա.

Հասարակաց հրապարակ մի:

ՄԵՐԳՈՒՏԻՈՍ, ՊԵՆՎՈՒԹ, ՊԵՆՎՈՒԹ Է և ՍԵՆՏԻՆԵՐ Է ԵՐԵՎԱՆ:

ՊԵՆ. Ա՛ղաչեմ, սիրելի Մերկուտիոս, ետ քաշուինք. այսօր պինտ տաք է, Գարուլեաններն ալ դուրսն են, թէ որ իրենց հանգիստինը՝ կազալէճէ չպիտի կրնանք խոյս տալ, վասն զի այս տաք օրերը՝ մարդոյս խենդ արիւնը կ'եռացնեն:

ՄԵՐԿ. Գ՛նն ալ, զխտն որու նմանեցար հիմա — այն մարդոյ՝

որ երբոր պանդոկի մի մէջ մտնեն, սուրբնին վրանէն հանածնուն պէս՝ սեղանին վրայ կը զարնեն, Աստուծո՛ւ ինչ կարօտ չընէ պոռալով. բայց երբ մէկ՝ մէկ մ'ալ երկու կը խմեն չեն խմեր՝ սուրբնին քաշող քաշողի կ'ըլլան, թէև ճշմարիտն ըսենք, սուր քաշելու հարկ մ'իսկ չըլլայ:

ՊԵՆ. Ի՛Տ, ես ատանկ մարդոց կը նմանիմ:

ՄԵՐԿ. Գ՛նն ալ, Աստուած սիրես, Խալիւղ մէջ քեզն պէս երկչոտ կրակոտ զլուխներ շնա, որ լեղիդ բըրգածին պէս բարկութեան կ'ելնես. ու բարկութեան ելածիդ պէս լեղիդ կը պատուի:

ՊԵՆ. Ինտո՞ր ըսիր:

ՄԵՐԿ. Հ՛ը՛հ. թէ որ քեզն պէս ուրիշներ ալ գանուէին, շատ չանցած, մէկը չպիտի մնար, ինչու որ, մէկը՝ զմիւսը պիտ' ըսպաննէր: Ինտո՞ր մարդ ես դուն, որ ուրիշ մարդու մի մօրուքին մէջ՝ քո մօրուքեդ մէկ թել աւելի կամ մէկ թել պակաս գանուելուն համար կուի կը յարուցանես: Քու քովդ կուի բան մ'ըսել չէ. մարդ սխալի ու քովդ կաղին մի կարէ նե՛. հետը կուի կը բըռնուիս, թէ ինչո՞ւ համար աչքիդ դոյնով եղած պտուղը կարեց ըսելէ ուրիշ պատճառ մի չգանելով: Եւ ո՞ր աչքն է այն, որ քու կ'ինէր զատ, ասանկ կուի մի նկատէ: Գլուխդ կազալէճերով լեցուն է, ինչպէս հաւկիթ մի՛ որ հիւթով լեցուն է. սակայն դըլուխդ, կազալէճելով այնքան ծեծ կերած է, որ լսկած հաւկիթ պէս պարպուած է: Գուն ատեսօք ճամբուն մէջ մարդու մի հետ կուի փնտուցիք արևուն մէջ երկնցած պառկած շունդ՝ հազալովը արթնցուցեր է ըսելով: Գուն չէ՛ր դերձակին վրան ինկնող ու հետը կուի ընողը, Չատկէն առաջ նոր բաճկոն մի հագած ըլլալուն համար, ուրիշ չեմ զիտեր որո՛ւ հետն ալ՝ նոր հողաթափները հին ժապաւէններով կապած ըլլալուն համար: Ասոնք չես նայիս՝ ելեր ինձ խրատ կը տաս որ կուի չընես:

ՊԵՆ. Թէ որ ես ալ քեզն պէս կուտասէր մ'ըլլայի, կեանքիս անշարժ ստացուածքը ո՞ր և իցէ մարդու, միայն մէկ ժամ ու քառօրրդի համար վարձու կը տայի:

ՄԵՐԿ. Անշարժ ստացուածքը, ո՛հ, անշարժը:

ԴԻՊԱՍՏՈՒ և սուրբերէն եւ հոգի:

ՊԷՆ. Ճշմարիտ Աստուած, ահա՛ն Գարուլեանները կը դան:

ՄԵՐԿ. Ճշմարիտ որ, հոգոս իսկ չէ:

ԴԻՊ. Քո՛վս եկէք, ինչու որ հետերնին խօսիմ պիտի: — Բարեան, պարոնայք, ձեզմէ մէկուն խօսք մը պիտի ըսեմ:

ՄԵՐԿ. Մեզմէ մէկուն միայն մէկ խօսք, գո՛նէ քովը բան մ'ալ յարէ. խօսք մ'ու ծեծ մ'ըսէ:

ԴԻՊ. Ասանկ բաներու մէջ բաւական յաջողակ պիտի գտնէք զին, պարոն, թէ որ ինձ պատճառ մի տար:

ՄԵՐԿ. Եւ առանց պատճառ մի տրուելու, դուք պատճառ մի չէք կրնար գտնել:

ԴԻՊ. Մերկուտիոս, Հռոմէոս և դուն մէկ անշահ ձայնի վրայ կ'երթար:

ՄԵՐԿ. Մէկ անշահ ձայնի վրայ ըսիր. ինչ, մենք անշահ նուազածունք ենք, թէ որ զմեզ անշահ նուազածունքու տեղ կը դնես, նայէ որ անշահ ձայներէ զատ ուրիշ բան չլես. ահա՛ իմ քնարագեղոս, ահա՛, տեսար, այս քեզ կարաւել կը տայ: — Հը՛հ, նայէ սաոր, անշահ ձայնը ո՞րն է:

ՊԷՆ. Հիմա հոտտեղ ասանկ խօսքեր ընելու տեղը չէ, չէք նայիր որքան անցուդարձ կայ. կամ առանձին տեղ մի քաշուինք, կամ ձեր տարբերութեանց վրայ պարզ կերպով վիճադատութիւն մ'ընենք, եթէ ոչ իրարմէ զատուինք. հոս ամեն մարդոց աչքը մեր վրայ տնկուած է:

ՄԵՐԿ. Մարդոց աչքերը տեսնելու համար ստեղծուած են, թող երթան ուզածնուն չափ մեր վրայ տնկուին. ես տեղէս չեմ դնուար, ես, որ մարդոց հաճութիւն բաշխեմ:

ՀՌՈՄԷՈՍ և հոգի:

ԴԻՊ. Լաւ, քեզի հետ գործ չունիմ, պարոն, ահա՛ իմ մարդս կը գայ:

ՄԵՐԿ. Ճշմարիտ կը կախուիմ, թէ որ ինք ձեր համատպասներն ունի. թէ որ դուք մարդ էք՝ բացը ելէք, ու այն ալ ձեր ետեկն կը գայ. այսու պայմանաւ միայն՝ ձեր ազնուութիւնն ալ զինք իւր մարդը կրնայ կոչել:

ԴԻՊ. Հռոմէոս, քո վրայ ունեցած ատելութիւնս՝ զքեզ — վստահ չեմ արժեք ուրիշ յարմարաւոր խօսք մի չլինար գտնել:

ՀՌՈ. Գիպալտոս, զքեզ սիրելու պարտաւորող տո իմը՝ բարեխտեղ ասանկ մէկ խօսք մ'ըսելովդ կատրութեանս ոտք ելնելուն խիստ շատ արդեւք կ'ըլլայ: — Ասա՛ չեմ բնաւին. վասն որոյ ծառայեմ. կը նայիմ որ զես չես ճանաչեր:

ԴԻՊ. Մանչիկ, այդ խօսքերը՝ ինձի ըրած նախատինքներդ չեն կրնար սրբել, անոր համար ետ դարձիր ու քաշէ սուրդ:

ՀՌՈ. Կը բողբեմ, որ ես երեք զքեզ նախաժամ չեմ. այլ եւրեակայելու կարացածէդ ալ աւելի կը սիրեմ, ու մինչև որ զքեզ սիրելուս պատճառը իմանալուդ ժամանակը դալը՝ ձայն մի հաներ. վասն որոյ, սիրելի Գարուլեան, ոյր անունը իմնինս պէս սիրելի է ինձ, այսչափով գո՛հ եղեր:

ՄԵՐԿ. Ո՛հ, հանդարտաբարոյ, անպատուաբեր ու կոպիտ հնազանդութիւն: Ալլա սխտաբա՞ն սուրը խօսք կը հասկցնէ ու կոխը կը վերջանայ: (Սուրբ էք +աշէ) Գիպալտոս, մո՛ւկ օրացող, դէմս պիտի ելնես:

ԴԻՊ. Գուն ինձի հետ ինչ առնելիք տալիք ունիս:

ՄԵՐԿ. Ազնուամեծար թաղաւոր կատուոց, քեզմէ բան մի չեմ ուզեր, բայց եթէ ինը հողիէդ մին. որպէս զի այսուհետեւ ինձի հետ վարուելուդ համեմատ՝ քովդ մնացած միւս ութը ճանկոտեմ: Սա սուրդ ականջներէն բռնած իդ պէս պատեանէն դուրս հանէ, շուտ ըրէ, թէ որ չես ուզեր որ դուրս քաշելէդ առաջ թուրս աւանջայդ քով շիահիւն չհանէ:

ԴԻՊ. Պատրաստ եմ: (Սուրբ +աշէլով):

ՀՌՈ. Ազնիւ Մերկուտիոս, սուրդ տեղը դիր:

ՄԵՐԿ. Հրամէ, պարոն, հասակդ տեսնեք: (Կը կտրուողին):

ՀՌՈ. Քաշէ սուրդ, Պէնվոլիս. սա մարդոց զէնքերուն գեմ կեցիք: — Պարոնայք, ամօթ է, այս ինչ խայտառակութիւն է. — Գիպալտոս — Մերկուտիոս: — Չէք զիտեր որ իշխանը մանաւանդաբար արդիւնց Աւերոնայի փողոյներուն մէջ ասանկ անվայել տրինահեղութիւնները. — կեցիք, Գիպալտոս. սիրելի Մերկուտիոս: (ԴԻՊԱՍՏՈՒ ԽՅՐ Ազնուականներով կ'ելնէ.)

3) Խոտլակն ըստ սպանական: Բն. Իբր է: +այդ սուտերէ:

ՄԵՐԿ. Ո՛Տ, վերաորեցայ. — Աստուած երկու գերդաստանացի ալ պատիժը տայ: — Ձեռքէ կ'երթամ: — Գնաց այն, ու վէրք մի չառաւ:

ԳԵՆ. Ի՞նչ, վերաորեցար:

ՄԵՐԿ. Հապա՛, հապա՛. ճանկոտուածք մ'է, ճանկոտուածք, իրաւ որ պղտիկ բան ալ չէ: — Ո՛ւր է սպասուորս: — Գնա՛, ծօ՛, վերաբոյժ մի բեր շուտ: (Սպասուորը կ'ընկէ:)

ՀՌՈ. Սիրտ առ, մարդ. վէրքդ անվտանգ ըլլալու է:

ՄԵՐԿ. Ձէ՛, անշուշտ հորի մի չափ խորունկ բացուած չէ, և ոչ ժամին դրան պէս լայն, բայց բաւական բան ալ է՝ գլուխս փորձանք մի կրնայ բերել. վաղը եկուր ինծի հարցուր անդամ մի ու անս թէ գերեզմանի մարդ չեմ: Ես այս աշխարհիս մէջ թթուեցայ ալ, ճշմարիտ: Գետնին տակն անցնին երկու գերդաստաններն ալ: Հը՛հ, նայէ՛ հեղ մի վիճակս, շուն մի, մուկ մի, մկնիկ մի, կատու մ'այսպէս ճանկոտուելովը մարդ մեռնի՛: Չպիտու մի, շանլակոտ մի, վատ մ'որ թուաբանական հաշուով մարդ կը մեռցնէ: — Ձեր գործն ի՞նչ էր որ մեր մէջը մտաք: Ես ձեր բազուկին տակ վերաորեցայ:

ՀՌՈ. Իմ մտքս աղէկ ընել էր:

ՄԵՐԿ. Պէնվճիւ, սա տեղ մօտ տուն մի տնր զիս՝ եթէ ոչ պիտ' ինկնիմ մարիմ: Գետնին տակն անցնին Գաբուլեաններն ալ Մոնղակեաններն ալ: Նայէ՛ անդամ մի, զիս որդանց կուր ըրին: Բանս լմնցած է, ճշմարիտ որ լմնցած է: — Անիծեալ գերդաստաններ: (ՄԵՐԿՈՒՑԻՈՍ Լ ԳԵՆՎՈՂԱՅ Կ'ԸՆԿԷ:)

ՀՌՈ. Ափսոս աղնուական մարդուն, որ իշխանին մօտ ազգականը և իմ անկեղծ բարեկամս է, իմ պատճառաւ մահառիթ վէրք մի առաւ. անունս ալ՝ արատեցաւ Գիպալտոսի մարդասպանութեամբ, Գիպալտոսի՝ որ ժամէ մ'ի վեր ազգականս է: — Ա՛հ, սիրուն ճիւղէզդա, գեղեցկութիւնդ կնատեց զիս ու քաջութեանս պողպատը՝ քաղցրարարոյ բնութեանս մէջ թաթխել սաղով փափկացոյց զայն:

ԳԵՆՎՈՂԱՅ Կ'ԸՆԿԷ ԵՆ ԴՊԷԷ:

ԳԵՆ. Ո՛Տ, Հոռմէնս, Հոռմէնս, քաջ Մերկուտիոսը մեռաւ:

Իւր վսեմատենչ հոգին՝ որ խիստ արտածամ՝ երկիրս անարդեց, հիմա ամպերուն շունչը կ'առնէ:

ՀՌՈ. Այսօրուան սև ճակատաղիքը՝ ուրիշ չար օրերու ալ նկատմունք ունի. այսօր դժբաղդութիւնն սկսաւ, ուրիշներ վերջ սալ պիտին:

ԴԻՊԱՆՏՈՍ Կ'ԸՆԿԷ ԵՆ ԴՊԷԷ:

ԳԵՆ. Ահա՛ կատղած Գիպալտոսը նորէն ետ կը գայ:

ՀՌՈ. Ինք ո՛ղջ է, յաղթութիւն սարած, ու Մերկուտիոս մեռած. — հեռացիք ինձմէ երկիւնք ու խոհեմընթաց քաղցրութիւն: հրաչեայ կատղութիւն, հիմա իմ առաջնորդս եղիր: — Արդ՝ Գիպալտոս, ետ առ քո վարսած խօսքդ, զոր պահ մ'առաջ ինձ ուղղեցիր. և ըստ որում Մերկուտիոսի հոգին՝ քիչիկ մի բարձր մեր գլխոց վերև կը թռչտի, սպասելով որ քուկինդ ալ երթայ հետն ընկերութիւն ընէ, հետևաբար, կամ դուն, կամ ես, և կամ երկուքս մէկէն՝ քովը երթալ պէտք ենք:

ԴԻՊ. Դուն, գարշելի պատանի, դու որ հոս իրեն ընկերացար՝ դուն իր քովը երթալ պէտք ես,

ՀՌՈ. Ահա սյս վերջ մի կրնայ տալ:

ԿԵ ԽՈՒՄԷՆ. ԴԻՊԱՆՏՈՍ Կ'ԸՆԿԷ:

ԳԵՆ. Փախիթ, Հոռմէնս, գնա՛. Քաղաքացիք օտք ելան ու Գիպալտոս մեռաւ. մ'ապշիր մի կենար. — Իշխանը քեզ ձեռք անցունէ նէ՛ մահուան պիտի դատապարտէ: — Մի կենար, փախիթ, խոյս տուր:

ՀՌՈ. Ո՛Տ, քաղդին ձեռք խաղալիկ մ'եմ գարձեր:

ԳԵՆ. Ի՞նչ կեցեր ես: (ՀՈՌՄԷՆՍ Կ'ԸՆԿԷ:)

ՔԱՂԱՎԱՅԷՆ ԵՆ ԴՊԷԷ:

Ա. ՔԱՂ. Մերկուտիոսը մեռցնողն ո՛ր կողմ փախաւ. այն մարտի դասպան Գիպալտոսը ո՛ր կողմէն փախաւ:

ԳԵՆ. Ահա՛ Գիպալտոս՝ գետին փռուած:

Ա. ՔԱՂ. Ո՛ւրք էլ նայիմ՝ պարոն, քալէ՛ հետս եկուր. յանուն իշխանին կ'արդեւադրեմ դքեզ. հնազանդէ՛:

ԻՇԽԱՆԵ՛՛ր՝ Պաշտօնեայեբո՛ւ, ՄՈՆԻՒԱԿԷՍ, ԳԱՐՈՒԼԷՑ, էրե՛նց Կանանց և ուրիշ մարդոց հետ և՛ Դոնէն:

ԻՇԽ. Ո՛րք են այս վէճին եղեոնառիթ թշուառականները:

ՊԷՆ. Վեհագնիւ իշխան, այս աղետալի կուրծքին բոլոր եղբերական մանրամասնութիւնները ես կրնամ պատմել ձեզ: Ահա սա սեղ փռուած կեցած է երիտասարդ Հռոմէոսէն սպաննուած մարդը, որ ձեր ազդական՝ քաջ Մերկուտիոսը մեռցուց:

ՏԻԿ. ԳԱԲ. Գիպալտոս, եղբորորդին. — Ո՛հ, եղբորս զաւակը. — թշուառազոյ՛ժ տեսարան. ափսոս ինձ, սիրելի ազդականիս արիւնն է թափեր: — Իշխան, թէ որ արդարասէր ես՝ մեր արեան փոխարէն Մոնդակեանց արիւնը թափէ: — Ո՛հ, եղբորորդի՛, եղբորորդի՛:

ԻՇԽ. Պէնվոլիօ, ո՛վ սկսաւ այս արիւնահեղ կռիւը:

ՊԷՆ. Գիպալտոս՝ որ ահա՛ տապաստանի պառկած է և որ Հռոմէոսի ձեռք սպաննուեցաւ: Հռոմէոս՝ նախ հետը անուշտ թեամբ վարուեցաւ, ու վէճին չնչին բան մ'ըլլալը յիշեցնելով՝ ձեր բարձրութեանն ալ կամաց հակառակ ըլլալը սնկեց: — Սակայն բոլոր այս խօսքերը, որքան ալ քաղցրաբարոյ եղանակով, հանդարտ նայուածքով ու խոնարհաբար ծունկ չոքած ըսաւ նէ ալ՝ Գիպալտոսի սխանձ ոխը չկրցաւ հանդարտեցնել, որ այս խաղաղասէր յորդորանաց դէմ ունկնախից՝ սուրը քաշածին պէս վրան գիմեց ու անոր սուր ծայրը քաջ Մերկուտիոսի կուրծքին զխուզղեց. այլ ան ալ կրակ դարձած ու մահուան դուռն հասած, թուրը թուրին դէմ բռնեց, ու պատերազմաձայն արհամարհանք՝ մէկ ձեռքով ցուրտ մահն անգոնեց և միւսով զայն նորէն Գիպալտոսի վրայ դարձուց, որ ճարպիկութեամբ մի հարուածին տակէն ինքզինը ճողորցրեց: Նոյն կէտին Հռոմէոս՝ Աեցի՛, Բարեկամներ. Բարեկամներ, զարուակցէ՛, պողաց բարձրաձայն, և իր արտասանած խօսքերէն աւելի արդ՝ իր թեթևաշարժ բազուկն երկու աղետաբեր սուրբերուն սայրերը վա՛ր դարձնելով՝ երկուքուն մէջ տեղը նետուեցաւ: Այս միջոցիս Գիպալտոսի արիւնը ուշտ հարուածը՝ Հռոմէոսի բազուկին տակէն անցնելով՝ կորովի Մերկուտիոսը կեանքէն զրկեց ու այնուհետեւ ելաւ փախաւ: Սակայն նայիս որ նորէն ետ դառնալով Հռո-

մէոսի վրայ դիմեց, որ այս միջոցին հաղիւ թէ վրէժ լուծելու վերայ կը մտածէր, մէկ մ'ալ յանկարծ վրէժին դուրս թեամբ կայծակի պէս իրարու վրայ յարձակեցան. ինչու որ զանոնք զատելու համար սուրս քաշելէս առաջ, մէկ մ'ալ նայիմ՝ որ քաջ Գիպալտոս զարնուեր է, որու ինկնելու կէտին՝ Հռոմէոս թողուց փախաւ: Ահա այս է ճշմարտութիւնը, եթէ ոչ՝ թող Պէնվոլիօ մահուան զատապարտուի:

ՏԻԿ. ԳԱԲ. Այս մարդը Մոնդակեանց ազդական է, իր ազդակցութիւնը սուտ խօսիլ կը տայ, իրաւ չէ՛ ըսածը. այս մահաբեր վէճին մէջ քսան հոգի կան եղբր և այս քսանը միայն մէկ հոգի չէին կրնար սպաննել: Իշխան, արդարադատ եղիւր, ես արդարութիւն կ'ուզեմ ու պէտք է որ արդար զատաստան տեսնես: Հռոմէոս՝ Գիպալտոսը մեռցուց ու Հռոմէոս՝ պէտք չէ որ ապրի:

ԻՇԽ. Հռոմէոս՝ Մերկուտիոսն սպաննողը մեռցուց. հիմա անոր սուղ արեան գինն ո՛վ պիտի հատուցանէ ինձ:

ՄՈՆ. Հռոմէոս չհատուցաներ, իշխան, ինչու որ Մերկուտիոսի բարեկամն էր. իւր յանցանքը վերջակնքեց՝ ինչ որ օրէնքը պիտի լճաէր. որ է՝ Գիպալտոսի մահը:

ԻՇԽ. Եւ այդ յանցանքին համար, անմիջապէս կ'աքսորենք զինք ասկէ. ձեր ատելութեամբքը ես ալ ձեր արիւնահեղութեանց մասնակից եղայ, արիւնս՝ ձեր արիւնահեղ կուրծք պատճառաւ դետին թափեցաւ. բայց ձեր վրայ այնպիսի մեծ սուղանքներ դնելով պիտի համար. ձեր աղերսագրոց ու փաստադատութեանց տակն չսլիտի կախեմ, ոչ արտասուքնիդ և ոչ աղաչանքնիդ պիտի կարենան ձեր առթած զայթակղութիւնները ծախու առնել, անոր համար այնպիսի միջոցներու մի գիմէք: Թող իսկոյն Հռոմէոս կորսուի երթայ ասկէ, եթէ ոչ, զանուած ժամուն՝ իւր վերջին կէտը կ'ըլլայ: Վերցուցէք սա մեռած մարմինը ու մեր կամաց համեմատ վարուեցէք: Մարդասպաններու վրայ զթուրիւն ցուցնելը՝ սպաննիչներու ներումն տալ ըսել է:

(Ի՛նչնէն:)

ՏՆՍՆՐԱՆ Բ.

ԳՍՔՈՒԼԷՏԻ տան մէջ սնննակ մի:

ՃԻՒԼԵՆԳՅԱ և ԴԻԷ:

ՃԻՒԼ. Քառարշաւ սլացէք երազրն թաց նծոյգք բոցոտննայք՝
 դէպի Փեպոսի ապարանըր. Փայէտնի պէս կառուղիղ մի, զձեզ
 դէպի արեմուտք մտրակելով, մինչև հիմա՝ ամպաղօտ երեկոյ մի
 պիտի հասցնէր վրանիս անմիջապէս: — Տարածէ քո թանձրահոծ
 վարագոյրդ, ո՛վ սիրածին զիշեր, որպէս զի երազարշաւին աչերը
 թարթափեն, ու Հռոմէոս՝ անբամբասելի և անդիտելի սա բազուկ-
 ներուն վրայ դիմէ: — Տարփաւորները՝ իրենց ունեցած շնորհաց
 փայլով, իրարու սիրահարական պարտաւորութիւննին ընելու հա-
 մար շատ աղէկ կրնան տեսնել. կամ, թէ որ սէրը իրաւցնէ կոյր
 է, ամենէ աղէկ՝ զիշերոյ հետ կը համայարմարի: Հասիբ, վեհա-
 պանծ գիշեր, խաղաղեն թաց ննջօրօրուհի՝ բոլորովին սեւազգեաց,
 ու սորվեցուր ինձ թէ ինչպէս կրնամ կորսնցնել վաստիւած ա-
 մուսնութիւն մի՝ որպէս վրայ զոյգ մ'անարատ կոյսեր վիճակ նետելու
 վրայ են. քո սեւթոյր վերարկուաւդ ծածկէ իմ այտերուս վրայ ե-
 ղեցած կնարարոյ արեանս շիկնութիւնը, մինչև որ անձպիրճ սէրը,
 աւելի համարձակութիւն գտնելով, ճշմարիտ սիրոյն արդիւնքը՝ պար-
 զապէս համեստութիւն մի սեպէ: — Եկուր, Հռոմէոս, եկուր, լոյս
 ի զիշերի. ինչու որ դու գիշերուան թևոց վրայ՝ ազուաւու կունկին
 վրայ նոր տեղած ձիւնէն աւելի ճերմակ պիտ' երևաս: — Հասիբ,
 հեզիկ զիշեր, եկուր սիրարժարժ ու սեւաճակատ զիշեր, տուր ինձ
 իմ Հռոմէոսս. թէ որ երբէք վախճանի՝ առ զայն ու կտոր կտոր
 յօշատելով մանրաիկ աստղեր շինէ, որոնցմով երկնից երեսն այն-
 քան լուսափայլ փառաւորի, և բոլոր աշխարհք զիշերն այնքան սի-
 րէ, որ այլ ևս տիեզերասփիւռ արեուն երեսը նայող չըլլայ: — Ա՛հ,
 ես սիրոյ բնակարան մի գնեցի, այլ դեռ ձեռք չկրցայ անցունել,
 ու թէպէտ և ես ալ վաճառուեցայ, սակայն դեռ գնողն իսկ զայն
 չվայելեց: Այս օրն ինձ այնքան ձանձրալի կ'երևի, որքան մեծ

տունէ մ'առաջ եկած զիշերն անհամբեր մանկան մ'աչքին կ'երևի,
 որ նոր լաթեր օնենալով՝ չկրնար գրուիլ զանոնք: Ա՛հ, ահա՛
 դայեկուհիս կը գայ:

ՄՆՈՒՑԻՉ Է ԴԻԷ ԵՎ ՄԵՆԵՅ ԱՆԳՈՒԹԻՒԼ:

Անշուշտ նոր լուրեր պիտի բերէ, և որ և է լեզու որ Հռոմէոսի
 անունը կ'արտասանէ՝ իմ քովս երկնային բարբառ մ'ունեցած կը
 սեպուի: — Ինտոր ես, դայեկուհի, ի՛նչ նոր լուր ունիս: Աղօնք
 ի՛նչ են, չուաններն են զորս Հռոմէոս ապսպրեց քեզ որ առնես
 բերես:

ՄՆՈՒՑ. Հա՛, հա՛, չուաններն են: (Գեպին կը նեպէ զանաները:)

ՃԻՒԼ. Ա՛հ, ափսո՛ս ինձ. ի՛նչ նոր լուր ունիս. ինչո՞ւ համար
 ձեռքերդ ատանկ մասնակապ ըրիր:

ՄՆՈՒՑ. Ա՛հ, այս ինչ սե օ՛ր է եղեր. մեռա՛ւ, մեռա՛ւ, մեռա՛ւ.
 կորանք, տիկինս, կորանք. — ափսո՛ս, այս ինչ օր է եղեր. ձեռ-
 քէ գնաց, սպանուեցա՛ւ, մեռա՛ւ:

ՃԻՒԼ. Աստուած այնքան անգութ կրնայ ըլլալ:

ՄՆՈՒՑ. Թէ որ Աստուած չկրնար, Հռոմէոս կրնայ: — Ա՛հ,
 Հռոմէո՛ս, Հռոմէո՛ս: — Ա՛վ մտքէն կ'անցունէր: — Հռոմէո՛ս:

ՃԻՒԼ. Գուն ի՛նչ սատանուհի ես, որ ասանկ կը չարչարես զիս:
 Այդ վայնասունները՝ սոսկալի գծովքին մէջ միայն կը լսուին: Հռո-
 մէոս ինքզինք սպաննեց. մինակ հա՛ մ'ըսէ ինձ. և այդ պարզա-
 պէս հա՛ վանիլը՝ արքայիկի մի մահասփիւռ աչքէն աւելի կը թու-
 նաւորէ զիս. թէ որ հա՛ ըսես՝ այլ ևս ես ալ՝ ես չեմ. կամ, թէ
 որ հա՛ ըսես՝ այս աչերն ալ կը գոցուին¹⁾: Սպաննեցին զինք, ի՛նչ
 եղաւ. կամ այո՛ ըսէ, կամ ո՛չ: Կարձ խօսքերն իմ երջանկու-
 թեանս կամ ապերջանկութեանս վերջ մի կը տան:

ՄՆՈՒՑ. Ես վերբը տեսայ, ես աչօքս տեսայ. — Աստուած հե-
 ու ընէ, ցուցնելու պէս չըլլայ, — ճիշդ սա տեղէն, իւր առնա-
 կան կուրծքին վրայ. որորմելի մեռել մի, արիւնաթաթախ ողոր-
 մելի մեռել մի. այնքան դեղնած, այնքան դեղնած՝ որ մօխիւր կըտ-

¹⁾ Հա՛, կամ այո՛, ես և ալ Անդր. մէջ նոյն արտասանութիւնն ունին: Ծ. Թ.

բուած էր, բոլորովին արինի մէջ թաթխուած, բոլորովին սառած արինի մէջ ճապարուած. այս որ տեսայ՝ նուաղեցայ :

ՃԻՒՒ. Ո՛Տ. սիրտս, չե՛ս խորտակուիր. — խեղճ մանկուհի. խորտակուէ իսկոյն. աչերս, խտարեցէք, ու այլ ևս մի համարձակիք լոյս մի տեսնելու. ասպականացու մարմին, ի հոգ դարձիր նորէն. կենդանութիւն, վերջացիր հոս. թող քեզ և Հոռմէոսը մէկ ծանր դերեզման ճնշէ :

ՄԵՈՒՑ. Ո՛Տ. Գիպալտոս, Գիպալտոս, իմ ամենասիրելի բարեկամս. ա՛հ, անուշիկ Գիպալտոս, ազնիւ երիտասարդ. ես քո մահոյ տեսնելէ՞ համար պիտի ապրիմ եղեր :

ՃԻՒՒ. Այս ի՛նչ փոթորիկաձայն աղաղակ է որ հակասական եղանակով կը մրրկի : Հոռմէոս սպաննուեցաւ ու Գիպալտոս մեռաւ. մեռաւ սառելի իմ ամենասիրելի քեռորդիս ու աւելի սիրելի ամուսինս : Ուրեմն, զարհուրածայն փող, հնչեցուր վերջին գատաստանի եղանակդ. այս երկուքն երթալին ետք՝ այլ ևս ո՛վ կ'ապրի :

ՄԵՈՒՑ. Գիպալտոս գնաց, ու Հոռմէոս արքայուեցաւ. Հոռմէոս՝ որ Գիպալտոսն սպաննեց, արքայուեցաւ :

ՃԻՒՒ. Վա՛հ, Աստուած. — Հոռմէոսին ձեռքը Գիպալտոսին արինը թափեց :

ՄԵՈՒՑ. Թափե՛ց, թափե՛ց. հապա՛. այս ի՛նչ սև օր է եղեր. թափե՛ց հապա :

ՃԻՒՒ. Ո՛վ ծաղիկազարդ գէւթով պահուած օձ սիրտ. երբէք վեշապ մ'եղած է որ ասանկ գեղակեղծ խոռոչի մի մէջ բնակի. շնորհացոյց բռնաւոր. հրեշտակատեսիլ սասանայ. աղանեփեմտ՞ւր ազոտ. դայլախողխող գառն. երկնատեսիլ անարդելի էակ. դու ինքդինքդ ներհակերև. դատապարտեալ սուրբ. պատկառելի՛ վատ : — Ո՛վ բնութիւն. ի՛նչ բան ունիս գոժոխոյ մէջ, երբ այսպիսի հրաշակեղ մարմնոյ՝ մահկանացու արքայութեան մէջ՝ սասանայի մի հոգին պարփակել կը տաս : Երբէք տեսնուած է այսպիսի զիրք մ'որ ասանկ փառաւոր կազմուածք մ'ունենար ու մէջն այսպիսի խորթ նիթ պարունակէր : Ափսո՛ս. նենդութիւնն ալ ասանկ շքեղ պայտախ մի մէջ բնակիլ պէտք է եղեր :

ՄԵՈՒՑ. Մարդոց՝ վտահալութիւն չըլլալիր, ո՛չ հաւատարմութիւն

ունին, ո՛չ պարկեշտութիւն, ամենքն ալ երգմնագանց են, խոտմնադրուծ են, նենդաւոր են, խաբերայ են : — Ա՛հ, ո՛ր է մարդս. մանչ, քիչ մի կենօղի բեր ինձ : — Այս ցաւերը, այս թշուառութիւնները, այս վիշտերը տեսար, բոլոր ասոնք են որ զիս կը սառնացնեն : — Երեսդ սեաւ ըլլայ, Հոռմէոս :

ՃԻՒՒ. Լեզուդ չորնայ՝ որ վրան ասանկ բան չըսես. ինք երեսը սեաւ եղնելու համար ծնած է. ամօթը՝ կ'ամշնայ անոր ճակտին վրայ երևալու, ինչու որ ճակատը՝ ամօթ մ'է, ուր պատիւը՝ պսակ առնելով կը թաղաւորէ իբրև միակ ինքնակալ տիեզերական աշխարհի : Ո՛Տ, ի՛նչ անբանուհի եմ որ զիս կը յանդիմանեմ :

ՄԵՈՒՑ. Ձեր քեռորդին սպաննողին համար բարի կը խօսիք :

ՃԻՒՒ. Ի՛նչ. կ'ուզես որ ամուսնոյս համար չար խօսիմ : Ա՛հ, խեղճ ամուսինս, որ լեզուն կրնայ գովել անունդ, երբ ես՝ միայն երեք ժամուան կողակցուհիդ՝ անուանարկ կ'ընեմ զայն : — Սա կայն, անօրէն, ինչո՞ւ համար սպաննեցիր քեռորդիս. բայց եթէ ոչ՝ անօրէն քեռորդիս՝ ամուսինս պիտի ըստաններ : Ի՛նչ դարձիք, անխոհեմ արտասուք, ես դարձիք նորէն առ սկզբնաբողի վտակակն ձեր. ձեր հարկատու կաթիլները՝ թշուառութեանց կը վերաբերին, զորս դուք սխալմամբ ուրախութեան կը նուիրէք : Ամուսինս դեռ ողջ է, զոր Գիպալտոս մեռցնել կ'ուզէր. ու Գիպալտոս մեռած է, որ զամուսինս մեռցնել կ'ուզէր. ասկէ աւելի միթիթարութիւն կ'ուզեմ. ուրեմն ի՛նչ բանի համար պիտի լամ եղեր : Միայն թէ, Գիպալտոսի մահուանէ աւելի դէշ խօք մի՛ մահաւորեց զիս. ինտո՞ր մտքէս հանեմ պիտի զայն. այնպիսի կերպով յիշողութեանս մէջ սպառնեցաւ, որպէս թէ գատապարտար ժան ժանտագործութեանց յիշողութիւններն ըլլային զորս յանցաւորք մտքերնէն չեն կրնար հանել : Գիպալտոս՝ միտաս, ու Հոռմէոս — աստրեցաս. այս — աստրեցասը, միայն մէկ — աստրեցաս խօսքը՝ տասն հազար Գիպալտոսներու կորուստէն աւելի գառն է : Գիպալտոսի մահը բաւական էր, թէ որ թշուառութիւնս անով վերջանար. բայց — թէ որ գառնակսկիծ թշուառութիւնները ձախորդարար մէկը մէկալին ետեւ կը դան, և ուրիշ ցաւոյ յաջորդութիւնը կ'ախորժեն, ինչո՞ւ համար — Գիպալտոս միտաս ըսելէն ետք՝

Հայրդ, մայրդ և կամ երկուքը մէկէն մեռանը չյարեց, որով զիս սովորական ողբակոծութեան մի մէջ պիտի ձգէր միայն: Սակայն, Գիպարդոս թրաւս ըսելէն ետք, ուամիօրէն և անխոհմտաբար Հրոս թրաւս արտօնեցաւ — ըսելը, այս խօսքը միայն՝ հայր, մայր, Գիպարդոս, Հրոմէոս, ճիւլեէզդա, ամենք սպաննուեցան, ամենք մեռան ըսել է. — Հրոմէոս արտօնեցաւ. — Մահ խօսքին մէջ՝ վերջ մի, սահման մի, չափ մի, կուպար մի չկայ. խօսքերը՝ կարող չեն երբէք բացատրել այս դժբարդութիւնը: — Գայեկուհի, ուր են հայրս ու մայրս:

Մեռնիս. Գիպարդոսի մեռելին վրայ կը լան ու կ'ողբան. քովերանին կ'երթանք. թէ որ կ'ուղէք տանիմ ձեզ հոն:

ՃԻՒԼ. Թող իրենց արտօնքներով անոր վէրքերը լուան. երբ արտօնքին չորնայ՝ իմիններս պիտ' ըսկսին հոսիլ Հրոմէոսի արտօնման համար: Վերջուր սա չուանները: — Խեղճ առաջաններ, դուք ալ ինծի պէս խարամ էք, ինչու որ Հրոմէոս արտօնուեցաւ. զձեզ՝ անկողինս առեանդելու համար շինեց. բայց ես՝ կոյս աղջիկ, կուսևարի պիտի մեռնիմ: Քայրեցէք չուաններ, քայլէ գայեկուհի. ես՝ իմ հարսանեկան առադատս մտնեմ ու մահուան՝ և ս'չ թէ Հրոմէոսի հետ կուսապրծուիմ:

Մեռնիս. Սենեակնիդ քաշուեցէք. ես հիմա Հրոմէոսը կը գտնեմ որ դայ մխիթարէ զձեզ. — ես աղէկ դիտեմ ուր ըլլալու: Լսեցիք. այս գիշեր Հրոմէոսնիդ հոս պիտի գտնուի. ես հիմա քովը պիտի երթամ. ինք՝ Հայր Լարենտիոսի խուցը պահուած է:

ՃԻՒԼ. Աղէ՛, գալի՛ր զինք, ու սա մասնին իմ օրինաւոր կողակցիս տուր և աղաչէ՛ զինքն որ դայ վերջին բարևը տայ ինձ:

(Էլեւէն:)

ՏԵՍԱՐԱՆ Գ.

Հայր ԼԱՒԻՐԵՆՏԻՈՍԻ խուցը:

Հայր ԼԱՒԻՐԵՆՏԻՈՍ և ՀՌՈՍԷՆՈՍ և ԴԵՂԵՆ:

Հ. ԼԱՒ. Յառաջ եկուր, Հրոմէոս. յառաջ եկուր, վհատեալ մարդ. մարմաքը անգամայդ սիրահարեր է, և դուն ալ դժբարդութեանց հետ ամուսնացեր ես:

ՀՌՈ. Ի՛նչ նոր լուր կայ, տէ՛ր հայր. իշխանն ի՛նչ կերպ գատապարտութիւն ըրեր է: Ի՛նչ տեսակ ցաւեր կան դեռ, որք հետս բարեկամութիւն ընել կ'ուզեն և զորս բնաւ չեմ ճանաչեր ես տակաւին:

Հ. ԼԱՒ. Այդ քո ձախորդ վիճակիդ հետ պիտ ընտանի, սիւրբ ըրի որդեակ. իշխանին տուած գատավճռոյն լուրը տամ քեզ:

ՀՌՈ. Իշխանին գատավճիւն ալ գատաստանի օրէն ինչ պակաս տեղ ունի նայինք:

Հ. ԼԱՒ. Այնիկ աւելի դիւրըմբեր գատապարտութիւն մի վախաւ բերնէն: Մարմնոյ մահ չէ, այլ՝ մարմնոյ արքորանք:

ՀՌՈ. Հահ՛, արքորանք. Աստուծոյ սիրոյն համար, — մահ ըսէ ստոր. ինչու որ արքորը իր երևոյթով, մահուանէ շատ ու շատ աւելի սոսկալի է. — արքորանք մ'ըսեր ստոր:

Հ. ԼԱՒ. Գուն՝ այս տեղէն՝ Վերոնայէն արքորուած ես. համբերէ՛, ինչու որ աշխարհք լայն ու ընդարձակ է:

ՀՌՈ. Վերոնայի պալատներէն դուրս աշխարհք չկայ, կայ նե՛ք բաւարան, տանջանք և նոյն ինքն դժոխքն է. Ասկէ քշուիլը՝ աշխարհէ քշուիլ ըսել է, ու աշխարհիս արքորանքն ալ՝ մահն է, — ուրեմն, ըսել է որ, մահուան անունը սխալ է առնուեր. մահքը՝ արքորանք է ըսես, զլուխս սակեղէն կաշկնով կը կարես ու իմ կեանքս զըսող հարուածին վրայ կը ժպտիս:

Հ. ԼԱՒ. Ո՛վ մահացու մեղք. ո՛վ ապաշնորհ արեւախտութիւն. քո յանցանքդ է որ մեր օրէնքը մահ կ'անուանէ. սակայն բարեգութ իշխանը, քեզի կողմնասէր ըլլալով՝ օրէնքը ոտքին տակն առաւ ու մահուան այն անհաճոյ խօսքը՝ արքորման դարձուց: Գիտցած ըլլաւ՝ որ վրադ մեծ գթութիւն ցուցուց, բայց խելքդ չզոգար որ:

ՀՌՈ. Տանջանք է, ս'չ թէ գթութիւն. երկինքն հոս է, ուր որ ճիւլեէզդա կը բնակի. և հոս տեղ, ասանկ երկինքի մի մէջ, ամեն կատու, շուն, պղախի մշները և ամեն անպիտան բաները, ապրին՝ և իւր երեսը տեսնեն, ու Հրոմէոս չկարենայ տեսել: — Գիշալէզ ճանճերը Հրոմէոսէն աւելի արժողութիւն ունին, աւելի պատուաւոր վիճակ ունին, աւելի թանկազին կեանք ունին, որ երթան սիրելի ճիւլեէզդայիս ձեռքին հրաշագեղ ճերմկութեան վրայ

կայնին ու անմահական օրհնութիւններ գողնան իւր շրթուքներէն, որոնք իրենց կուսական և անբիծ ողջախոհութեամբը, մէկզմէ կուհետ համբուրուելուն յանցանքը միայն մտածելով՝ առաւել ևս կը կարմրին, ու Հուովոս չկարենայ, հաս. ինչու, ըստ որում արքայութեան է: Ճանձերն այս բաները կարենան ընել՝ ու ես ասկէ հեռանամ, հա¹⁾). անոնք ազատ ըլլան՝ ու ես արքայութեան, հա: Տա-կաւին կրնան համոզել զիս որ արքայութիւն մահ չէ: Պատրաստած թոյն չունէիր, պիտա սայրահատու գանակ չունէիր, և կամ յանկարծահաս մահուան ուրիշ միջոցով չէիր գիտեր, որ երբէք այսքան անձոնի չըլլային ու ինձի տայիր, քան թէ — արքայութեան ես ըսելով՝ զիս մեռցնէիր: Աքսորութեան. այդ խօսքը՝ գծիտոց դատապարտեալ հողիները գործ կ'ածեն և անոնց կաղկանձիւններուն մէջ յարդ ունի, հայր պատուական: Այդ ինչպէս սիրտ ունիս եղեր, գուն՝ որ եկեղեցական պիտ' ըլլաս, հոգևոր խոստովանահայր ես, մեղաց թողութիւն կը տաս ու զիս բարեկամիդ սեղ կը դնես, որ այդ — արքայութեան խօսքով՝ հողիս բերանս կը բերես:

Հ. ԱՅԻ. Ինչո՞ւ, փախուկ մարդ, ի՞նչ մտիկ ըրէ որ քեզ բան մ'ըսեմ:

ՀՈՒ. Չըլլար, չըլլար. նորէն արքայութեան խօսք պիտի բանաս:

Հ. ԱՅԻ. Ես քեզի զէնք պիտի տամ, որ անով ինքզինքդ այս խօսքէն պաշտպանես. փիլիսոփայութիւնը, ձախորդութեանց դէմ այն խիստ քաղցր կաթը՝ քեզ կրնայ միտնարել, թէ և արքայութեան իսկ ըլլաս:

ՀՈՒ. Գարձեալ արքայութեան: — Տար կախէ փիլիսոփայութիւնը, միայն թէ, թէ որ փիլիսոփայութիւնը ճիւղեգրայ մի կրնայ ստեղծել, քաղաք մի կրնայ սեղափոխել, իշխանի մը դատաւճիւրը դեռնաչրջել նէ՛ այն ուրիշ խօսք. եթէ ոչ, օգնութիւն չկրնար ընել, առջեւ չկրնար առնել. կարճ ըրէ:

Հ. ԱՅԻ. Ա՛հ. հասկցայ հիմա, խեղդերն ականջ չեն ունենար:

ՀՈՒ. Ինտոր ունենան, երբ խելացիներն աչք չունին:

Հ. ԱՅԻ. Կեցիր. բո վիճակիդ վրայօք բանավիճիմ քեզի հետ:

¹⁾ Ճանձ ու հերոսու, նոյն արտասանութիւնն ունին Անդր. մէջ: Ծ. Թ.

ՀՈՒ. Բո չզգացած բանի վրայ՝ չես կրնար իմաստասիրել. թէ որ ինձի պէս երիտասարդ ըլլայիր, ճիւղեգրայ սիրականդ ըլլար, ժամուան մ'ամուսնացած ըլլայիր, Գիպալտոս մ'ըսպանած ըլլայիր, ինձի պէս սիրահարութեան շուարէիր ու ինձի պէս ալ արքայութեան ըլլայիր՝ այն ժամանակ կրնայիր գատողութիւն ընելով խօսիլ, այն ժամանակ մագերց կը փետորտէիր ու ինձի պէս հիմա դետին կը փուռէիր՝ որ ապառնի գերեզմանիդ չափն առնես:

Հ. ԱՅԻ. Ո՛տք ել. դուռը կը զարնեն. պահուէ, սիրելի Հուովոս: (Ներսէն դուռը կը զարնեն:)

ՀՈՒ. Չէ, միայն թէ, այս սիրտ խօթացնող հառաչանացս արտաշնչութիւնները՝ մառախուղի պէս թանձրանալով, զիս փնտրող աչաց առջեւն պահես: (Նորէն կը զարնեն:)

Հ. ԱՅԻ. Չեն լսեր, ինտոր կը զարնեն: — Ո՛վ է այն: — Հուովոս, ոտք ել. պիտի բռնուիս: — Կայնէ նայիմ. ոտք ել: Ազգէ աղօթարանս մտիր: (Նորէն կը զարնեն) Հիմա, հիմա: Ողորմած Աստուած. այս ինչ կամակորութիւն է: (Նորէն կը զարնեն) Եկայ, եկայ: Ո՛վ է ասանկ պինդ զարնողը: Որմէ՞ կը դաք: Ի՞նչ կ'ուզէք: ՍՆՈՒՑ. (Ներսէն) Բացէք, բացէք որ ներս գամ ու պատճառը հասկնանք ձեզ. ճիւղեգրայ տիկնոջս կողմէն եկած եմ:

Հ. ԱՅԻ. Ուրեմն, բարի եկար:

ՍՆՈՒՑԻՉ ԻՆ ԿՐԻՒՄ:

ՍՆՈՒՑ. Ա՛հ, տէր հայր, Աստուծոյ սիրոյն համար, ըսէք ինձ, տէր հայր, ո՞ր է տիկնոջս նոր փեսայն, ո՞ր է Հուովոս:

Հ. ԱՅԻ. Ահա գետնին վրայ պառկեր է, իւր թափած արտուրէններէն զինովցած:

ՍՆՈՒՑ. Ա՛հ. այս ալ ճիշդ տիկնոջս վիճակն ունի. այս ալ անոր վիճակին մէջն է:

Հ. ԱՅԻ. Ո՛վ դժբաղդալից համակորութիւն. ո՛վ խղճալի հանդամանքակցութիւն:

ՍՆՈՒՑ. Այն ալ ճիշդ ասոր պէս պառկեր է. կ'ողբայ ու կը լայ, կը լայ ու կ'ողբայ. — ոտք ելէք, ոտք ելէք. ելէք, սրտոտ մարդ եղիք. ճիւղեգրայի սիրոյն համար, իւր անուշիկ սիրոյն հա-

մար, սոսք ելէք ու կայնեցէք. այդ ինչ յուսահատութեան ծայրն էք հասեր:

ՀՌՈ. Գայեկուհի՛:

ՄՆՈՒՑ. Ա՛հ, տէր իմ, ա՛հ, տէր իմ: — Է՛, ինչ հասկցաք, արոնց ամենուն վերջը մահ է նէ:

ՀՌՈ. Ճիւլեէդդայի խօսքն ըրիր. ինտո՞ր է. ձեր մարդասպանի մի տեղ չըսեպեր զիս, որ մեր երջանկութեան մանկութիւնը՝ իրեն պիտ մօտ ազգականին արեան ներկումն արատաւորեցի: Ինք ո՞ր է. ինտո՞ր է. երեսը պահած աիկինս մեր երես չունեցող սիրոյն վրայ ինչ կ'ըսէ:

ՄՆՈՒՑ. Ափսո՛ս, ինք բան մի չըսեր, տէր իմ, այլ՝ անդադար կը լայ ու կ'ողբայ. մէկ՝ անկողնոյն վրայ կ'իկնի, մէկ՝ կ'երէ յանկարծ ու Գիպալտոս կը պոռայ, ու Հոռոմէոս կանչելով նորէն վար կը փռուի:

ՀՌՈ. Արպէս թէ անունս՝ թնդանօթի մահահատոց բերնէն ելած նետաւածք մ'ըլլար որ զինք մնայնէր, ինչպէս որ այդ անուան անիծեալ ձեռքն իր ազգականը մեռցուց: — Ա՛հ, ըսէ՛ ինձ, հայր պատուական, ըսէ՛ նայիմ, այս մարմնոյս որ անպիտան անգամին վրայ կը բնակի անունս, ըսէ՛, որ ցիրուցան ընեմ այն ատելի բնակարանը: (Սոսքը փաշէլով):

Հ. ԱՅԻ. Կեցո՛ւր յուսահատած ձեռքդ. մարդ ես դու, ինչ ես. կերպարանքդ կ'արտայայտէ որ մարդ ես, այսու ամենայնիւ, կանայի լացեր ունիս և վայրենի շարժուածքդ՝ դազանի մ'անասնական կատող թիւնը կը ցուցնէ. դուն որ ըստ երևութից՝ մարդ ես, և ըստ աներևութից՝ կիւն, և ըստ երկայունից երևութից՝ անյարմարութեան անբան շուարեցուցիր զիս. սուրբ կարգս վկայ, ես զքեզ հեղաբարոյ խառնուածք ունեցող անձ մի կը կարծէի: Գիպալտոսը մեռցնելը բաւական չէ՛ հիմայ ալ ելեր ինքզինքդ պիտ' ըստաննես, որ նոյնհետայն սրտիդ մէջ բնակող հարսնակինդ ալ մեռցուցած ըլլաս, վրազ անիծական նախատինք բերելով: Ինչո՞ւ համար երկնից ու երկրի նախատինքք ծննդեանդ վրայ կը բերես, քանի որ ճանաչող, երկինքն ու երկիրը երեքն ալ քո վրայ ամփոփուած են, որոնց բոլորը մէկէն կորուսելը կ'ուզես: Ամօ՞թ է, ամօ՞թ. դուն

քո անձդ, սէրդ ու խոհեմութիւնդ ամօթապարտ կ'ընես, որպէս թէ վաշխատէր մ'ըլլայիր, որ ամեն բանդ առատ ըլլալով՝ անոնց և ոչ մէկին օրինաւոր գործածութիւնը չուզէիր, որոնք քո անձդ, սէրդ և խոհեմութիւնդ կրնային մշակել: Քո ազնիւ անձդ՝ որ մնամաձյլ արձան կը նմանի, իւր այրավայել կորովութիւնը կ'անարդէ: Քո անպին սէրդ՝ զոր երգմանցար, կեղծասրտաբար կ'երգմանազանցես, քո սիրականիդ մահուան պաաճառ ըլլալով՝ զոր խանգակաթ սիրելու խոստացար: Քո խոհեմութիւնդ՝ որ այդ անձին և սիրոյդ զարդարանքն է, երկուքին վարմանց մէջն ալ կ'անշնորհի, որպէս թէ անշնորհք զնուորի մի նման վառօղամանին ձեռացդ մէջ անդիտութեամբ կրակ կը տաս և դուն քո զէնքերովդ ինքզինքդ յօշատել կ'ուզես: Ինչ կ'ընես, մարդ, խեղքդ դուրսը ժողովէ՛, ճիւլեէդդ սոջ է, որոյ անհամեմատ սիրոյն համար վերջերս քիչ մնայ որ պիտի մեռնէիր. տեսա՞ր հիմա, որ երջանիկ ես: Գիպալտոս՝ զքեզ մեռցնել կ'ուզեր, բայց դուն՝ Գիպալտոսը մեռցուցիր. տեսա՞ր որ դարձեալ երջանիկ ես: Օրէնքը՝ որ մահ կ'ըստպարնար քեզ, հեադ բարեկամանալով, մահը պտորանքի յեղաշրջեց. այս ալ քեզն երջանկութիւն մ'է: Խուռն օրհնութիւններ զլուրդ վրայ կը տեղան, երջանկութիւնը՝ իւր ամենէ փառաւորազարդ հպտանօքը զքեզ կը յարգասիրէ, բայց դուն՝ բնութիւնն աւրուած ու երես աւած ազջիկի մի պէս բաղդիդ ու սիրոյդ վրայ կը թթուադիմես. զգոյշ կեցիր, զգոյշ կեցիր, ինչու որ թշուառականներն այս կերպով կը մեռնին: Գնա՛ վազէ՛ սիրականիդ քով, ինչպէս որ խօսք ըրեր էիք, սենեակն ելիր, վազէ՛ ու միթիմարէ՛ զինք. բայց ինձ նայէ, մինչև պահապաններուն հսկելու ժամանակը մի կենար, ինչու որ ետք Մանգուա չես կրնար երթալ, ուր որ պիտի կենաս, մինչև որ ժամանակը դայ որ ամուսնութիւնդ հրապարակալուր ըլլայ, ձեր գերդաստաններն հաշտուին, իշխանին ներողութիւնն ստանամք, որով քեզ նորէն ետ կանչեմք և հարիւր հազար անգամ ատելի ուրախութեամբ ետ գառնաս քան որչափ արտամութեամբ որ պիտ' երթաս: — Գայեկուհի՛, դուն առջևէն դնա՛. խաթունիդ բարև ըրէ՛, ու պատուիրէ՛ որ բոլոր ընտանիքը կանուխիկ անկողն մտցնէ, որու պիտ հարկաւորութիւն ունենալ

պէտք են, իրենց կսկծալի ցաւոց պատճառաւ . Հռոմէոս ալ Հիւ մա ետևեղ կը հասնի :

ՄՆՈՒՅ. Վճ, Աստուած . բոլոր գիշերը հոս նստիլ կ'ուզէ սիրտս . Ճշմարիտ , որ բարի խրատ մտիկ ընեմ . անհ , նայէ ինչ աղէկ բան է գրել կարգալը : — Տէր իմ , ձեզի համար՝ պիտի զայ ըսեմ տիկնոջս , անանկ չէ :

ՀՌՈ. Այո՛ , անանկ ըրէ՛ , և ըսէ՛ սիրականիս որ զիս յանդիմանելու պատրաստուի :

ՄՆՈՒՅ. Առէք սա մատնին , տէր իմ , քովս ձդեց որ ձեզ տամ . Վաղեցէք , տէր իմ , շուտ ըրէք , ինչու որ ժամանակն ուշանալու վրայ է :

ՀՌՈ. Ա՛հ , ինտոր սիրտս հանդիցեցաւ ու սփոփեցայ ասով :

Հ. ԼԱԻ. Գնահ նայիմ . գիշեր բարի : Կաև ինձ նայէ . քո բաղդդ աւ երջանկութիւնդ սա բանէն կախեալ է որ , կամ պահպաններուն հսկելու ժամանակէն առաջ պիտի մեկնիս , կամ առտուանց պինտ կանուխ կերպարանած պիտ ասկէ պիտի փախչիս : Մանդուա դնահ , նստէ . երբեմնակի պաշտօնեայդ հոս գալու ժամանակ , ես կը գտնեմ զինք և քո բարեխաղութեանդ նկատող իւրաքանչիւր բարեբաղյ յաջողութիւնները կ'իմացնեմ իրեն որ զայ քեզ լուր տայ : Ձեռքդ տուր նայիմ . ուշացեր է ժամանակը . Տէր ընդ քեզ , գիշեր բարի :

ՀՌՈ. Թէ որ հաճութիւնն գերազանցող ուրախութիւն մ'իս իր քով չկանչէր , սրտիս ցաւ պիտ' ըլլար ասանկ արտորանօք քեզմէ գատուիլս , ծառայ եմ : (կ'եղնէն :)

ՏԵՍԱՐԱՆ Պ.

ԳԱՌՈՒԼԷՏԻ տան մէջ սենեակ մի :

ԳԱՌՈՒԼԷՏ , ՏԻԿԻՆ ԳԱՌՈՒԼԷՏ և ՊԱՐՈՍ և ԳԻՆԷՆ :

ԳԱՌ. Այս միջոցներուս , այնքան ձախորդ դիպուածներ պատահեցան , տէր իմ , որ ժամանակ չունեցանք աղջիկնուս միտքն ընելու : Գիտէք այնքան սրտանց կը սիրէր իւր Գիպալտոս քեռորդին՝

որքան որ ես կը սիրէի : Ի՞նչ ընենք , ամենքս ալ պիտի մեռնինք : — Ժամանակը շատ ուշ է , այս գիշեր վար չիջնար : Ճշմարիտ կ'ըսեմ , որ ձեր ազնիւ ընկերութիւնը չըլլար , ասկէ ժամ մ'առաջ անկողինս մտած կ'ըլլայի :

ՊԱՐՈՍ. Այս դժբաղդութեանց ժամանակները՝ խօսք-կապ մ'ընելու միջոց չեն տար . գիշեր բարի , Տիկին . սիրոյ բարեկերտ մատուցէք ձեր աղջկան :

ՏԻԿ. ԳԱՌ. Գլխուս վրայ . վաղն առտու կանուխ իր միտքը կ'իմանամ , ինչու որ այս գիշեր սիրտը կարուած ըլլալուն՝ ներս դուրս ելաւ :

ԳԱՌ. Ազնուամեծա՛ր Պարիս , ձեզ բան մ'ըսեմ , ահա աղջկանս չհարցուցած ձեզ խօսքս կը տամ , աղջիկս ինձմէ գիտցիք , կարծեմ որ ըստ ամենայնի իմ խօսքէս դուրս չեւներ , ու ոչ միայն կարծեմ , այլ և կասկած չունիմ : — Կնիկս , անկողին մտնելէդ առաջ՝ անդամ մի քովը գնացէք ու իմացուցէք իրեն իմ Պարիս գաւկիս՝ իւր վերայ սէր ունենալը , ու ըսէք իրեն նաև , բայց միտքերնիկ պահեցէք , որ դալ Չորեքշաբթի , — չէ՛ , կեցիք նայինք . այսօր ինչ օր է :

ՊԱՐ. Երկուշաբթի , տէր իմ :

ԳԱՌ. Երկուշաբթի՛ , հահ , հահ : Աղէկ՝ բայց , Չորեքշաբթի ալ շատ շուտ եղած կ'ըլլայ , Հինգշաբթի ըլլայ թող . — ըսէք իրեն , որ Հինգշաբթի օրը , այս ազնուական կոմսին հետ կարգուի պիտի : — Մինչև այն օր պատրաստ կրնաք ըլլալ . ասանկ շուտ կարգուիլը կ'ուզէք . պիտ անծ հարկիք չընենք . — մէկ երկու բարեկամ բաւական է . — ինչու որ , նայեցէք ինչ կայ . Գիպալտոս՝ մեր աղջկանն էր ու սպաննուիլն ալ շատ ժամանակ չէ , հիմա եւնենք ու մեծ խնձոյքներ ընենք նէ՛՛ վրանիս բամբասել պիտի տանք թէ սուգ չենք ընեք . անոր համար ընդ ամենը հինգ վեց աղջկան ըլլայ նէ՛ բաւական է : Բայց Հինգշաբթի օրուան համար ինչ կ'ըսեք :

ՊԱՐ. Տէր իմ , երանի թէ Հինգշաբթին վաղն ըլլար :

ԳԱՌ. Շատ լաւ , բաներնիկ գացէք : — Ուրեմն Հինգշաբթի օր , խօսքերնիս խօսք : — Կնիկ , դուք անկողին երթալէն առաջ ճիւղե՛ք դրային քով գնացէք անդամ մի և Հինգշաբթի օրուան հարսա՛ :

նեաց պատրաստութիւն տեսնել տուէք: — Երթաք բարեաւ, տէր իմ: — Ճրանգ բերէք, սենեակս. հօ, առ ջեւէս. այնքան ուշ է, որ քիչ մի ժամանակ ալ անցնի՝ պիտո կանուխ է պիտ՝ ըսենք. — գիշեր բարի: (Կէլէն:)

ՏԵՍԱՐԱՆ Ե.

ՃԻՒՂԵՒԴԱՅԻ սենեակը:

ՀՈՒՄՈՒՆՆԵՐ ԻՍԿԱՐԳՈՒԹԻՒՆ և Դրան:

ՃԻՒՂ. Հիմա իրան պիտ՝ երթաս. արշալոյս չծագեցաւ դեռ. սոխակն էր այն և ոչ թէ արտուտը՝ որ երկչոտ ականջիդ խորոփեաց մէջ արձագանդեց. հաւատան, որ ամեն դիշեր կը գայ և սա նունենին վրայ դայլայլիկներ կ'երգէ. Ճամբիտ, սիրականս, սուխակն էր:

ՀՈՒ. Արտուտն էր, որ արշալոյսին աւետատուն է, և ոչ թէ սոխակը. ահա սիրականս, նա վարը արեւլքին կողմի ցանցաւս փիւռ ամպերուն մէջէն ինտոր նախանձոտ շառաւիղներ կ'երկաւնան. դիշերուն ճրագները վառեցան ու հատան, և լուսածպիտ առաւօտը՝ աղօտամերկ լերանց դադաթանց վրայ մատնատրոփ կեցեր է: Կամ երթամ ու ապրիմ, կամ կենամ ու մեռնիմ:

ՃԻՒՂ. Այն լոյսը՝ արշալոյս չէ, ես գիտեմ, դուն որու կը հասկցունես. արեւն գոլորշացած մէտէորայ մ'է, որ այս դիշեր քեզի ջահակիր ըլլալու է, որպէս զի մինչև Մանգուա երթալդ ճամբադ լուսաւորէ. ուրեմն քիչիկ մ'ալ կեցիր, երթալ պէտք չէիր բնաւ:

ՀՈՒ. Թող բռնեն զես, թող մահուան դատապարտ իմ. թէ որ ասանկ կ'ուզես՝ ասոր ալ դո՛հ կ'ըլլամ: Ես կ'ըսեմ՝ որ սա հեռուստ տեսնուած մթնշաղ գորշութիւնը առաւօտեան լոյսը չէ, այլ Կինտիոյ¹⁾ ճակտին դալկազոյն բեկբեկումն է, այն դեղբերանքն ալ արտուտինները չեն, որոնց ելևէջական խաղերը մեր դիւին այնքան բարձր եզրը ահագնականաբար երկնից տակ կը հնչեն. ո՛հ, աւել

1) Լուսնոց ցլմանքն: Բն.

նստելու կ'ախորժիմ, քան թէ երթալու: — Եկուր մահ, բարի եկար, հազար բարի: Ճիւլեկգոյս այսպէս կ'ուզէ: — Ի՞նչպէս ես հոգիս, զրուց ընենք, դեռ առտու չեղաւ:

ՃԻՒՂ. Եղաւ, եղաւ, զնա, մի կենար, վաղէ. արտուտն է որ անանկ անշահ ձայներ կը հանէ, աններդաշնակ եղանակներ կը ճիւլայ և անձուռի մակաստներ կը ճոնչէ: Ոմանք կ'ըսեն որ արտուտը քաղցրաձայն ճրլուրտութներ կը հանէ, քայց ասորը ինտոր ճրլուրտութ է որ մեղ մէկըմէկէ կը բաժնէ: Ոմանք ալ կ'ըսեն որ արտուտն ու զգուելի բարթօշը աշերնին կը փոխեն. ես ալ կ'ըսեմ՝ որ երանի թէ ձայներնին ալ փոխած ըլլային, ինչու որ այս ձայնը՝ մեր բազուկները բազուկներէ դատել կը տայ ու որսերդական ձայներով քեզ իմ ձեռքէս որտալ կը տայ ցերեկին: Ա՛հ, զնա ալ, հիմա զնա, քանի կ'երթայ՝ լոյսը կը շատնայ:

ՀՈՒ. Ինչպէս որ քանի կ'երթայ՝ կը լուսնայ, ասանկ ալ քանի կ'երթայ՝ մեր թշուառութիւնները կը շատնան:

ՄՆՈՒՑԻՉ և Դրան:

ՄՆՈՒՑ. Գանձուհիկ:

ՃԻՒՂ. Ի՞նչ է գայեկու հիս:

ՄՆՈՒՑ. Տիկին մայրերնիդ սենեակնիդ պիտի գայ հիմա. լուսեր է, ի՞նչ է այս ըրածնիդ, խեղքերնիդ գլուխնիդ ժողկեցէք, չորս կողմերնիդ նայեցէք: (Մնացել կէլէն:)

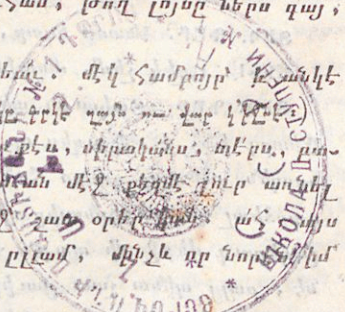
ՃԻՒՂ. (Բռնալով) Ուրեմն, պատուհան, թող լոյսը ներս գայ, ու կեանքն դուրս ելնէ:

ՀՈՒ. Մնաս բարեաւ, մնաս բարեաւ. մէկ համարոյր՝ Կ'անկէ եաք իջնեմ: (Հասնես կ'ըրի գայն ու շար կ'ըլլէ):

ՃԻՒՂ. Ի՞նչ. իրաւ ելար հիմա ձեռքէս, սիրականս, ելբոս, լուսրեկամս. ես օրուան ամեն մէկ ժամուան մէջ քեզի գուր անկէ պէտք եմ, ինչու որ մէկ բուպէի մէջ շատ օրեր քեզ ահալոյս հաշիւով ես շատ պառտացած պիտ' ըլլամ, մինչև որ նորոգիմ Հուամէսս տեսնեմ:

ՀՈՒ. Մնաս բարեաւ, սիրականս, բնականաբար մի քանի կորսնցնեմ որ քեզ իմ բարեներս խրկեմ միշտ:

ՃԻՒՂ. Ա՛հ, կը յուսան որ նորէն իրարու հանդիպինք:

ՀՈՌ. Հապա՛, չեմ երկբայիր որ, և այս բոլոր թշուառութիւնները՝ մեր ապառնի ժամանակին մէջ անուշ խօսակցութեանց նիւթեր պիտո՛ ըլլան :

ՃԻՒԼ. Ո՛վ Աստուած իմ, խիստ չարագուշակ խորհուրդներ կ'անցնին մտքէս. այդ տեղ վարը կայնած տեղդ, զիտես որ, զերեզմանի մի խորունկն իջած մարդու պէս կ'երեխա աչքիս. կամ աչացս տեսութիւնը պղտորեր է, կամ դուն գեղներ ես :

ՀՈՌ. Հաւատա՛ ինձ, սիրականս, դուն ալ իմ աչքիս այնպէս կ'երեխա. հապա ցամաքեցուցիչ ցաւը զիտես որ մեր արիւնը չլամբը : Մնաս բարեա՛ւ, մնաս բարեա՛ւ : (Հարմար կ'ելէն) :

ՃԻՒԼ. Ո՛վ բազդ, բա՛զդ, բոլոր աշխարհք զքեզ անհաստատ կը կոչէ, թէ որ դուն անհաստատ ես, ինչ բան ունիս այնպիսի մարդու մի հետ՝ որ իր անփոփոխ հաւատարմութեամբը նշանաւոր է : Բայց, բանդ նայէ, բա՛զդ, դուն դարձեալ անհաստատ եղի՛ր, որպէս զի, այն ժամանակ՝ յոյս ունենամ որ զինք երկար ատեն չես պահեր, ու նորէն ինձ ետ կը զըկես :

ՏԻԿ. ԳԱՔ. (Ներսէն) Է՛՛հ, աղջիկս, արթնցամ ես :

ՃԻՒԼ. Ո՛վ է այն կանչողը. սիրելի մայրս է. միթէ այսքան ու՛ է մնացեր պառկելու, թէ այսքան կանուխ է արթնցեր : Արդեօք ինչ տարօրինակ պատճառ ունի հոս զայլու :

[ՏԻԿԻՆ ԳԱՔՈՒԼԻՑ ԼԵ ԴԻՆ :

ՏԻԿ. ԳԱՔ. Ինտո՛ր եղար, ճիւղէ՛դդա, հիմա ինտո՛ր ես :

ՃԻՒԼ. Աղէկ չեմ, մայրիկ :

ՏԻԿ. ԳԱՔ. Տակաւին պիտի լամ քեռորդողդ մահուան վրայ : Միտք ինչ է, կ'ուզես որ արտաքներդ երթան իւր գերեզմանն ողողեն ու զինք դո՛րս հանեն. այդ ալ ընելու կարող ըլլայիր՝ դարձեալ չպիտի կրնայիր զինք ողջացնել. անոր համար, այլ ևս լացերուդ վերջ մի տուր : Քիչ ցաւիլը պինտ մեծ սէր կը ցուցընէ, բայց պինտ շատ ցաւիլը՝ խելքի պակասութիւն կը յայտնէ :

ՃԻՒԼ. Թողէ՛ք որ ասանկ սրտակոխի՛ծ կորստեան վրայ լամ :

ՏԻԿ. ԳԱՔ. Այդ կերպով՝ կորստեան վրայ պիտի ցաւիս և ոչ թէ ազգականիդ, որու համար կը լաս :

ՃԻՒԼ. Այս կերպ կորստեան վրայ սիրտս պինտ շատ ցաւելուն՝ ազգականիս վրայ լալէն ի զատ ուրիշ բան մի չեմ կրնար ընտրել :

ՏԻԿ. ԳԱՔ. Կարծեմ, աղջիկս, որ դուն անոր մահուան վրայ այնքան շատ չես լար, որքան զայն մեղցնող անզգամին կեանքին վրայ կը լաս :

ՃԻՒԼ. Ո՛ր անզգամին, մայրիկ :

ՏԻԿ. ԳԱՔ. Այն անզգամ Հռոմէոսին :

ՃԻՒԼ. Անզգամին մինչև իրեն զայլու միջովայրը՝ հազարաւոր մղոններ կան : Աստուած իւր մեղքը երեսին չզարնէ : Ես իրեն կը ներեմ իմ բոլոր սրտովս, թէև, իրեն պէս ալ, ոչ մէկը իմ սըրտիս այնքան շատ ցաւ պատճառած չէ :

ՏԻԿ. ԳԱՔ. Ադոր պատճառը՝ այդ չարագործ մարդասպանին ապրիլն է :

ՃԻՒԼ. Այո՛, մայրիկս, այս ձեռքերէս հեռի մնալով ապրիլն է : Ա՛հ, երանի թէ, ոչ այլ ոք, բայց եթէ ես՝ իմ քեռորդուոյս մահուան վրէժը լուծանէի :

ՏԻԿ. ԳԱՔ. Մի վախնար, մենք վրէժը կը լուծանեմք, այլ ևս մի լար : Ես այնպիսի մէկու մի մարդ պիտի հանեմ Մանգուս, — ուր այն թափառախոյս աքսորեալը կը բնակի, — և այնպիսի պատուական մաքրողական մի տայ իրեն, որ մէկ՝ երկու չըսած Գիպալտոսի քով ընկերութիւն ընելու երթայ. անկէ՛ տը՛ կարծեմ, որ սիրտդ կը պաղշի :

ՃԻՒԼ. Իրան կ'ըսէք, իմ սիրտս բնաւ երբէք Հռոմէոսին համար չպաղշիլիր, մինչև որ զայն — մեռած — չտեսնեմ. տեսէք սիրտս որքան ցաւած է արենակցի մի համար : — Մայրիկ, թէ որ գուք որքան ցաւած է արենակցի մի համար : — Մայրիկ, թէ որ գուք թոյն տանող մարդը գտնէք, ես անոր խառնուրդը շինելու վրաս կ'առնում, որպէս զի Հռոմէոս՝ բազարութիւնը խրմածին պէս, յախտեանական քուն մի ննջէ : — Ո՛հ, սիրտս որքան կ'ատէ զինք, քանի անոր անունը կը լսեմ, — ու կը նայիմ որ իւր քով չեմ կրնար երթալ, որպէս զի Գիպալտոս քեռորդուոյս սիրոյն համար իւր մարմնոյն վրայ ունեցած ոխս լուծանեմ, որ մեղցոց զայն :

ՏԻԿ. ԳԱՔ. Գուն միջոցները դաիր, ես ալ այնպիսի մարդ մի գտնելու կը նայիմ : Բայց հիմա, աղջիկս, քեզ պինտ ուրախալի լուրեր պիտի տամ :

ՃԻՒՆ. Ուրախութիւնն ալ՝ — Բնչպէս մեր հարկաւորութիւնն ունեցած ատենին եկեր հասեր է. Բնչպէս լուրեր են, կ'աղաչեմ, սիրելի մայրիկս:

ՏԻԿ. ԳԱՔ. Գիտցած ըլլաս, աղջիկս, որ պինտ հողածու հայր մ'ունիս. այնպիսի հայր մ'որ քո սրտիդ ցաւերը ցրուելու մտօք՝ քեզի համար այնպիսի խօսք-կապ մ'ըրաւ որ յանկարծապէս ուրախալի օրեր պիտի տեսնես, զորս ոչ դուն մաքէդ անցուցած ես, և ոչ ես կ'ըստասէի:

ՃԻՒՆ. Աչքին լոյս, մայրիկ, այդ Բնչ օր է նայիմ:

ՏԻԿ. ԳԱՔ. Լուսով կենաս, աղջիկս: Այս Հինդշաբթի, առտուանց կանուխ, քեզ սիրահարեալ, երիտասարդ, վեհանձն աղանախան Պարիս կոմսը՝ գրեզ Ս. Պետրոսի եկեղեցին տանելով և այն տեղ երջանկօրէն հետդ պսակուելով՝ գրեզ ուրխասիրտ հարս մի պիտ' ընէ:

ՃԻՒՆ. Հիմա ես ալ երգում կ'ընեմ, նոյն ինքն Ս. Պետրոսի՝ և Ս. Պետրոսի եկեղեցոյն վրայ, որ այն մարդը զիս ուրխասիրտ հարս մի չպիտի կրնայ ընել: Այսքան աճապորանաց վրայ կը գարմանամ. ինծի հետ պսակուիլ ուզողը, ինծի ամուսին ըլլալէն առաջ պէտք էր որ գար ու հետս սիրարանէր: Ա՛ղաչեմ, մայրիկ, ըսէք իմ հօրս և տիրոջս, որ դեռ կարգուիլ չեմ ուզեր, և կարգուելու ալ ըլլամ՝ երգում կ'ընեմ, որ առաւել Հոռոմէոսի հետ կը կարգուիմ, զոր Բնչպէս որ գիտէք, կ'ատեմ՝ առաւել քան զՊաւլոս: — Այս Բնչ համով լուրեր են եղեր:

ՏԻԿ. ԳԱՔ. Ահա հայրդ կը գայ, դուն իրեն խօսք հասկցուր: Նայինք հիմա ինք ինչ պիտ' ըսէ քեզ:

ԳԱՐՈՒՆԻՅ ԽՈՒՍԻՅԻՉ ԵՆ ԴՆԵՆ:

ԳԱՔ. Երբոր արեւը մայրը կը մտնէ, շաղատարափ ցօղ կը տեղայ. բայց եղբորորդուս արեւը մտնելուն՝ յորդահոս տեղատարափ կ'անձրեւէ: — Ի՞նչ է այդ, աղջիկ, հոսանք է՝ Բնչ է. այդ Բնչ պիտ' ըլլայ, դեռ կը լսօ. — այդ յորդանձրեւը յախտեանս տեւէ՞ պիտի: Այդ պղտտիկ անձգ՝ նաւիկ մի, ծով մի և հողմերն ես ձեւացուցեր. ինչու որ քո աչերդ՝ զորս ծով կրնամ ըսել, դեռ ար-

առասուօք կը տեղատին ու կը մտնեն թանան. նաւիկը՝ քո մարմինդ է, որ այս աղալից Ովկիանոսին մէջ կ'առագաստէ. քո հառաչանքներդ ալ՝ հողմերն են, որոնք, — արտասուացդ հետ կատղած, և արտասուքդ ալ հողմոց հետ բորբոքած՝ — թէ որ յանկարծահաս հանդարտութիւն մը վրայ չհասնի, քո ալեկոծուած մարմինդ ընկղմն պիտի: Ի՞նչ ըրիք, կնիկ, մեր որոշմունքն իմացուցիք իրեն:

ՏԻԿ. ԳԱՔ. Իմացուցի, աէք իմ. բայց ինք էրիկ չուզեր, ձեզմէ շնորհակալ է. քանզի զլսուն, թող երթայ խենդուհին իւր դերեզմանին հետ կարգուի:

ԳԱՔ. Հո՛ւշդ, գուք ձայն մի հանէք, կնիկ, ես ալ այդ մտքով եմ: Ի՞նչ. էրիկ չուզեր, նայէ սաոր, չեսեր որ մեզմէ շնորհակալ ըլլայ, գոռողանայ ու ինքզինք երջանիկ սեպէ՝ որ իրեն պէս հոտածին՝ ասանկ մէկ ազնուական փեսացու մը գտանք. կը նայիք սաոր ըրածին:

ՃԻՒՆ. Ես ձեր ջանից համար չեմ գոռողանար, այլ՝ որդեանքութեանդ համար շնորհակալ կ'ըլլամ. ինձ ատելի եղած անձին վրայ Բնչպէս կրնամ գոռող ըլլալ, այլ շնորհակալ կ'ըլլամ այն ատելի անձին համար, որ իմ սիրոզս է:

ԳԱՔ. Այս Բնչ խօսք է, Բնչ ըսել է. այդ Բնչ ամեղոցփեղ տրամաբանութիւն է. գոռող չեմ, շնորհակալ կ'ըլլամ, — գարձեալ շնորհակալ չեմ ըլլար — ետքէն գոռող կ'ըլլամ: — Սա պզտիկ կնիկը նայեցէք. ինձմէ ոչ երախտագիտութեամբ շնորհակալ եղեր և ոչ հպարտութեամբ գոռողացիր, այլ քո անուշիկ միտքդ ըրէ՛, որ Հինդշաբթի օրը Ս. Պետրոսի եկեղեցին երթաս Պարիսի հետ, եթէ ոչ՝ գրեզ ականջէդ կը քաշքշեմ կը տանիմ. Գնա՛ առջևէս, գեղնած չոր կաշի. դո՛ւրս ելիր, շան գաւակ, դեղնած շան ոսկոր:

ՏԻԿ. ԳԱՔ. Ի՞նչ կ'ընէք, հէ՛, խեղքերնիդ թոռուցիք:

ՃԻՒՆ. Սիրելի հայր, ծնկան վրայ կ'աղաչեմ՝ գձեզ, համբերութեամբ մտիկ ըրէք, միայն մէկ խօսք մ'ըսեմ ձեզ:

ԳԱՔ. Գնա՛ կախէ ինքզինքդ, ջողիկ, անհնաղանդ դարչելուհի. նայէ՛ ինչ պիտ' ըսեմ. — կամ Հինդշաբթի օրը եկեղեցի պիտ' երթաս, կամ մէկ մ'ալ երեսս չպիտի տեսնես. ձայնդ կտրէ՛, ոչա-

տասխան մի տար, պատասխան պէտք չէ. մասներս կը կեռան : — Կընիկ, մենք ինտոր փառք կը տանք Աստուծոյ, որ մեզ մինակ այս զաւակը տալուն՝ խր օրհնութիւնը վրանիս է ընելով, Տիմա նայեցէք որ այս մէկ հասն ալ շատ է եղեր՝ անխից արմատ մի ըլլալուն. — դուրս թող կորուի երթայ, աչքս չտեսնէ սա շան զաւակը :

ՍՆՈՒՅ. Աստուծոյ օրհնները վրայէն պակաս չըլլայ : — Աղէկ բան չէ այդ քրածնիդ, աէր իմ, այդ ինչպէս երեսը վար առիք :

ԳՄԲ. Ինչո՞ւ համար աղէկ չէ եղեր, խելացի խաթուն. հրամանաքէր լեզուդ կարճ ըրէ, թագուհի իմաստութեան, հրամանքդ զնա՞ք թեղի պէս պառականերուն հետ փճախօսէ, զնա՞ ասկէ :

ՍՆՈՒՅ. Մեղայ, ես դէ՞ թան ըսի որ :

ԳՄԲ. Փառք Աստուծոյ, հրամանոցդ անուշիկ որպիսութիւնը :

ՍՆՈՒՅ. Մեղայ, մարդ բերանը չբանայ, քան :

ԳՄԲ. Պատանձէ, մըռմըռ պառաւ. զնա՞ պառաւ խնամքներուդ հետ թափէ այդ լեզուները, ազոնք հիմա մեր քոյն ստակ մի չեն արժեր :

ՏԻԿ. ԳՄԲ. Գուք ալ զլուխնիդ պինտ մի տարցնէք :

ԳՄԲ. Աստուծոյ տուած հայր մուրամ, այս խնդկեանալու բան է նէ. զիշեր չըսի, ցորեկ չըսի, ուշ չըսի, կանուխ չըսի, սա ուր որ գտնուեցայ նէ՝ թէ՛ տունը, թէ՛ դուրը, թէ՛ առանձնութեանս մէջ, թէ՛ ընկերութեան մէջ, թէ՛ արթուն եղած ատենս և թէ՛ քուսնի մէջ խելքս միտքս զինք կարգելու ետեւէ էր. հիմա որ հազիւ հաղ կարող եղանք թագաւորական ցեղէ, հայրենական հարուստ, արարիքը չառած, պինտ ազնուարարոյ, պակասութիւն մի չունեցող, (ալ ինչ ըսեմ) սա մարդուն սիրտը պինտ արթած այսպիսի աղնուական մարդ մի ձեռք անցունելու, — նայիս որ մեր խնդուհի մեծ-կնիկ խամաճիկը, սրունքները վեր չեղած քցիբիկը բաղդը ոտքին գայ ու ինք երեսը դէմքը ծումակէ, ու — ես զե՞մ կարգուիք, ես օեր զե՞մ կրնար ընել, ես գե՞տ շար պարէկ եմ, կ'աղաչեմ, ներեցէ՛ ինչ, — ըսէ. ասանկ կարգուիլ չուզես նէ, զիտես որ ես ալ քեզ պիտի ներեմ, ա՛. զնա՞ զլսուդ ճարը տես, ես ալ այսուհետեւ չեմ օւզեր որ իմ տունս կենաս. խելքդ զլուխդ ժողվէ, աղէկ նայէ

ինչ կ'ըսեմ, կատակ չէ ըսածս : Հինգշաբթին հասնելու վրայ է, ձեռքք սրտիդ վրան դիր ու միտքդ դարձուր որ զաւակս ըլլաս ու քեզ բարեկամս հետ կարգեմ. եթէ ոչ՝ կորիբ զնա, ինչ որ կ'ուզես եղիր, մուրա՞, անթոթութենէ մնալիք, փողոցներուն մէջ սատկէ. ինչու որ, հողիս վկայ կ'ըսեմ, որ քեզ աղջիկս չեմ ճանաչեր ու հայրենի ժառանգութենէդ կը զրկեմ գքեդ : Հաւատա՞ կ'ըսեմ, խելքդ զլուխդ ժողվէ, ես երգումս ետ չեմ առներ :

(Կ'ե՛նէ :)

ՃԻՒԼ. Արդեօք երկնից մէջ բնախն զթութիւն մնացած չէ՞ որ իմ ցաւոցս անգունդները տեսնէ : Ա՛Տ, սիրելի մայրիկս, զես զըռնէն զուրս մի վունտէք. դո՞նէ մէկ ամիս, կամ մէկ շաբաթ ըլլայ ուշացուցէք այս ամուսնութիւնը, թէ որ չէք ուզեր որ իմ հարսանեկան անկողինս՝ այն խաւարչուտ դամբարանին մէջ ըլլայ, ուր որ Գիպալտոս պառկած է :

ՏԻԿ. ԳՄԲ. Այլ ևս ինձ բան մ'ըսեր, ինչու որ ալ բերանս չալիտի բանամ, սիրտդ ինչ որ կ'ուզէ այն ըրէ, այլ ևս մէկ բանի չեմ խառնուիր ես :

(Կ'ե՛նէ :)

ՃԻՒԼ. Ա՛Տ, Աստուած : — Գայեկուհիս, ասոր առջեւ ինտոր առնէք, ամուսինս երկրի վրայ է, և վստահութիւնս՝ երկինք. այս վստահութիւնը ինտոր նորէն երկիր գառնայ պիտի, բայց միայն երբ ամուսինս երկիրը թող տայ և զայն երկնքէն ինձ խրկէ : — Մխիթարէ՛ զես, յորդորէ՛ զես : — Ափսո՞ս, ափսո՞ս, երկինքն ալ ասանկ որոգայթ մի կրնայ եղեր լարել ինձի պէս փափուկ մարմին ունեցող անձի մի գէմ : — Գուն ինչ կ'ըսես, դո՞նէ ուրախութեան խօսք մ'ալ չունին, մխիթարութեան խօսք մ'ալ չէ՛նք բերնէդ, զայեկուհիս :

ՍՆՈՒՅ. Նայեցէք, ես ձեզ բան մ'ըսեմ : Հռոմէոս արտորուած է ու աշխարհ աշխարհէ անցնի ալ ետ դառնալու չհամարձակիր որ ձեզի համար կազարարի ելնէ, եթէ ոչ, ետ դառնալու ալ ըլլայ՝ զաղտաղողի պիտի գայ : Անոր համար, հիմա որ գործերն այս աստիճանի հասան, ինձի այնպէս կ'երեի որ կոմսին հետ կարգուիլն ամենէ աղէկն է : Հը՛, այն ինչ սիրուն ազնուական կարիճ մ'է. Հռոմէոս՝ անոր քով քուրջի կտոր մ'ըսել չէ, արժիւ մ'իսկ Պաս

ընտի պէս կայտառ, աշխոյժ և կենդանի աչեր չունի, տիկին: Հոգիս վկայ, կարծեմ որ այս երկրորդ կարգուքը զձեզ երջանիկ կ'ընէ, ինչու որ ձեր առաջինը կը գերազանցէ. չգերազանցեր նէ ալ՝ սա կայ որ ձեր առաջինը մեռած է, կամ աւելի աղէկ կ'ըլլար որ մեռած ըլլար, քանի որ աշխարհին երեսը ողջ ըլլալով ձեզ օգուտ մի չունի:

ՃԻՒԼ. Ագոնք սրաէդ կը զրուցես:

ՍՆՈՒՑ. Ո՛չ միայն սրտէս, այլ և հոգիէս, թէ որ անանկ չէ՞ երկուքն ալ գեանին տակն անցնին:

ՃԻՒԼ. Ամէն:

ՍՆՈՒՑ. Ինչո՞ւ համար:

ՃԻՒԼ. Հասկցանք, պատուականաբար միսթարեցիր զիս: Կերս զնա, ու ըսէ մօրս, որ հօրս սիրաը ցաւցնելու համար՝ Հայր Լաւրենտիոսի խոցը կ'երթամ որ խոստովանանք ըլլամ՝ ու արձակում առնեմ:

ՍՆՈՒՑ. Վա՛հ գլխուս, երթամ. այս խոհեմութիւնդ հաւնեցայ (կ'ե՛նէ:)

ՃԻՒԼ. Անիծած պառա՛ւ. ո՛հ, չարասէր սատանոհի: Աւելի մեծ մեղք է — որ ես այս կերպով երդմնազանց գտնուիմ, քան թէ իմ էրիկին յարգը կտրեմ այս մի և նոյն լեզուաւ, որ այնքան հազարաւոր անգամներ անհամեմատաբար գովեց զայն: — Կորիւր զնա, չարախրատուհի. այսուհետև սիրտս և գուն՝ երկպառակուած էք իրարմէ: Խոստովանահօրս քով երթամ, նայիմ ինչ զարման կը գտնէ. թէ որ ամեն բան պարապ է, գոնէ մեռնելու կարողութիւն ունիմ:

(կ'ե՛նէ:)

ԱՐԱՐՈՒՆԵ Դ.

ՏԵՍԱՐԱՆ Ա.

Հայր ԼԱՒԻՐՆՏԻՍՈՍի խոցը:

Հայր ԼԱՒԻՐՆՏԻՍՈՍ և ՊԱՐՄԻ Է Կոնստ:

Հ. ԼԱՒ. Հինգշաբթի, տէր իմ, հասա միջոցը պինտ կարճ է: ՊԱՐ. Գարուէտ աներս այնպէս կ'ուզէ. ես ալ յապաղմունք սիրող մէկը չեմ, որ իր արտօրալը ես ձգեմ:

Հ. ԼԱՒ. Գուք կ'ըսէք որ գեւ օրիորդին միտքն իմացած չէք. այս գործն ինձ պինտ կ'ընտան կ'երեխի, ասանկ բանի մէջ մանկը պինտ չեմ ակորժիր:

ՊԱՐ. Գիպալտոսի մահուան վըսյ անմիսթարաբար լալուն համար, պինտ քիչ սիրախօսութիւն կըցայ ընել: Ըստ որում Ափրոզիաէ՝ արատաստակոծ տան մի մէջ չժպտիր: Եւ հիմա, հայր պատուական, իւր հայրը վտանգաւոր բան կը կարծէ որ իւր աղջիկն անսփոփելի մերմոքներու մէջ թողու. ահա ստոր համար հասունամիտ խոհեմութեամբ մի մեր շուտափոյթ ամուսնութիւնն ընել կ'ուզէ, որպէս զի անոր արատուաց հեղեղները կասեցնէ, որք քանի որ օրիորդը անպոյզ մնայ այնքան աւելի չորրդեցնելու պատրուանի կաւ, ընկերութիւն մ'ունենայ նէ՝ իւր վըսյն անոնց ցրտելը զիւրին ըլլալու է: Հիմա իմացաք կարծեմ այս արտօրանայ պատճառը:

Հ. ԼԱՒ. (Քէ կողմ) Երանի՛ թէ ուշացնելու պատճառը չգիտնայիք — Ահա, տէր իմ, տես օրիորդը, դէպ' իմ խոյս կը զայ:

ՃԻՒՆԵՒԹՒՄ Է Կոնս:

ՊԱՐ. Այս ինչ բարեբաղդութիւն է, որ մէկ տեղ հանդիպեցանք, տիկինս և կինս:

ՃԻՒԼ. Այդ կրնայ ըլլալ, տէր իմ, երբ կին ըլլալու կարող ըլլամ:

ՊԱՐ. Կրնայ ըլլալ, հասպա, պէտք է որ ըլլայ, սիրուհիս, Հինգշաբթի օրը:

ՃԻՒԼ. Ի՞նչ պիտ' ըլլայ նէ՛ թող ըլլայ:

Հ. ԼՍԻ. Այդ հասարակ խօսք մ'է:

ՊԱՐ. Տէր հօր խոստովանանք ըլլալն եկաք:

ՃԻՒԼ. Ազոր պատասխան տամ՝ ձեզի խոստովանանք եղած պիտի ըլլամ:

ՊԱՐ. Զիս սիրելիդ ալ մի պահէք իրմէ:

ՃԻՒԼ. Այն ժամանակ ձեզ պիտի խոստովանիմ թէ կը սիրեմ զինք:

ՊԱՐ. Նոյնպէս ալ, սողոյդ եմ, պիտի խոստովանիք որ կը սիրէք զիս:

ՃԻՒԼ. Թէ որ այդպէս ընեմ՝ խոստովանանքս՝ առաւել ձեր ետեւէն՝ քան թէ ձեր առջև խօսելուս համար յարդ ունենալու էր:

ՊԱՐ. Խեղճ սիրականս, այդ կնչպէս փոխուեր է դէմքդ արտասուքներէ:

ՃԻՒԼ. Արտասուքները՝ պինտ պզտիկ յաղթութիւն մ'առին անկէ, ըստ որում, իրենց փնասատու թենէ առաջ ալ՝ բաւական անշահ բան մ'էր:

ՊԱՐ. Այդ ըսածներովդ՝ արտասուքներէն աւելի կը փնասես զայն:

ՃԻՒԼ. Չձմարտութիւնն ըսելը՝ զըպարտութիւն ընել չէ, տէր իմ. և կնչ որ ըսի՝ իմ դէմքիս զրուցեցի:

ՊԱՐ. Քո դէմքդ իմինս է, և դուն զըպարտեցիր զայն:

ՃԻՒԼ. Կրնայ այդպէս ըլլալ, կնչու որ այլ ևս իմն չէ: — Հիմա ատեն ունիք, տէր հայր, թէ կ'ուզէք որ իրիկուան ժամասացութեան ատեն դամ:

Հ. ԼՍԻ. Հիմա ժամանակ ունիմ, տրամուհի աղջիկս: — Կը խնդրեմ, տէր իմ, քիչիկ մի մինակ մնալու հարկաւորութիւն ունիմք:

ՊԱՐ. Աստուած չընէ, որ սրբազան պաշտօնի մի շփոթութիւն տամ: — Ճիւղեգրա, Հինգշաբթի առտուանց կանուխ, պիտի գամ արթնցնեմ զքեզ. մինչև այն ատեն, ծառայ եմ, ու պահէ սաջերմեանդ համբոյրս:

(Պարբիս է՛նէն:)

ՃԻՒԼ. Ո՛հ, գոցէ՛ դուռը, և գոցելէ՛դ ետք՝ եկուր հետս լաց: Այլ ևս ո՛չ յոյս մնաց, ո՛չ դարման մնաց, և ո՛չ օգնութիւն:

Հ. ԼՍԻ. Ա՛հ, ճիւղեգրա, ես արդէն զիտեմ քո ցաւդ, որ սիրտս այնքան կ'անճրկեցնէ և որուն խեղք չեմ կրնար զգացնել. ես լսեցի որ Հինգշաբթի օրն անպատճառ այս կոմսին հետ կարողուելու ես:

ՃԻՒԼ. Տէր հայր, այդ լսածդ ինձ մ'ըսեր, կ'աղաչեմ, առանց ինձ իմացնելու նաև որ ինտո՞ր կրնամ առջևն առնուլ. թէ որ դուն քո խելքովդ օգնութիւն մի չես կրնար ընել, գոնէ իմ մտքիս որոշմունքն արդարացի սեպէ, որ հիմա իսկոյն այս դաշտնով ես կնքընթիս օգնութիւն տալու կարող ըլլամ: Աստուած՝ իմ սիրտս և Հոռմէօսը մէկտեղ զուգեց ու դուն՝ մեր ձեռքերը. և այս ձեռքը՝ որ քո միջնորդութեամբ Հոռմէօսին ստորագրութիւն տուաւ, ուրիշ դաշնագրութեան ձեռագիր մի տալէ և կամ իմ անկեղծ սիրտը՝ նենգաւոր անհաստատարմութեամբ մ'ուրիշի մի հետ կապուելէ առաջ՝ այս դանակը, երկուքն ալ կրնայ բնաջինջ ընել: Աստուծոյ, քո երկարժամանակեայ փորձառութեամբդ՝ ինձ խեղք մի սորվեցոր. եթէ ո՛չ նայէ՛ անգամ մի, սա արիւնարբու դանակը տեսար, երբ քո հասակիդ և յաջողակութեան զօրութիւնը պատուարարար աղէկ վախճան մի տալու կարող չըլլան՝ իմ և իմ ցաւոցս մէջ եղած վէճին դատահատը կրնայ ըլլալ: Մի տընտընար. կնչու որ մինչև խօսքերուդ դարման մի գտնելու կարող չըլլալն իմայն պիտի երկարաձգեմ. ես ալ իմ մահս:

Հ. ԼՍԻ. Ահեղ, աղջիկ. միտքս յոյս մ'ինկաւ, որու գործադրութիւնն այնքան յուսահատութիւն կը պահանջէ՛ որքան որ արդիւն ուզած ամուսնութիւննիս յուսահատարբ է: Թէ որ Պարիս կոմսին հետ կարողուելն աւելի աղէկ՝ ինքզինքդ մեռցնելու կամքի զօրութիւնն ունիս, ուրեմն հաւանական է նաև, որ մահուան պինտ մօտ բանի մի ձեռնարկելու կը յանդդոնիս որ այս խայտառակութիւնը խափանուի. այս այնպիսի միջոց մ'է, որ մի և նոյն մահուան կը հանդիպիս՝ որ մահուանէ զերծիս: Թէ որ այս բանն ընելու կը համարձակիս, քեզ դարման կրնամ տալ:

ՃԻՒԼ. Ո՛հ, աւելի աղէկ է որ հրամայես ինձ որ երթամ նա բարձր

յաշտարակին վերնաբերդերէն վար նետուիմ. կամ, աւազակայաճախ ճամբայներէն անցնիմ. կամ, հրամայես որ օձարնակ այրերու մէջ խօթուիմ. մոնչող արջերու հետ շղթայուիմ. կամ, ամեն զիշեր դերեզմանատան մի մէջ փակուիմ, ուր՝ մեռած մարդոց շառաչափլայլ ոսկերոտիքը, քարշահոտ կմախները, և դեղնած դեղնկած այտանհետ սկաւառակները վրայօքս դիզուած ըլլան. կամ հրամայես որ նոր փորուած գերեզման մի մտնեմ ու ինքզինքս նոր թաղուած մեռելի մի սրտանքներուն մէջ պլլեմ, քան թէ Պարիսի հետ կարգուիմ: Այս ըսածներս՝ որոնք զբուցելու լսելով վրաս սարսափ կը գայ, առանց վախնալու և առանց տարակուսանայ կ'ընէի, որպէս զի իմ սիրելի տարփաւորիս քով անարատ կին մի մնամ:

Հ. ԱՅԻ. Ալ կ'օգտէ, հիմա իս մտիկ ըրէ. տուն դնա, զուարթ կեցիք ու Պարիսի հետ կարգուելու հաւանութիւն տուր: Ասղը Զօրեքշարթի է, վաղը դիշեր՝ նայէ որ մինակդ քնանաս ու մի թողոր որ դայեկուհիդ սենեակդ սյառկի. այս սրուակը կ'առնես, ու երբոր անկողինդ կը մտնես՝ մէջն եղած շոգեթոր հեղուկը կը խմես. խլմածիդ պէս՝ բոլոր ջիղերուդ մէջ պաղութիւն մի տարածելով վրագ մահահանդոյն նիրհման թալիութիւն մի պիտի գայ, որ քո բոլոր կենսական զօրութիւններդ պիտի թմրեցնէ, ինչու որ զարկիդ բնական նետուածքը հատնելով բազումը պիտի դադրի. ո՛չ մարմինդ տաքութիւն պիտ' ունենայ, և ո՛չ շունչդ վրագ պիտի մնայ որ ողջ ըլլալդ հաստատուի. շրթանցդ և այտիցդ վարդափայլ գոյնը պիտի խամրի ու մոխրի գոյն պիտի դառնայ. աչացդ պատուհանները պիտի գոցուին, որպէս թէ մահուան՝ կենաց օրը գոցած ժամանակն ըլլար. բոլոր անդամներդ իրենց զարթնական շարժուածքները կորսնցնելով, այնպէս պիտի չարնան, փայտ կտրին ու սառնահասնոցն պաղին՝ որ մեռելի պէս պիտ' երևաս: Այս կեղծ մահուան փոխառիկ անդգայութեան մէջ լման քառսունեկու ժամ պիտի մնաս ու անկէ՛ տք խորունկ քունէ մ'արթնցածի պէս աչերդ պիտի բանաս: Բայց երբոր փեսացուն գայ առտուանց որ զքեզ անկողինէդ վերցնէ, պիտի նայի որ մեռած ես. անկէ՛ տք (ինչպէս որ մեր քաղքին սովորութիւնն է) քո ամենէ փառաւոր լաթերով զքեզ զապաղին մէջ պիտի դնեն երեսդ բայ՝ և քեզ միևնոյն դամ:

բանատան մէջ պիտի թաղեն՝ ուր որ բոլոր Գաբուլեանց ցեղը թաղուած են: Այս միջոցներուն, Հոռոմէոս, քո խելարերութենէդ առաջ՝ իմ գրած նամակներէս մեր նենդարկութիւնը իմանալով, շուտ հոս պիտի գայ: Գալէն ետք, ինք ու ես քո սթափիլդ կը հըսկենք և միևնոյն զիշերը քեզ կ'առնէ Հոռոմէոս ու հետը Մանդուա կը տանի: Ահա այս բանը կրնայ զքեզ այս մօտահաս նախատինքէն ազատ պահել, թէ որ յողբողդատէր երկչտութիւն մի, կամ կանացաբարոյ վեհերոտութիւն մի՝ այս ձեռնարկութեան մէջ քո արիութիւնդ չեն վհատեցներ:

ՃԻՒԼ. Տուր, կ'աղաչեմ, ինձ վախի զըուց մ'ընեք. տուր Աստուծոյ սիրոյն համար:

Հ. ԱՅԻ. Ա՛ն, դնա շուտ. մաքիդ վրայ հաստատ ու որո՛շ կեցիք. ես ալ հիմա վաղըլաղակի տարփաւորիդ նամակ դրելով՝ կրօնաւոր հայր մի պիտի զըկեմ իրեն:

ՃԻՒԼ. Սէ՛ր, ո՛րք տուր ինձ, և այդ ոյծը՝ նպաստելով կ'աղաչտէ զիս: Մնաս բարեաւ, տէ՛ր Հայր: (Է՛լէ՛նէ:)

ՏԵՍԱՐԱՆ Բ.

ԳԱՐՈՒԼԷՏԻ տան մէջ սննեակ մի:

ԳԱՐՈՒԼԷՏ, ՏԻԳԻՆ ԳԱՐՈՒԼԷՏ, ՍՆՈՒՑԻՃ և ՍՊԱՍԱՒՈՐԳ Է՛ ՆԻՆ:

ԳԱՐ. Գուն սա տունակին մէջ եղած մարդիկները հրամայես պիտի միայն: (Ծառայէ կ'էլէ) Ի՛նձ նայէ, դուն ալ դնա քսան վարպետ խոհակեր գտիր:

Բ. ԾՌՅ. Տէ՛ր իմ, անշահ խոհակեր չեմ բերեր որ, ես կ'երթամ մատերին լիզող մաքրասէրները կ'ընտրեմ:

ԳԱՐ. Այդ կերպով ինտոր կ'իմանաս որ մաքրատէր են:

Բ. ԾՌՅ. Ինտոր պիտ' իմանամ. հը՛հ. այն խոհակերները որ մատերին չեն լիզեր, վարպետ չեն. անոր համար, այն որ մատները չլրնար լիզել՝ հետս չպիտի գայ:

ԳԱՐ, Գնա, քեզ տեսնեմ: — (Բ. Ծառայէ կ'էլէ) Այս անգամ

ալ թող այս ասանկ յանպատրաստից երթայ : — Ի՞նչ , աղջիկս Հայր Լաւրենտիոսին է դնացեր :

ՄՆՈՒՅ. Հրամարէք , հապա՛ :

ԳՆԱ. Նայինք , գուցէ իւր բարի խրատները անոր վրայ աղէկ աղբ գեցու թիւն մ'ընեն : Ինքնահասան չար գիմարաճուհի՛ն :

ՃԻՒԼԵԿԻՒՄ ԵՒ ԴՐՆԷ :

ՄՆՈՒՅ. Ահա կը գայ . խոստովանանքին վրայ դէմքը ծիծաղել սկսեր է :

ԳՆԱ. Ինտո՞ր եղար , պի՛նդ գլուխ , ո՞ւր գացիր սըլնկուեցար :

ՃԻՒԼ. Ո՛ւր որ , ձեզի և ձեր հրամանաց դէմ անհնազանդ գիմարաճութեամբ գործած մեղքիս վրայ զոջալ կը սովորի մարդ . սրբակրօն Հայր Լաւրենտիոսը պատուիրեց ինձ որ առջևնիդ ծունկի վրայ դամ ու ձեզմէ թողութիւն խնդրեմ : — Ներեցէք ինձ , կը թախանձեմ , ալ ևս այսուհետև խօսքերնէդ դուրս չեմ ելներ :

ԳՆԱ. Կոմսը կանչել տուր , գնա՛ , ըսէ՛ իրեն , որ վաղ առտու կ'ուզեմ որ միութեան պսակը կատարուի :

ՃԻՒԼ. Իս այն երիտասարդ պարոնը՝ Հայր Լաւրենտիոսի խուցը տեսայ և ձեռքէս եկածին չափ սէրս յայտնեցի՛ առանց համետուութեան կոպարներէն անդին անցնելու :

ԳՆԱ. Շատ ապրիս , ո՛հ , ուրախացայ , տեսա՞ր հիմա . — ո՞տք ել նայիմ , այս ասանկ կ'ըլլայ , հապա՛ : — Կոմսին հետ տեսնուիմ անգամ մի . գնա՛ ըսի քեզ , չլեցի՛ր , գնա՛ հոն կանչել տուր զայն : — Ճշմարիտ Աստուած , սա վերապատուելի սրբակեաց կրօնաւորը , ի՞նչ որ ըսես կ'արժէ , հիմա բոլոր քաղաքացիք իրմէ շնորհակալ ըլլալ պէտք են :

ՃԻՒԼ. Գայեկուհի , հետս սենեակս կը դա՞ք , որ վաղը գրուելիք զարգարանքներուս ո՞րը որ վայելուչ ու հարկաւոր կը կարծէք նե՛՛ ընտրենք մէկ սեղ :

ՏԻԿ. ԳՆԱ. Կեցի՛ր նայինք , այդ ի՞նչ արտորալ է , գեռ մինչև Հինդ շարժի բաւական ժամանակ կայ :

ԳՆԱ. Գնա՛ , գայեկուհի , հետը գնա . վաղը եկեղեցի պիտ' երթանք : (Ճիւլեկո՞րս և Գայեկուհի կ'ընեն :)

ՏԻԿ. ԳՆԱ. Ուտելիքները պատրաստելու ժամանակ չմնաց , գրեթէ գիշերն ալ վրայ կը հասնի :

ԳՆԱ. Չայն մի հաներ դուն , կնիկ , ես հիմա մէջ կը մտնեմ և ամեն բան կարգին կը գնեմ , ճշմարիտ : Գուն ճիւլեկոյային քով գնա՛ , զարգարանքները մարգարանքները շիտիցո՛ւր . ես այս գիշեր անկողին չեմ մտներ որ . — Ինքնիր զլնուս թո՛ղ տուր զիս , այս անգամ տանտիկնութիւնը ես ընեմ թո՛ղ : — Ո՛վ կայ , հօ՛ , իս նայեցէք . — ամենքն ալ դուրս են ելեր : Հոգ չէ՛ , գոնե ես ինքս երթամ Պարիս կամըր գանեմ ու ըսեմ որ վաղուան պատրաստ գտնուի . չես գիտեր սիրտս ինտո՞ր հանդարտեցաւ , քանի որ սա չարաճճի աղջիկը կարգին մտաւ : (Կ'ընեն :)

ՏԵՍԱՐԱՆ Գ.

ՃԻՒԼԵԿԻՒՄ ԵՒ ՊԱՅՆՈՒՆՍԻ սենեակը :

ՃԻՒԼԵԿԻՒՄ ԵՒ ԴԱՅՆԿՈՒՅԻ ԵՒ ԴՐՆԷ :

ՃԻՒԼ. Չէ՛ քա՛ , ասոնք աւելի աղւոր ըզգակներ են : — Բայց կ'աղաչեմ , սիրելի գայեկուհիս , այս գիշեր զիս մինակ թո՛ղ . ինչու որ պի՛նա շատ աղօթք ընելու պէտք ունիմ , որպէս զի Աստուած գթայ իմ վիճակիս վրայ , որ ինչպէս որ աղէկ գիտես , շատ ձախուրդ գնաց ու մեղքերս շտպաւ :

ՏԻԿԻՆ ԳՆԱՌԻԼԵՏ ԵՒ ԴՐՆԷ :

ՏԻԿ. ԳՆԱ. Ինտո՞ր եղաք , պի՛նա զըզո՞ւմ էք , կ'ուզէ՞ք որ օրնեմ ձեզ :

ՃԻՒԼ. Չէ՛ , մայրիկ . վաղուան հարկաւոր եղած բոլոր հագուստ-կապուսանքն ընտրեցինք ու մէկ գի գրինք . թէ որ կը հաճիք , հիմա թող տուէք որ մինակս մնամ , և այս գիշեր թող գայեկուհին ձեզի հետ կենայ . ինչու որ , շատ աղէկ գիտեմ , որ ասանկ մէկ յանկարծական պատրաստութեան մէջ ամենուդ ալ ձեռքը պարապ չէ :

ՏԻԿ. ԳԱՐ. Գիշեր բարի: Անկողնդ մտիր ու պառկէ: Ինչու որ քունի կարօտութիւն ունիս:

(Տիկին Գաբուէթու և Գայեկուհին կ'ենէն:)

ՃԻՒԼ. Լոյս բարի: — Աստուած գիտէ երբ նորէն իրարու պիտի հանդիպինք: Թուլացուցիչ ցուրտ երկիւղ մ'ունիմ, որ բոլոր ջիւղերս կը սրսփացնէ և գրեթէ կը սառեցնէ կենացս ջերմութիւնը: Անշեմ ստոնք նորէն, որ դան մտիծարեն զիս: — Գայեկուհի: — Չէ, ինչ պիտի գայ ընէ: Իմ ձախողագէտ սեսարանս կը պահանջէ որ ես ինքնիր գլխուս գործագրեմ զայն: — Եկնոր նայինք, սրբուակ: — Հապա այս բաղադրագրէն իր ներդրածութիւնը չընէ նէ: Ետքը բունի կարգովմ պիտի կոմսին հետ: — Չէ, չըլլար. (Դաշտը կը Կաշէ) ահա, այս արգելք կրնայ ըլլալ: — (Դաշտը վարդէլով) Գուն կեցիք հող: — Հապա թէ որ այս ալ մահագեղ մ'է նէ, զոր դուցէ խոստովանհայրս պատրուակաբար ձեռքս տուաւ որ մեռցնէ զիս, որպէս զի չըլլայ թէ այս ամուսնութենէս առաջ զիս Հռոմէոսին հետ կարգած ըլլալուն համար վրան անպատուութիւն մի գայ: Ախնամ որ անանկ է. բայց չէ, կարծեմ որ այնպէս չէ, վասն զի ինք մինչև հիմա անարատ վարքով սրբակրօն մէկը սեպտած է, այսպիսի դէշ խորհուրդը մտքէս անցունել պէտք չեմ: — Հապա, թէ որ գերեզմանիս մէջ գրուելէս ետք՝ Հռոմէոսի զալու և զիս աղատելու ժամանակէն առաջ արթննամ նէ. ահա, այս է սոսկալի կէտը: Այն ժամանակ ես ալ չեմ հեղձուիր գերեզմանին մէջ, որու դիրնկալ բերնէն երբէք առողջարար օք չընչեր ներս, ու Հռոմէոս զալէն առաջ շնչարգել չեմ ըլլար: Եթէ ոչ, ապրիմ նէ ալ, պիտա հաւանական բան չէ որ մահուան ու զիշերուան ահուելի մտատանջութեանց և նոյն տեղոյն պատճառած սոսկմանց մէջ — այնպիսի գերեզմանատան մի մէջ կ'ըսես, ուր որ, այսքան հարիւր տարիէ ի վեր, իմ բոլոր թաղուած նախահարցս ոսկերոտիքը զիզուած և անոնց վաղեմի ընդունարանն եղած է, ուր որ արինըսուշա Գիսպալտոսը, որ նոր հողը մտաւ, ու պատանքին մէջ թարախներով փտտելու վրայ է: ուր որ, ինչպէս որ կ'ըսեն, գիշերները մեռելները ոտք կ'ընեն. — ափսոս, ափսոս, հաւանական չէ, որ ես, այնպէս կանուխ արթննալով — այն ժա-

հաստ գորշահաստութեանց մէջ, այն արմատախիլ եղած մանրագորաց նման հանուած աղաղակներուն մէջ¹⁾, որոց ձայնը միայն առնեն մահկանացու կենդանիք՝ կը խենդենան. ո՛հ, թէ որ արթննամ նէ՝ խելքս գլխէս չեմ թար, այս բոլոր քստմենի արհաւիրքը չորս զիս շրջապատած տեսնելով, ու խենդի պէս իմ նախահարցս յօդուկերաց հետ չըպիտի խաղամ, ու վերապատառ Գիսպալտոսն իւր պատանքին մէջէն գուրս չըպիտի քաշեմ հանեմ, և այս կատուութեանս մէջ, իմ մեծ-պապերէս մէկուն ոսկորով՝ որպէս թէ բիր մ'եղած ըլլար, յուսահատեալ ուղեղս գուրս չըպիտի թափեմ: Ո՛հ, նայէ՛ անդամ մի, ինչ կ'երեսի թէ քեռորդոյս ուրուականը կը տեսնեմ, որ Հռոմէոսը կը փնտռէ, որ իւր զէնքին սայրովը անոր մարմինը շամփրած է: Աեցիր, Գիսպալտոս, կեցիք: — Հռոմէոսս, կը դամ, ահա քեզի համար կը խմեմ:

(Ալ իմե՛ և ինչքէ՛ անհոռոյս վրայ կը նեպէ:)

ՏԵՍՄԵՐԱՆ Գ.

ԳԱՐՈՒԼԻՑԻ սրանը:

ՏԻԿԻՆ ԳԱՐՈՒԼԻՑԻ ԵՒ ՏԵՍՄԵՐԱՆ ԵՒ ԳԻՒՄ:

ՏԻԿ. ԳԱՐ. Բունէ՛, առ սա բանլիքները, գայեկուհի, ու դնա՛ թիշիկ մ'ես համեմ բեր:

ՏԵՍՄԵՐԱՆ. Խմորատնէն՝ քաբարներուն համար սերկելիլ ու արմաւ կ'ուզեն:

ԳԱՐՈՒԼԻՑ ԵՒ ԳԻՒՄ:

ԳԱՐ. Չեղ նայիմ, ձեռքերնիդ ոտքերնիդ զնդացուցէք, շուտ ըրէք, շուտ շուտ, հա՛, աքաղաղ երկրորդ անդամ պոսաց, պատկե՛լու զանդակը զարկաւ, ժամն երեքի գնաց: — Հոգիդ սիրես:

¹⁾ Մանրագոր ըստած տունկին առասպելախառն պատմութիւնը կենդանական կենաց գիծակ մի կը վերընծայէ այս բոյսին, որ երբ արմատէն հանուի, կ'ըսիսի ողբաւորի ձայն հանել, ու ով որ հանէ՝ դուխը զէշ բան մի կը հանգիտի կ'ըսեն: Բն. Աւերբոյսապարտան խորի՛ տ. նախէն. Թ.

Անձե՛լբրա, գնահանում մ'ալ եփած կերակուրներն աչքէ անցուր, ծախքը մի խնայեր:

ՍՆՈՒՅ. Գնացէ՛ք, գնացէ՛ք, ոտքերնուս տակ ժուռ մի գաք, մեծ կնիկ, բաներնի՛ց գնացէ՛ք, գնացէ՛ք պատ կեցէ՛ք. Ճշմարիտ որ այս զիշեր անբուն մնախուր համար վաղը հրանդ պիտ' ըլլաք:

ԳԱԲ. Իրա՛ն կ'ըսես, Աստուած սիրես: Ես քանի քանի անգամ մինչև առաւօտներ արթուն մնացի փուճումուճ պատճառներու համար, քնախն հիւնդայո՛յ:

ՏԻԿ. ԳԱԲ. Գուք ա՛լ, ձեր ժամանակին ինչ բացուած ծաղիկ մ'էիք որ, բայց հիմա ինչ երես ունիք՝ անանկ բան մ'ընելու, աչքուս չորս եմ բացեր: (ՏԻ. Գոթուլեք և Սնուցիչ Է՛լէ՛նէն:)

ԳԱԲ. Այս ինչ նախանձ կնիկ է, Աստուած իմ, այս ինչ նախանձ կնիկ է: — Այդ ինչ է ծօ, ինչ է ձեռքիդ:

Սպասարներ ցեւերնին լափուրներս, փայտ Խորոտներս և Խաղերս Երև և Կրնէն:

Ա. ՍՊԱ. Խոհանոցին համար հարկաւոր բաներ, տէր իմ, բայց ինչ ըլլալը չեմ գիտեր:

ԳԱԲ. Հու՛տ ըրէ, շու՛տ ըրէ: (Ա. Սպասար Է՛լէ՛նէն:) (Երևէն և պուսայ) Ծօ գարշելի, աւելի չոր փայտեր չգտնայիր. կանչէ՛ Պետրոսը՝ որ ցուցնէ քեզ չոր փայտերուն տեղը:

Բ. ՍՊԱ. Տէ՛ր իմ, ես իմ խելքովս կ'երթամ կը դանեմ չոր փայտերը, — Պետրոսէն հարկաւորութիւն չունիմ: (Է՛լէ՛նէն:)

ԳԱԲ. Հան ապրիս, տեսա՛ր ինտոր կը հանիմ ասանկ բաները: Հան դուակը ինդումերես լախոտ մ'է, ա՛լ. կեցիր ես քեզ փայտապետ մ'ընեմ: — Ճշմարիտ որ լուսցեր է. հիմա, ո՛ր է նէ՛ կոման ալ կը գայ երաժշտութեամբ: (Ներսէն Երաժշտութեան Երայն:) Ինչպէ՛ս որ կ'ըսէր թէ երաժշտութեամբ պիտի գայ, ահա՛ նուազութեան ձայնը կ'առնեմ մօտէն. — Գայեկուհի, կնիկ — ինձ նայեցէ՛ք, հօ՛ — չէ՛ս լսեր, գայեկուհի, վազէ՛:

ԳԱՅԵՎՈՒՅԻ և Կրնէն:

Գնահ, ճիւղեկողան արթնցուր, վազէ՛, շորհքով մի հաղցուր կապուցուր, ես ալ երթամ Պարիսի հետ խօսակցութիւն ընեմ. — վա-

զէ՛, շու՛տ ըրէ, շու՛տ ըրէ. փեսացուն արդէն եկաւ հասաւ. վազէ՛ կ'ըսեմ: (Է՛լէ՛նէն:)

ՏԵՍԱՐԱՆԵՆ:

ՃԻՒԼԵՒԳԻՒՄՈՒ սենակը: ՃԻՒԼԵՒԳԻՒՄ՝ անկողնոյն վրայ:

ԳԱՅԵՎՈՒՅԻ և Կրնէն:

ՍՆՈՒՅ. Խանութիւն — ինձ նայէ, տիկին — ճիւղեկողան — հօ՛, խորունկներն է գնացեր, Ճշմարիտ. — ինձ նայեցէ՛ք, դանուակ. — ելէ՛ք, օրիորդ. — վո՛յն, այս ինչ քուն սիրող էք, քա՛. — ելէ՛ք, սիրականս, կը լսէք. — խանութիւն, ելի՛ք կ'ըսեմ, սիրուհի. — չէք լսեր որ, հարսնացու. է՛հ, ինչո՞ւ ձայն չէք տար. — Գնացէ՛ք ուղածնո՛ց չափ պատկեցէ՛ք, հողս չէ, վը՛շ, կ'ուզէ՛ք նէ շաքար մի քնացէ՛ք, ինչու որ վաղը զիշեր, Ճշմարիտ կ'ըսեմ, որ Պարիս կոմսը բնաւ չպիտի քնանայ, ու ձեզ ալ շատ քիչ պիտի քնացունէ: — Տէ՛ր ողորմած Աստուած, մեղայն, Յիսուս Քրիստոս. այս ինչ խորունկ քուն է, բայց պէտք է որ արթնցնեմ զինք: — Խանութիւն, խանութիկ, խանութիկս, ելէ՛ք, ելէ՛ք, հիմա կոմսը պիտի գայ ձեզ անկողնիդ պիտի դանէ, այն ատեն յանկարծ խրտչելով ոտք ելնէք պիտի, Ճշմարիտ կ'ըսեմ: — Ի՛նչ, սուտ կը զիտնաք: Այս ինչ է, հաղուած. ինչ, ելեր հաղուեր կատուեր ու նորէն պատկեր էք. բայց անպատճառ զձեզ վերցնեմ պիտի. Օ՛րիորդ, օրիորդ, օրիորդ. ափսո՛ս, ափսո՛ս. — հասի՛ք, հասի՛ք. խանութիկս մեռե՛ր է: — Ո՛հ, այս ինչ սե օրի հասայ, երանի՛ թէ ծնած չըլլայի. . . քիչ մի կենողի հասցուցէ՛ք, հօ՛. — Տէ՛ր իմ, Տիկին:

ՏԻՎԻՆ ԳԱՐՈՒԼԵՏ և Կրնէն:

ՏԻԿ. ԳԱԲ. Այս ինչ ձայն ձուն է հոս: ՍՆՈՒՅ. Ո՛վ ողբալի օր: ՏԻԿ. ԳԱԲ. Ի՛նչ կայ, ի՛նչ եղաւ որ: ՍՆՈՒՅ. Նայեցէ՛ք, նայեցէ՛ք. ո՛վ ցաւալի օր: ՏԻԿ. ԳԱԲ. Վա՛հ գլխուս, վա՛հ գլխուս. դաւակ, իմ միակ

կեանքս, կենդանացիք, բնաց աչերդ, չէ նե՛ ես ալ քեզի պէս պիտի մեռնիմ. հասիք, հասիք. — հասիք պոռս :

ԳՆՐՈՒԼԵՑ ԵՒ ԺՐՆԵ :

ԳՆՐ. Է՛ պլ ամօթ է, բերէք Ճիւղեղզան, փեսացուն եկաւ :
ՄՆՈՒՑ. Այն մեռաւ, դնաց ալ, մեռաւ. ամսոսալի՛ օր :

ՑԻԿ. ԳՆՐ. Ափսոսալի՛ օր. մեռաւ, մեռաւ, մեռաւ :

ԳՆՐ. Հի՛. տեսնեմ անդամ մի. — վա՛ճ, վա՛ճ. ամսոս. պարէր է. արիւնք դարբեր է. անդամները փայտ են կտրուեր, կեանքն՝ այս շրթունքներէն շատոնց զատուեր է. մահն իր վրայ այնպէս իջեր է, ինչպէս որ հովտի մէջ դառուած մէկ հատիկ պիտ սիրուն ծաղկին վրայ՝ ժամանակէ դուրս ձուն իջնալով կը սառի : Անիծեալ ժամ. վատարա՛ղդ ծեր :

ՄՆՈՒՑ. Ո՛վ ողբալի օր :

ՑԻԿ. ԳՆՐ. Ո՛՛ճ, թշուա՛ռ ժամ :

ԳՆՐ. Մահը, որ զինք մեր մէջէն յափշտակելով զիս սուղի մէջ կը թողու, լեզուս կը կապէ և շթողուր բերնիս որ խօսի :

ՀՈ՞՞՞ ԼՍԻՐԵՆՑՏԻՍՍ ԵՒ ԳՆՐԻՍ ԵՐԻՆԵՆԵՐԸ — ԳԵՐ ԵՒ ԺՐՆԵ :

Հ. ԼՍԻ. Հրամայեցէք, նոր հարսը պատրաստ է որ ժամ տանինք :

ԳՆՐ. Պատրաստ է երթալու՝ և երբէք ետ չդառնալու : (Պարէն) — Չառակս, հարսանեացդ տոջի զիշերը, մահը՝ հարանցութիւն անկողինն է մտեր : — Կայեցէք, ահա պտուկած կեցեր է, ծաղկի պէս փթթած ժամանակը՝ մահը զինք ծաղկապղծեց : Փեսացուն մահն է եղեր, աղջկանս հե՛տ է պսակուեր : Ես պիտի մեռնիմ, ու ամեն բան իրեն թողում. այս կեանքը թող տալէն ետք՝ ամեն բան մահուանն է :

ԳՆՐ. Ես մինչև հիմա այս օրս տեսնելու համար կ'ըստասեմ եղեր, ու այս օրն ալ ինքզինք այնպէս պիտի ցուցնէ եղեր ինձ :

ՑԻԿ. ԳՆՐ. Անիծեալ, ապերջանիկ, աղետալի՛, անարգելի՛ օր. ամենաթշուա՛ռ ժամ, զորպիսին, ժամանակը՝ իր պանդխտութեան յարարու ընթացքին մէջ երբէք սեպած չէր : Ես միտակ մէկ դա-

ւակ, մէկ խեղճ զատակ, մէկ հատիկ խեղճ ու սիրելի զատակ մ'ունէի, բոլոր աշխարհի երես մինակ այս մէկ հատիկն ունէի որ հեան ուրախանամ ու միխթարուիմ, նայեցէք որ աչքիս առջևէն անդուժ մահը պիտի գայ առնէ եղեր :

ՄՆՈՒՑ. Ո՛վ թշուառութիւն. ո՛վ թշուառական, աղիողորմ, ասարարախտ օր, ամենակիսկածալի՛ օր, ամենաթշուա՛ռ օր, զոր երբէք կեանքիս մէջ, բնաւ երբէք տեսած չունէի. ո՛վ չար օր, ո՛վ դարձելի օր, ո՛վ աղետաբեր օր, այս ինչ ասելի օր է եղեր, ասոր պէս ալ սև օր տեսնուած է եղեր արդեօք. ո՛վ դժբաղք օր, ո՛վ չարաբախտ օր :

ԳՆՐ. Ո՛՛ճ, նենգառոր, սպահարդանի՛չ, չարարբեր, փեսատուն, սպանի՛չ և ամենաարհամարհելի՛ մահ, նենգեցիք զիս, անդո՛ւթ մահ, անդ թութեամբդ գրեթէ կործանեցիր զիս : — Ա՛ճ, սէ՛ր իմ, կեանք իմ — Այլ ևս իմ կենդանի սիրականս չես, այլ՝ մեռեալ սիրուհիս :

ԳՆՐ. Սիրելի զառակս. հակառակուած, վշտացուած, անարդուած, մարտիրոսացած մեռար. — ո՛՛ճ վշտացուցիչ և դժարդահատ ժամանակ, ինչու համար եկար հիմա որ մեր անդորրութիւնք վրդովես : Ա՛ճ, զառակս, զառակս. — զառակս չէ՛ այլ հոգին : — Իբրև մեռար, մեռար հիմա : Ա՛ճ, վա՛ճ, զառակս մեռեր է. զառակիս հետ բոլոր ուրախութիւններս ալ թաղուած են :

Հ. ԼՍԻ. Է՛, կ'օգտէ ալ, ամօթ է. խռովութեանց դարմանը՝ այս ձեր հանած խռովարմուկներով չգտաւ իր : Երկինք և դուք՝ այս սիրուն աղջկան բաժնէկից էիք, հիմա երկինք բոլորն ալ յառաւ, և աղջկան համար աւելի աղէկ եղաւ. դուք ձեր մատը մահուան ձեռքէն ազատ չէիք կրնար պահել, բայց երկինք իր մատը ի կեանս յաղիմութիւն ընելը տեսնելից էր, զոր ձեր երկինքն սեպած էիք. հիմա որ ինք ամպերէն շատ վեր մինչև նոյն իսկ երկինից բարձրութիւնն յառաջադիմութիւն ըրաւ, անոր համար կը լաք : Ափսոս, այս տեսակ սիրով, ձեր զառակն այնչափ զէշ սիրած կ'ըլլար, որ զինք աղէկ վիճակի մէջ տեսնելուդ համար խեղճերնիդ գլխերնեդ երթալու պէս կը ցուցնէք : Այն կինը, որ ամուսնութենէ ետք եր-

ինչո՞ւ համար արձաթեղէն յայն . աճողոյն յայնը ինչո՞ւ արձաթեղէն պիտ' ըլլայ եղեր : Գուք ի՞նչ կ'ըսէք, Սիմոն Բամբաթեւեան :

Ա. ԵՐԱԺ. Հը՛հ, չէ՞ք գիտեր, տէր իմ . ինչու որ, արծաթն անոյշ ձայն ունի :

ՊԵՏ. Շատ ապրիք : Գուք ի՞նչ կ'ըսէք, Յովսէփ Նրբալարեան : Բ. ԵՐԱԺ. Էս ըսեմ ինչու համար արձաթեղէն յայն ունի, ըստ որում երածիշտ՝ աճողոյն յայնը արծաթի համար կը հանեն :

ՊԵՏ. Գուք ալ շատ ապրիք : — Գուք ի՞նչ կ'ըսէք, Յակոբ Երգապետեան :

Գ. ԵՐԱԺ. Ճշմարիտ, ես ալ չեմ գիտեր ի՞նչ ըսելիքս :

ՊԵՏ. Օ՛, մեծապէս շնորհակալ եմ, իրացնէ երգապետ ես եղեր . ահա՛ ես քո տեղ պատասխան տամ . գիտէ՞ք ինչու համար աճողոյն յայնն արձաթեղէն է, ըստ որում ձեզի պէս վարպետները պիտա քիչ անգամ ձեռքերնին ոսկի կ'անցունեն աճողոյ հնչեցընեղնուն համար :

Յայնժամ՝ աժուշտինն ձայնն արծաթեղէն,
Վաղանհաս օգնով կ'ըստիմէ անդրէն :

(Երգելով կ'ելէն :)

Ա. ԵՐԱԺ. Այո ի՞նչ ժանտախտադէմ հանած վարածին մէկն է եղեր :

Բ. ԵՐԱԺ. Թող կորսուի երթայ, է՛չը . քաղեցէք ներս երթանք : սղաւորներուն քով նստինք ու ճաշուն սպասենք : (կ'ելէն :)

ԱՐԱՐՈՒԱԾ Ե.

ՏԵՍԱՐԱՆ Ա.

Մանդուա . — Փողոց մի :

ՀՈՍՄԷՍՍ ԵՒ ԿԴԷՒ :

ՀՈՌ. Թէ որ քունին շողաբորթիչ երևոյթներուն հաւատ ընծայել պէ՛տք եմ՝ երազներս կը գուշակեն, որ պիտա գուարձալի լուրեր պիտ' առնեմ շատ չանցած : Սրտիս տէրը և իշխանը¹⁾, ծանրութիւն մի չտուած նստած է իւր աթոռին մէջ . բոլոր այս օրս, խելքըս միտքս տարօրինաբար պիտա հողեզուարձ խորհրդածութեամբք զբաղած է : Երազիս մէջ տեսայ, որ սիրականս եկեր ու դիս մեռած դտեր է . (տարօրինակ երազ, որ կը թողու մեռած մարդի մ'որ մտածէ) և իմ շրթունքս համբուրելով՝ այնպիսի կենսաբաշխ շունչեր ազդեր է, որ վերականգներ ու կայսր մ'եղեր եմ : Ա՛հ, արդեօք նոյն ինքն սիրականս որ ձեռք անցունեմ՝ որքան երջանիկ եղած կ'ըլլամ, երբ իւր սիրոյն ստուերներէն միայն այսքան հաճեցուցիչ վայելմունքներ կ'ըզզամ :

ՊԱՒԹԱԶԱՐ ԵՒ ԿԴԷՒ :

Հա՛հ, Վերոնայէն լուր եկա՛ւ : — Ի՞նչ կայ, ի՞նչ չկայ, Պալթամար . Հայր Լարենտիոսէն նամակ չբերիք . Տիկինս ի՞նչպէս է : հայրս աղէ՞կ է . ճիւղեկգրաս ինտո՞ր է, նորէն կը հարցնեմ . վասն զի, բան մի գէշ չկրնար ըլլալ, թէ որ ինք աղէկ ըլլայ :

ՊԱՒ. Քանի որ ինք աղէկ վիճակի մէջ է, բան մի գէշ չկրնար ըլլալ . իւր մարմինը Գարուշեանց դամբանոցը ամփոփուած է, և իւր անմահ մասը հրեշտակաց հետ կը բնակի . զինք իւր նախահարց ստորերկրեայ ընդունարանին մէջ զետեղելնին աչօքս անսեն :

¹⁾ Ար. է. Ալբր. Բ՞ .

լէս ետք՝ իսկոյն սուրհանդակի պէս վաղեցի՞ որ դամ՝ ձեզ իմաց տամ: Ներեցէ՛ք ինձ, տէ՛ր իմ, ձեզ այս շարագոյ՞ծ լուրը տալուս, բայց այն ալ յիշեցէ՛ք, որ իմ պաշտօնս կասարելու հրամանը տուած էիք ինձ:

ՀՌՈ. Իրաւ ճիշդ աղանկ է. ա՛հ. Երկինք, կոխ ունիմ՝ քեզ հետ: — Գուն իմ բնակարանս գիտես, գնա՛ շուտ թուղթ ու մեշան պատրաստէ՛, սուրհանդակի ձիեր վարձէ՛. այս գիշեր ճամբայ պիտ՝ ելնեմ:

ՊԱԼ. Ա՛ղաչեմ, տէ՛ր իմ, ներեցէ՛ք որ զձեզ այս հանդամանաց մէջ շթողում. բոս որում՝ գէմքերնուդ գոյնը՝ բոլորովին փախաւ և այլանդակ բան մ՛եղաք, կը վախնամ որ զլուխնիդ փորձանք մի չդայ:

ՀՌՈ. Փը՛հ. կը սխալես. թող զիս, գնա՛ քեզ պատուիրածս ըրէ՛. Հայր Լարննախոս ինձի համար նամակ չտուա՛ւ քեզ:

ՊԱԼ. Չտուաւ, մեծապատիւ տէր:

ՀՌՈ. Հոգ չէ՛, վաղէ գնա՛ ու՛սա ձիերը վարձէ՛. ես ալ հիմա իսկոյն ետեդ կը հասնիմ:

(Գալեալքը կէշէ:)

Է՛յ, ճիւղեկդդ, այս գիշեր ես քեզի հետ պիտի պառկիմ: Նա յինք ինչ միջոց պիտի բանեցնեմ. — Ա՛հ, շփթութիւն, ինչպէս երագահաս ես յուսահատեալ մարդու մի մտածութեանց մէջ մայծ ընելու: Միտքս ինկաւ հիմա, ճշգրտապէս զեղավաճառ մի կայ, — որ սա տեղերը կը բնակի և վերջերս ալ աչքիս դպաւ անգամ մի, որ հինումին լաթերով, ճակատը խորշխորշած, նստեր բոյսեր կը փետորտէր. պինտ նիհար կ'երևար, ողորմելի թշուառութիւն մի զինք մինչև ոսկորներուն զիմացուցեր էր, իւր կարօտահաս խանութին մէջ՝ կրիայ մի կախուած էր, յարդալից ալիկատոր¹⁾ մի և ուրիշ տձև ձկներու մորթեր կային. իւր դարաններուն վրայ մէկ շատ աղտոտ պարապ տուփեր, կաւեղէն կանաչ անօթներ, փամփուշտներ, մանանխի հունտեր, հակերու կապերէն աւելցած առասաններու կտորուանք, ու քանի մի հատ չորցած վարդանկանախներ կային, որոց ամենն ալ հոն հոս ցրուած էին որ խանութին

1) Արևելեան Հնդկաստանի մէջ գտնուած տեսակ մի կոկորդիլոս: Ծ. Թ.

մէջ ցոյցատես մ'ըլլայ: Այն ժամանակ՝ այս խեղճ անձին վիճակը ոչինչ բան է ըսի ես ինքնիրենս. թէ որ մէկը հիմա թոյնի կարօտութիւն ունենայ՝ որու վաճառուը Մանգուայի մէջ անմիջական մահուամբ արդիլելալ է, այս տեղս բնակող խղճալի թշուառականը ծախելու կարող է: Ա՛հ, այս խորհուրդը՝ կարօտութիւնն ունենալէս առաջ մտքէս անցաւ. և այս միևնոյն պարէնակարօտ մարդը պէտք է որ ծախէ ինձ: Բոս յիշողութեանս՝ կարծեմ որ սա ըլլալ պէտք է իւր տունը: Այսօր տօն ըլլալուն՝ նոյնից արմատին խանութն ալ գոց է: — Ի՛նձ նայէ, հօ՛, գեղավաճառ:

ԴԵՂԱՎԱՃԱՌ ԵՒ ԴՊԵ՛:

ԴԵՂ. Ա՛վ է զիս այսպէս բարձրաձայն կանչողը:

ՀՌՈ. Հո՛ս եկուր, մարդ: — Կը նայիմ որ գուն աղքատ մարդուն մէկն ես. բռնէ՛, սու քեզի քառսուն ոսկի ու տրամ մի թոյն տուր ինձ. բայց այնպէս զօրաւոր և ազգու տեսակէն ըլլայ, որ իրմուածին պէս բոլոր ջղերուն մէջ թափանցէ, աշխարհատեսաց խրմողը՝ իսկոյն ինկնի մեռնի. և իւր մարմինը՝ մահատու թնդանօթին ծակէն բռնկած վառօղին երագութեամբ գուրս ելնելով փճանալուն նման, անմիջապէս շունչս ցնդի:

ԴԵՂ. Ես այդպիսի մահատու զեղորայներ ունիմ. սակայն Մանգուայի օրէնքը՝ այդ բանը ծախողին մահ կ'ըսպառնայ:

ՀՌՈ. Գուն որ այդքան թշուառութեան և այդքան խղճալի տնանկութեան մէջ ես, մահուանէ՞ կը վախնաս. սովատանջութիւնը այս տերուդ վրայ զծագրուած է, կարօտութիւնը և չքաւորութիւնը աչքերէդ կ'երևի, կունկեդ կախուած պատուտած լաթերդ քո աղքատութիւնդ կը յայտնեն. ո՛չ աշխարհք բարեկամդ է և ո՛չ աշխարհի օրէնքը. աշխարհ՝ քեզ բնաւ օրէնք չնորհեր որ ինքզինքդ հարստացնես. ուրեմն, ինքզինքդ մ'աղքատացնէր, այլ խորատակէ՛ այդ օրէնքը և սու սա:

ԴԵՂ. Տէ՛ր իմ, զիտցած ըլլաք որ աղքատութիւնս է և ոչ թէ կամքս որ հաւանութիւն կը տայ:

ՀՌՈ. Ես քո աղքատութիւնդ կը հատուցանեմ և ոչ թէ կամքս: ԴԵՂ. Սա մահադեղն ինչ տեսակ ջրի մէջ որ կ'ուղէք հալեցու-

ցէք ու անկէ՛ տք խմեցէք և քսան մարդոց ալ ոյժ ունենաք՝ ձեզ շիփ-շիտակ անդիու աշխարհ կը վաղաւարէ :

ՀՌՈ. Ա՛ռ ոսկիներդ, որք մարդուս հոգին՝ ասոր զօրութենէ չար ևս կը թունաորեն այս աղցաւոր աշխարհիս մէջ աւելի շատ սպանութիւններ ընելով քան զայս չնչին բաղադրութիւնները զորս վաճառելու կ'արդիւնեն զքեզ . թոյնը՝ ես ծախեցի քեզ, դուն ինձ բան չծախեցիր : Երթաս բարով, զնա՛ ուտելիք զնէ՛ ու փորդ կըշտացուր : — Եկո՛ւր նայինք կենսաղեղ և ոչ թէ մահաղեղ, հետո՛ ճիւղեկեղայի գերեզմանն եկուր որ հոն տեղ ինձ ծառայութիւն ք'ընես :

(կ'ելէն :)

ՏԵՍԱՐԱՆ Բ.

Հայր ԼԱՒՐԵՆՏԻՈՍԻ խոցը :

Հայր ՅՈՎՀԵՆՆԻՍ և Դոնէ :

Հ. ՅՈՎՀ. Տէր Քրանչիսկեան, Հայր Լաւրենտիոս, մեր ես, աէր եղբայր :

Հայր ԼԱՒՐԵՆՏԻՈՍ և Դոնէ :

Հ. ԼԱՒ. Սա ձայնը Հայր Յովհաննէսինն ըլլալու է : — Բարի եկիր Մանգուայէ . Հռոմէոսն ինչ ըսաւ . կամ թէ որ իր զիտաւորութիւնը գրով իմացուց՝ ո՛ր է նամակը :

Հ. ՅՈՎՀ. Ես՝ զնացեր էի որ մեր կարգէն բոկոսն կրօնաւոր մի դանեմ, որպէս զե ինձի հետ ընկերութիւն ընէ : Այս կրօնաւորը քաղքիս տան մի մէջ հիւանդի մի քով այցելութեան զնացեր էր . երբ զէնք հոն տեղ գտայ, քաղքիս առողջապահական լրտեսները՝ կասկածի երթալով որ չըլլայ թէ քաղքին մէջ տարածուած տարափոխիկ ժանտախտովը համակեալ ըլլայ նոյն տունն ալ ուր կը դանուէինք երկուքս, դունքը վրանիս փակել տուին ու չ[թողուցին մեզ որ դուրս ելնինք . ահա՛ այս պատճառաւ ալ հոն արգիւրուելով չկրցի Մանգուա երթալ :

Հ. ԼԱՒ. Նամակս ո՞վ տարաւ ուրեմն Հռոմէոսին :
Հ. ՅՈՎՀ. Չկրցի խրկել, — ահա՛, քովս է — և ո՛չ մարդ մ'իսկ

գտայ որ առնէ զայն քեզ բերէ, ինչու որ ամեն մարդ ժանտախտի վարակմանէ կը վախնար :

Հ. ԼԱՒ. Ապերջանիկ բազը . եղբայրութիւննիս վկայ որ փուճ նամակ չէր, այլ՝ սիրոյ վերաբերեալ պինտ կարևոր զիբ մ'էր, որու յետաձգումը՝ շատ վտանգաւոր հետեւութիւններ պիտի պատճառէ : — Հայր Յովհաննէս, զնա՛ շուտ երկաթ ցող մի գտիր ու շիտակ հոս խուցս բեր :

Հ. ՅՈՎՀ. Հիմա, եղբայր, իսկոյն երթամ բերեմ : (կ'ելէն :)

Հ. ԼԱՒ. Հիմա ես մինակս գերեզմանատունն երթալ պէտք եմ իսկոյն . ասկէ մինչև երէք ծամ սիրուն ճիւղեկեղ պիտ' ըսթափի . արդեօք ո՛րքան պիտի մեղադրէ զես, որ Հռոմէոս այս դէպքերէն բան մ'իմացած չէ . բայց նորէն Մանգուա գիր կը գրեմ ու մինչև Հռոմէոսին գալը՝ զայն իմ խցիս մէջ կը պահեմ . ափսոս՛ս խեղճ հոգի, որ մուեղց գերեզմանին մէջ պահուած է : (կ'ելէն :)

ՏԵՍԱՐԱՆ Գ.

Գերեզմանապարտէզ մի . մէջը՝ ԳԱՌՈՒՆՍԱՆՑ գեղին վերաբերեալ Գերեզմանարանը :

ԳՐԲՈՒՍ և Էր Մանչիլ-Էլ Ներտե Երզնէր — Ը-Գ Գ :

ԳՐԲ. Մանչ, ջահգ ինձ տուր . զնա՛ մէկ գի քաշուէ : Սակայն, առ մարէ՛, վտան զի չեմ ուզեր որ մարդ զես հոս տեսնէ : Գնա՛ս սա զեղճ ծառերուն տակ երկնցիկը, բայց ականջը՝ այնպէս մօտ պիտի բռնես փապարապեղ հողին վրայ, (որ այնքան անզամներ գերեզման բացուելով փափկացած ու փշրուն եղած է) . որ գերեզմանատան մէջ ոտքի ձայն մ'անածիք պէս, սուլելու ես իսկոյն որ իմանամ թէ բանի մի մօտենալը լսած ես : Սա ծաղիկներն ինձ տուր : Ըսածիս պէս ըրէ՛, զնա՛ :

ՄԱՆՉԱ. Ես գրեթէ կը սոսկամ մինակ կենալու ասանկ գերեզմանապարտէղի մի մէջ . սակայն, անդէ՛ նայիմ, վտանդն աչքս առնեմ : (Մէկ գի կը Էրզնէն :)

ԳՐԲ. Սիրուն ծաղիկս, քո հարսանեկան անկողինը ծաղիկներով

կը զարդարեմ. երջանիկ գերեզման, որ շրջապատից մէջ՝ յաւիտենականութեան ամենակատարեալ տիպարը կը պարունակես: Անուշիկ ճիւղէկդ ա, որ հրեշտակաց հետ կը բնակիս, ընդունէ՛ ձեռքերէս այս վերջին յարգանքս ալ որ կենդանութեանդ ժամանակ զքեզ պատուեցի ու մահտանդ ժամանակ՝ դամբանական գովասանք գերեզմանդ կը պաշտեմ:

(Մանչը կը սուսէ:)

Մանչը ձայն կը տայ, կ'երևի թէ մէկու մի մտենալը լսած է: Ինչ անիծեալ ոտքեր են արդեօք որ այս գիշեր այս կողմերը կը թափառին որ յուզարկաւորականս և ճշմարիտ սիրոյս հոգեպաշտօնը խափանեն: Ինչ. ջահճիկ կը դան: — Գիշեր, մթուժեամբդ խաւարապատէ՛ զիս սրահիկ մի:

(Մէկ թի կը բաշտէ:)

ՀՈՌՄԻՆՍ և ԴԻԵՒ ԳԱԹԱՋԱՐԻՆ ԳԵՐ, որ ԸՆԿ, ԲՈՑ ԵՆՅԸ ԿՆԻ:

ՀՈՐ. ՏՈՒՐ ինձ սա բահն ու երկաթեայ ցողը: Բունէ՛, սա սա նամակը. վաղն առտու կանուխ միտքդ ըլլայ որ զայն իմ սիրելի հօրս տաս: Ջահը ձեռքս տուր: Ի տոյժ կենացդ կը պարտաւորեմ զքեզ որ մէկ զի կենաս ու ինչ որ տեսնես կամ ինչ որ լսես՝ չգաս երբէք ու գործս չարդիլես: Մահուան այս անկողնոյն մէջ իջնելու մասամբ ի իք գիտաւորութիւնն՝ իմ սիրականիս երեսը տեսնես ու գլխաւորապէս իւր անկենդան մատեն թանկաղին մատանի մ'աննելն է, մատանի մի՛ զոր այս սիրարժարձութեան պաշտօնիս մէջ մասս պիտ' անցունեմ. աղէ՛, գնա՛, քաշուէ՛ նայիմ: Բայց, գիտցած ըլլաս, թէ որ հետազննութեամբ ետ դառնաս, որ ինչ միտք ունենալս աչահսկես, կենդանի է տէր, մարմինդ անդամ անդամ կը յոշտեմ և յօշուածոյքդ այս մեռելաբաղջ գերեզմանին մէջ կը ցրուեմ. ժամանակն ու խորհուրդներս վերջին աստիճանի կատարութեան մի հասած են ու կրնամ ըսել որ անօթութեամբ յարձակող վաղըներէ ու մունչող ծովէն աւելի վայրագ և շատ աւելի անողորմ են:

ԳԱ. Հիմա կ'երթամ, տէր իմ, ու ձեզ շփոթութիւն չեմ տար:

ՀՈՐ. Ահա այդ կերպով ինձ բարեկամութիւն ըրած կ'ըլլաս: — Առ սա. ապրիս ու յաջողութիւն գտնես. երթաս բարեաւ, բաբի ընկերս:

ԳԱ. Այսու ամենայնիւ, ես այս կողմերը տեղ մի կը պահուրտիմ. իր տեսնուածքէն կը վախնամ և իր խորհրդոց վրայ կը կասկածիմ:

(Մէկ թի կը բաշտէ:)

ՀՈՐ. Հիմա զազալի վիճ, մահուան անք, որ երկրի ամենասիրելի պատառովը խնդրեցար, ահա այսպէս ոյժ կը բանեցնեմ ես որ քո փոշտած կ'լափդ բանամ: (Գերեզմանի դռարը կը քանկուի ու կը բանայ) Եւ հե՛ծկաբար, հիմա քեզ աւելի մունդ պիտի տամ որ լափիլիղես:

ԳԱ. Ահա այն աքսորեալ գարշելի Մոնդակեանը, որ իմ սիրականիս քեռորդին սպաննեց, — որու կսկիծէ, ինչպէս որ կարծուած է, այս սիրուն արարած ու հին իր կեանքը կորսնցուց. — ահա հոս կը գայ որ մեռեալ մարմնոց կոտորարոյ անպատուութիւն մ'ընէ. հիմա կը ձերբակալեմ զինք:

(Յարաւ կը բայ:)

Գաղբեցուր քո սրբապիղծ ջանքերդ, գարշելի Մոնդակեան. վրձ. խնդրութիւնը մահուանէ անդին կրնայ՝ ձկալի. գատապարտեայ անզգամ, ձերբակալեալ ես. հնազանդէ՛ ու հետս ել եկուր. ինչու որ դուն պէտք է որ մեռնիս:

ՀՈՐ. Յիրախ մեռնիլ պէտք եմ, ահա ես ալ ագոր համար հոս եկայ: Սիրելի, ազնիւ երիտասարդ, ինձի պէս յուսահատեալ մարդը մի՛ փորձեր բնաւ, բանդ գնա խիղցն և զիս ալ իմ գործիս թող. — անցած գայածները մտքեդ անցուր հեղ մի, որ քստմենցնեն զքեզ: — Կը թախանձեմ, երիտասարդ, կատարութիւնս զըրդուելով՝ զլիսու վրայ ուրիշ մեղք մ'ալ մի գիղբեր: — Ա՛հ, բանդ գնա, ճշմարիտ Աստուած, զքեզ իմ անձէս աւելի սիրելուս կ'ըսեմ. ինչու որ ես՝ ինքզինքիս դեմ զինեալ եկայ հոս. մի կենար երթալը նայէ. — ապրէ՛ ու ետքն օրհնէ՛ զիս — խնդ մարդու մի գթութեամբ ազատեցայ ըսելով:

ԳԱ. Կը մերժեմ քո սպառնաձայնութիւններդ ու պատժապարտի մի պէս՝ կապեալ ես հոս:

ՀՈՐ. Գուն կը հրապուրախիզախես զիս, ծօ. ել նայիմ՝ զիմացս:

(Կը կ'սուսէ:)

ՄԱՆԿԱ. Ո՛հ, Աստուած իմ, կը պատերազմէն, երթամ պահապանները կանչեմ:

(Մանկանի կ'ընէ:)

ՊԱՐ. Ա՛Տ, մահակոծեցայ՝ (վ'ն'ն'ն'ն) — Թէ որ զթած ես, բայց
 գերեզմանը, ու զիս ճիւղեկողայի քով գի՛ր: (Վը Քառնէ:)

ՀՌՈ. Այո՛, հասկա, հիմա իսկոյն: — Երեսո՞ղ նայիմ անդամ
 մի: — Հը՛, Մերկուտիոսի սպցականը, ազնուական Պարիս կոմսն
 է: — Ծառայայ ինձի ի՛նչ կ'ըսէր ճամբան, որուն աղէկ մտիկ չի-
 կրցայ ընել խելքս ցնդած ըլլալուն: Կարծեմ որ ըսաւ, թէ Պա-
 րիս՝ ճիւղեկողայի հետ պիտի կարգուէր. այսպէս չըսաւ արդեօք,
 թէ ինձի այնպէս եկաւ որ անանկ ըսաւ. ես ալ խեղդեմ, ինչ
 եմ չեմ գիտեր, որ ճիւղեկողային համար խօսիլը լսելով ասանկ
 եմ հասկցեր: — Ա՛Տ, սուր ինձ ձեռքդ, որ դառնահամբոյր
 թշուառութեանց գրոց մէջ՝ ինձի պէս նշանակուած մէկն ես, ես
 քեզ յաղթափառ գերեզմանի մէջ թաղեմ, — գերեզմանի մէջ ը-
 սի. ո՛հ, չէ՛, սպաննուած երիտասարդ, լապտերապալատի մի մէջ՝
 ուր ճիւղեկողա կը պառկի և իւր գեղեցկութեամբը այս խաւար
 դամբանատունը ընդունելութեան համայնազուարճ գահլիճ մի դար-
 ձնելով՝ ճառագայթներով կը լուսաւորէ: Մեռեալ զի, պառկէ այդ
 տեղ, ուր մեռած մարդէ մի կը թաղուիս: (Պարիսը քերէլանին Քը-
 քնէլով) Արքան մարդիկ, իրենց մահուան կէտին, շատ անգամ
 զուարթ երեցած են, զոր իրենց քով կեցողները՝ մահուանէ առաջ
 ճայթող փայլակն է կ'ըսեն: Ա՛Տ, ես ինտո՞ր փայլակն է ըսեմ ա-
 սոր: — Ա՛Տ, սիրականս, կնիկս. մահը՝ որ քո շնչոյդ քաղցրու-
 թեան մեղքը ծծեց, կարողութիւն չէ ունեցեր կապտել քեզմէ գե-
 ղեցկութիւնդ. դուն յաղթուած չես. գեղեցկութեան կարմիր գրոշ-
 մանիքը դեռ շրթանցդ և այտիցդ վրայ հաստատ կը կենայ, ու մա-
 հուան գեղին դրօշակը դեռ մինչև այդ տեղերը չէ հասեր: — Գի-
 պալտոս, հո՛ս ես դուն ալ քո արիւնաթաթաւ պատանքիդ մէջ. ես
 քեզն ասիկց առելի ինչ շնորհք կրնամ ընել, որ այս ձեռօքս՝ որ
 երիտասարդութիւնդ քեզմէ անջատեց, իմինս ալ՝ քո թշուամիդ իսկ
 ըլլալով, ինձմէ դատել տամ: Կերէ՛ ինձ, քեռորդի: — Ա՛Տ, սի-
 րելի ճիւղեկողա, ինչո՞ւ համար դեռ այդքան գեղեցիկ ես: Հա-
 ստալ պէտք եմ, որ անմարմին մահը քեզ սիրահարեր է և թէ
 այն վատոյժ և անհաճելի հրէշը հոս խաւարին մէջ կը պահէ որ
 իր հարձն ընէ զքեզ: Ահա ես ալ այս վախուս համար, միշտ

քովդ պիտի կենամ. և այս խաւարամած ու յարաղիշեր պալատին
 մէջ քովէդ չպիտի զատուիմ յախտեան. ես ալ հոս, ես ալ այս
 տեղ պիտի մնամ, այն որդերուն մէջ, որք քո հեջուպուհիներդ
 են. ո՛հ, հո՛ս գնելու որոշեցի այլ ևս իմ յախտեանական հանդըս-
 տարանս՝ այս աշխարհաձանձիր մարմնոյ վրայ դրած չարարող-
 ատողիս լուծը թօթափելով: — Աչերս, վերջին անգամն ալ նայե-
 ցէք. բնագուներս, վերջին անգամն ալ դրկախաննեցէք. պըրկունք-
 ներս, ո՛հ, դուք, որ շնչառութեան գուներն էք, առաքինասէր
 համբուրիս մի՛ մենալաճառ մահուան անթուական դաշնադրութեանը
 կնիքնիդ կը կոխէք արդեօք: (Թոյնը հանէլով) Եկուր նայինք, դանն
 առաջնորդ, անախորժ ուղեցոյց: Յուսահատեալ նաուզիդ, վտան-
 քաւոր ժայռերու վրայ նետէ հիմա յանկարծ ու խորատակէ սա ծո-
 վահար ու ձանձրացած նախիդ: Ահա՛, սիրականս, քեզի համար
 կը խմեմ: (Վը Քառնէ:)

Ա՛Տ, գեղալաճառ, իբր ըսեր ես, այս
 ինչ ազդու գեղ է եղեր: — Ահա՛ հիմա համբուրիս մի կը մեռ-
 նիմ: (Վը համբուրի ու կը Քառնէ:)

Քերէլանայարեգին փոփոյրն Հայր ԼԱՌԻՆՏԻՆՈՍ ևւ Դոնէ, ձեռք լապ-
 տեր, Յոյ ա Քերէլ:

Հ. ԼԱՌ. Սուրբ Փրանչիսկոս, դուն օդնութեան հասիր. այս
 դիշեր այս քանի՛ անգամ է որ ծերացեալ սարերս գերեզմաններուն
 հանդիպելով գի՛մեց: — Ա՛վ կայ այն տեղ, ո՞վ է այն որ այսպէս
 ուշ ատեն մեռելոյ հետ ընկերութիւն կ'ընէ:

ՊԱՒ. Սա տեղ մէկը կայ, որ ձեր բարեկամն է և զձեզ շատ
 աղէկ կը ճանաչէ:

Հ. ԼԱՌ. Հա՛, Աստուած ծրհնէ քեզ, դուն ես, ըսէ՛ ինձ, սի-
 րելի բարեկամս, նա վարի ջահը ինչո՞ւ համար ճճիներուն և ա-
 շափոր սկաւառակներուն ընչ տալու համար փուճ տեղը կը վառի-
 թէ որ աչեյա չին սխալըր, Գարուլեանց գերեզմանատան մէջ կը
 վառի:

ՊԱՒ. Այո՛, տէր Հայր, իմ տէրս ալ հո՛ն է, որ ձեր սիրելի
 բարեկամն է:

Հ. ԼԱՌ. Ա՛վ է:

ՊԱՆ. Հռոմէոսը :

Հ. ԼԱՒ. Ո՛րքան ժամանակ կայ որ հոն է :

ՊԱՆ. Լման կէս ժամ կայ :

Հ. ԼԱՒ. Հետս գամբարանն եկուր :

ՊԱՆ. Ձեմ համարձակիր, տէր Հայր, իմ տէրս կարծէ որ ես ասկէ հեռացած եմ, ու մահ սպառնալով վախցուց զիս որ գաղտնարար հոս չկենամ և իւր նպատակը չիմանամ :

Հ. ԼԱՒ. Կեցիր ուրեմն, ես մինակս երթամ : — Վրաս սարսփ կը գայ. անհ, շատ կը վախնամ որ չարագէտ և աղէտարեր բան մ'եղած չըլլայ :

ՊԱՆ. Ես հոս տեղ նա զեղծի ծառին տակ պառկած ատենս ետրաղ տեսայ որ տէրս և ուրիշ անձ մի իրարու հետ կուուեր են ու տէրս սպաններ է պայն :

Հ. ԼԱՒ. Հռոմէոս. (տառջ երթալով) ափսոս, ափսոս, այս ի՛նչ արին է, որ այս գերեզմանին քարակոփ բերանը ներկեր է : — Ի՛նչ կը իշանակեն այս տիրազուրկ և արինաթաթախ սուրբերը որ զուանթափ գետին նետուեր են այս խաղաղութեան վայրատեղին : (Գամբարանս մէջ էլ մտնէ :)

Հռոմէոս, վահ, զեղնած : — Միւսն ո՛վ է. ի՛նչ, Պարիսն ալ, աս փունի մէջ թաթախուած : Ա՛հ, այն ի՛նչ ասպաշնորհ ժամ է ետր, որ ասանկ կոծելի զիպուածով մ'ինքզինք յանցաւոր կ'ընէ : — Տիկինը կը շարժի :

ՃԻՒԼԵԿԻԿԻՆ ԻՆՏԻՄԻՆՔ ԵՒ ԿԵՆՏԻՆՔ :

ՃԻՒԼ. Ո՛հ, միթմարիչ Հայր, ո՛ր է ամուսինս. հիմա միտքս ինկաւ ուր տեղ պիտի գտնուէի, ուր որ եմ իրայնէ : — Հռոմէոս ո՛ր է : (Ներսէն աղմուկ :)

Հ. ԼԱՒ. Աղմուկ մի կը լսեմ, տիկին, սա մահուան վարակախտութեան և տարօրինակ քունի բոցնէն զուրս ել : Անգիմադրելի կարողութիւն մի մեր բոլոր նպատակները կործանեց. ել, ել երթանք, ամուսինդ՝ սա տեղ ծոցիդ մէջ մուած է, նոյնպէս և Պարիսը. քալէ, ես զբեղ սրբակրօն միանձնուհեաց կուսանոցը կը գնեմ. այլ ևս բան հարցնելով մի կ'իտար. պահապանները վրայ

կը հասնին. քալէ, քալէ երթանք, աղջիկս ճիւղեկդա : — (Նսրէն աղմուկ) Ալ աւելի կենալու չեմ համարձակիր : (Կենէն :)

ՃԻՒԼ. Գնան, դու գնա ասկից, ինչու որ ես չպիտ' երթամ : — Այո ի՛նչ է, հարազատ սիրականիս ձեռքին մէջ կափուած բաժակ մի. հասկցայ, իւր կենայ թոյնով տարածամ մահ մ'է տուեր : — Ա՛հ, տընաչէն. ամենը խմեցիր, զէթ սիրոյ համար կաթիլ մի չթողուցիր որ ետքն օգնէ ինձ : — Գոնէ շրթունքդ համբուրեմ, զոյցէ բարբաղաբար քիչ մի թոյն մնացած է վրանին, որով միթմարական մահ մ'ընդունիմ : (Կը համբուրէ :) Ո՛հ, շրթունքդ զեռ տաք են :

Ս. ՊԱՅ. (Ներսէն) Մանչ, ցուցուր նայինք, — ո՛ր կողմէ :
ՃԻՒԼ. Մարդ կը գայ, աղմուկ կը լսեմ : — Ուրեմն չերկնցնեմ : — Ո՛վ երջանիկ դաշոյն. (Հաստեան դաշոյնը յափշտակելով) ասան քո պատեանդ, (Ինչպէս էլ գարնէ) հոգ ժանդուտե ու թող որ մուռնիմ : (Հաստեան մարմնոյ վրայ կ'ընէն ու կը մտնէ :)

ՊԱՅԱՊԱՅԻՆ ԳԱՐՄԻՍԷ ՄԱՆԿԵՆԻՆ ԳԵՐ ԵՒ ԿԵՆՏԻՆՔ :

ՄԱՆԿԻՆ. Ահա սա կողմն է տեղը, նա տեղ ուր որ ջահը կը վառի :

Ս. ՊԱՅ. Բողոր զետինը արիւնլուայ է : Փնտուեցէք հետազօտութեամբ զերեզմանսպարտեղն մէջ : Չեղմէ քանի մի հոգի երթան ու ո՛վ որ գտնեն՝ թող բռնեն : (Բռնէ զՊահապաններ կ'ընէն :)
Ափսոս, խղճալի տեսարան. ասան կոման սպաննուած պառկեր է : — Ճիւղեկդան ալ դեռ արիւնը կը հոսէ. մարմինը տաք է, ու նոր է մուեր, որ երկու օր առաջ հոս տեղը թաղուեցաւ : — Վասնորքէք, իմաց տուէք իշանին, — վաղեցէք Գաբուլեանոյ սունը, — գնացէք, սոք հանեցէք Մոնդակեանները. մէկ քանինիդ ալ ամեն կողմ հետազօտեցէք : (Ուրիշ Պահապաններ ալ կ'ընէն :)
Այս թշուառներուն պառկած տեղը տեսնք, բայց այս բոլոր անհոտոր թշուառութիւնները ինտո՛ր տեղի են ունեցեր, ասանց հանդամանքները զիտնալու չեմ կրնար տեղիկանալ :

ՌԻՒՆ ԿԻՒՄ ԳԻՏԱԿԱՆՆԵՐ ԳԱԼՔԱԶԱՐԻՆ ԳԵՐ ԵՆ ԴՐՆԻՆ:

Բ. ԳՆՀ. ԱՆՃԱ ԼՈՒՄԵՆՆԻՆ ՄԱՐԿԸ՝ ՂՐՐ ԳԵՐԵՂՄԱՆԱԿԱՐԱՏԵՂԻՆ ՄԶՂ ԿՄԱՆՔ:

Ա. ԳՆՀ. ԲՈՆԻՖԵՐ, ՃԵՆՔԵՐՆԵՂ ԶՓԱՍԻՆ, ՄԻՆԶԵՆՈՐ ԻՂԼԱՆԸ ՀՈՍ ԿՈՅ:

ՌԻՒՆ ԳԻՏԱԿԱՆ Գ ԵՆ ԴՐՆԻ ԼՈՒՄ ԼԱՐԲԵՆՏԻՈՍԻ ԳԵՐ:

Գ. ԳՆՀ. ԱՆՃԱ ՃԵՂ ԿՐԾՈՒՈՐ ՄԻՐ, ՈՐ ԿՐ ԳՈՂՂՂԱՅ, ԿՐ ՀԱՌԱՅԷ ՈՒ ԿՐ լՅԱ: ՍԱ ՃՈՂՆ ՈՒ ԲՐԻՂԵ ԽԻՐ ՃԵՆՔԵՆ ԱՈՒՆՔ, ԵՐՐ ԱՅՈՒ ԳԵՐԵՂՄԱՆԱԿԱՐԱՏԵՂԻՆ ԿՈՂՄԵՆ ԿԵՍԻ ՎՍՐ ԿԻՂՆԵՐ:

Ա. ԳՆՀ. ԱՅՂ ՄԱՐԿԸՆ ԱՆ ՄԻՃ ԿԱՍԿԱԾ ՈՒՆԻՄ, ԿՐԾՈՒՈՐՆԻ ԱՆ ՎՍՐ ԳՐԵՔ:

ԻՂԼԱՆՆԻ ԶԵՐԿՐՆԵՐՈՒ ԵՆ ԴՐՆԻ:

ԻՂԼՈ. ԱՅՈՒ ԽԻՆՂ ԿԱՆԻՍԱՅԱՐՈՂՅ ԿԺՊՄԱՆ ՀԱԹԻՆ ԵՆ ՈՐ ՄԵՐ ԱՌԱՎՈՒՄԻ ՀԱՆԿԱՍՈՒԹԵՆԷ ԿՐ ՂՐԿԷ ՂՄԵՂ:

ԳՆՏՈՒԼԻՏ, ՏԻՊԻՆ ԳՆՏՈՒԼԻՏ ԵՆ ԴՐՆԻ:

ԳՆՏ. ԱՅՈՒ ՃԱՅՆ ՃՈՒՆՆԵՐՆ ԽԻՆՂ ԵՆ ՔԱՂՔԻՆ ՄԶՂ, ՈՐՈՎ ԱՅԿԻՆ ՈՒ ՎԼԱՅ ԿՐԼՄԱՆ:

ՏԻՎ. ԳՆՏ. ԲՈՂՈՐ ԺՈՂՈՎՈՐԳՔ ՓՈՂՈՅՆԵՐՈՒՆ ՄԶՂՆ ԵՆ ԽՆԿԵՐ՝ ՈՐՐ — ԼՈՒՄԵՆՆԻ, ԿՐ ԱՐՈՍՅ, ՈՐՐ — ՃԻՒՐԵՂԳՎԱ, ԿՐ ԿԱՆԶԷ ԵՆ ՈՐՐ — ՊԱՐԻՍ ԿՐ ԳՈՂԷ. ԵՆ ԱՄԼՆՔՆ ԱՆ ԲԱՐՃՐ ԱՂԱՂԱԿԻՆԵՐՈՎ ԿԵՍԻ ՄԵՐ ԳԵՐԵՂՄԱՆԱՍՈՒՆՔ ԿՐ ԿԻՄԻՆ:

ԻՂԼՈ. ԱՅՈՒ ԽԻՆՂ ԱՏԱՂՄՈՒՆԻՆԵՐ ԵՆ ՈՐ ՄԵՐ ԱԿԱՆՂՆԵՐՈՒՆ ԿՐ ՀԱՌԱՅԻՆ:

Ա. ԳՆՀ. ՎԵՏԱՓԱՅՂ ՄԵՐ, ԱՏԱՆ ՊԱՐԻՍ ԿՈՒՆՔ ՍԱ ՄԵՂ ՍՊԱՆՆՈՒՄ ԱՂԱԿԱԾ ԵՆ. ԼՈՒՄԵՆՆԻ ՄԵՆԱԾ. ԵՆ ՃԻՒՐԵՂԳՎԱ՝ ՈՐ ՀԱՌՈՅՑ ՄԵՆԱԾ ԿՐ ԿԱՐԾՈՒԵՐ, ԿԵՆ ՍԱՐ ԵՆ ՈՒ ՀԻՄՆԱ ՆՈՐ ՍՊԱՆՆԵՐ ԵՆ:

ԻՂԼՈ. ՓՆԱՏԵՂԵՔ, ՀԱՐԿՈՒՓՈՐՃ ԸՐԵՔ, ՈՒ ԽՄԱՅԵՔ ՆԱՅԻՆՔ ԱՅՈՒ ՔՐԻՆԱՏԵՂ ՍՊԱՆՈՒԹԻՆՆԵՐԸ ՈՐԿԷ ԺԱՂԵՐ ԵՆ:

Ա. ԳՆՀ. ՀՈՍ ՄԵՂ ԿՐԾՈՒՈՐ Մ՝ ՈՒ ՍՊԱՆՆՈՒՄ ՀՈՒՄԵՆՆԻՆ ՄԱՐԿԸ ԿՐ ԿՈՅ, ՈՐՅՅ ՔՈՎԵՆ՝ ԱՅՈՒ ՄԵՆԱԾ ՄԱՐԿՈՅ ԳԵՐԵՂՄԱՆՆԵՐԸ ԲԱՆԱՂՈՒՄ ԵՐՄԱՐ ԿՐԸ ԻՐՆԵՐ ԿԱՆՈՒՆՅԱՆ:

ԳՆՏ. Ո՛Ղ ԱՍՈՒՄ ԽՄ՝ — Ո՛Տ, ԿԻՆՆ. ՄԵՆ ՂԱՄԱԿԻՍ ՈՐՔԱՆ ՔՐԻՆ ԿՐ ԹՄՓԷ. ԱՅՈՒ ԿԱՂՅՈՐ ՍԻՍԱՄԱՐ ՄԻՍՈՒՄ ԵՆ. ԽՆՂՈ ՈՐ՝ — Ո՛Տ, ՆԱՅԷ, ՆԱՅԷ, ՄՈՆՂԱԿԵԱՆԻՆ ԿՈՆԿԻՆ ՎՐԱՅ ՄԻՍՅԱԾ ԱՂԱՄԱՆՐ ԱՂԱՐԱՂ ԵՆ, — ՈՒ ԱՂՂԻՄՆԱ ԿՈՐԾՔՐ՝ ՍԻՍԱՄԱՐ ԿԱՂՅՈՒՆՆԻ ԱՂԱՄԱՆՆ ԵՆ ԵՂԵՐ:

ՏԻՎ ԳՆՏ. ԱՅՈՒ ԽԻՆՂ ՃԻՆՆ ԵՆ ՈՐ ԵԿԱՂ ԿՐԼՈՍ. ԱՅՈՒ ՄԱՀՈՒՄՆ ՄԵՆԱՐԱՆՐ, ՂԱՆՂԱԿ ՄԻ ԿՐ՝ ՆՈՒՆԻՆ, ՈՐ ԱՂԱՄԱՐԹԵԱՆՆ՝ ԳԵՐԵՂՄԱՆՆԻ ՄՈՒՆՅԱԾ ԸՂԼԱՌՆ ԱՂՂՐ ՀՆԶԷ ԽՆՃ:

ՄՈՆԵՐԵՅԻՍ ԵՆ ԴՐՆԻ:

ԻՂԼՈ. ԵԿՈՐ ՆԱՅԻՆՔ, ՄՈՆՂԱԿԷՍ, ԽՆՂՈ ՈՐ՝ ԳՈՒՍ ԿԱՆՈՒՍ՝ ԱՐԹԻՆՅԱԾ ԵՆ, ՈՐ ՔՈ ՈՐՂՈՂՔ ՈՒ ԺԱՌԱՆՂՂԳ ԿԵՆԱՅՐ ԿԱՆԻՍԱՂՈՅՆ ԱՐԶԱՂՈՒՄԻՆ ՄԶՂ ՂՐԿՈՒՄԸ ՄԵՆՆԵՆ:

ՄՈՆԵՐ. ԱՎՈՐՈՒՆ ԽՆՃ, ԲԱՐՃՐԱՎԱՍԻՍ ԻՂԼԱՆ, ԱՅՈՒ ԿԻՂԵՐ ԿԻՆՔ ՄԵՆՈՒՄ, ՈՐՈՒ ՄԱՀՈՒՄՆ ԱՂԱՄԱՐ՝ ՂԱՄԱԿԻՍ ԱՔՍՈՐՄԱՆՐ՝ ՀԱՄԱՐ ՈՒՆԵՅԱԾ ՍՐԱԿ ԿՐԿԻԾՆ ԵՐ. ՆԱՅԻՆՔ ԺԵՐԱՅԵՂԱՂ ՄԱՐԻՔԻՍ ԿԵՄ՝ ԿԵՆ ՃԱԿԱՄԱԿԻՐԱՍ ԽԻՆՂ ԿԺՐԱՂԳՈՒԹԻՆՆԵՐ ԵՆ ԱՂԱՐԱՍՈՒՆՔ:

ԻՂԼՈ. ՆԱՅԷ՝ ՈՐ ՄԵՆՆԵՆ:

ՄՈՆԵՐ. Ո՛Տ ԱՆԽՈՏԷՄ. ԱՅՈՒ ԽԻՆՂ ԱՆՄՈՒԹԻՆՆ ԵՆ ՈՐ ՀՈՐՄԷՂ ՄՈՒՄՂ ԳԵՐԵՂՄԱՆ ՄՈՆԻՂՈՒ ԱՐԱՐԱՅԻՐ:

ԻՂԼՈ. ԼՈՒՄԱՆԱՍՈՍ ԲԵՐԱՆՂ ԿՈՅԷ՝ ՔԻՂ ՄԻ, ՄԻՆԶԵՆ ՈՐ ԱՅՈՒ ԲՈՂՈՐ ԵՐԿՐԱՅԻՍԿԱՆ ԿԻՎՈՒՄՈՅ ՄՈՒՄՈՒՆՔ ՄԻ ՍՐՈՒՍ, ԵՆ ԽՄԱՆՆԱՔ ԹԷ ՈՐ՝ ԿԷ ԺԱՂԵՅԱՆ, ԿՐԼՍՈՐ ԱՂԱՄԱՐՆ ԽԻՆՂ ԵՆ. ԽԻՆՂ ԲԱՆԷ ԱՌԱՂ ԵՆ ԿՐԿԵՆ, ՈՐԿԷ ԵՍՐ ՃԵՐ ԱՂԽԻՅ ԿՐԼՍՈՐ ԿՐԿԵՅՈՂԸ ԵՆ ԿՐԼՄԱՄ, ՈՒ ՃԵՂԷ ՀԵՍ ՄԻՆԶԵ ԳԵՐԵՂՄԱՆ ԽՍԿ Կ՝ ԱՌԱՂՆՈՐԿԷՄ: ՆՈՅԻՏԵՍԱՅՆ ՀԱՆԳՈՐԾԵՂԵՔ, ՈՒ ԹՈՂՈՅԷՔ ՈՐ ՄԱՐԱՐԱՂՂՈՒԹԻՆՆԵՐ ՀԱՄՐԵՐՈՒԹԵԱՆ ԿԵՐԻՆ ՄԻՍՅ: — ԱՌԱՂ ԲԵՐԵՔ ԿԱՍԿԱԾՈՒՈՐ ՄԱՐԿԻՂ:

Հ. ԼՍԻ. ԵՆ ԱՄՆԷ ԿԱՍԿԱԾՈՒՈՐՆ ԵՆ ԱՄՆԷ ՆՈՒՂԱԿԱՐՈՂՆ ԵՄ՝ ԱՂՈՒՄ ԱՄՆԱՅԻՍ, ԱՅՈՒ ՍՈՍԿԱԿԻ ՄԱՐԿԱՍՊԱՆՈՒ ԹԵԱՆՅՅ ՀԱՄԱՐ ԽՆՃԱՄԷ ԱՌԻՍ ԿԱՍԿԱԾԵՂՈՒ ՄԵՂԻ ԿՐ ՄԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿԻՆ ՈՒ ՄԵՂՐ: ԱՏԱՆ ԵՆ ՀՈՍ ԿԵՅԵՐ ԵՄ՝ ՈՐ ԽՆՂՈՅՐ ՄԱՐԱՍՄԱՆԷՄ ԵՆ ԱՆՄԵՂԱՂԻՐ ԸՆԷՄ, ԵՂ ԽՆՂՈՅՐ ՂԱՄԱՂԱՐԱՆԷՄ ԵՆ ԵՆ ԽՆՂՈՅՐ ՔԱՒԷՄ:

ԻՇԽ. Ուրեմն ըսէ՛ նայինք շուտով դուն այս իրողութեանց վրայօք ինչե՛ր գիտես :

Հ. ԱՅԻ. Կարճ ընեմ, ըստ որում շունչս շատ ատեն չէ որ ըսկտու ընդհատիլ, վասն որոյ երկայն պատմութիւն չպիտի կարենամ ընել :

Հռոմէոս՝ որ սա տեղ մեռած կը կենայ, սա ճիւլեէգգային էրիկն էր, և այն ալ՝ որ նա տեղ մեռած պառկեր է, այս Հռոմէոսին հաստարիմ կնիկն էր. զերենք պատկողը ես էի և իրենց դաղտնարար կարգուած օրը՝ Գիսպարտոսի կենաց վերջին օրն էր, քրու. վաղահաս մահուան պատճառաւ նոր փեսայն այս քաղքէն աքտորուեցաւ, որու վրայ, և ո՛չ թէ Գիսպարտոսի վրայ ճիւլեէգգա չյանչափս կսկծեցաւ : Գուք՝ — իւր արամութիւնը վրայէն փարատելու համար, — Պարիս կոմսին հետ նշանեցիք, ու ոտք կոխեցիք որ բռնի կարգէք զինք : — Ըստր վրայ ինքն ալ իմ քովս եկաւ յուսահատական կատողութեամբ մի, թախանձելով զիս, որ կամ իրեն ճամբայ մի սովորեցնեմ որով կարող ըլլայ երկրորդ ամուսնութենէ ազատելու, և կամ հոն տեղ խոցիս մէջ ինքզինք սպաննէ : Այն ժամանակ ես ալ, ըստ տեղեկութեան արհեստին՝ իրեն թմբերեցոյցիչ զեղաջուր մի տուի, որ իւր արդիւնքն ուղածիս պէս ազդեց վրան, ինչու որ, մեռելի պէս անզգայ մնաց. նոյն ժամանակին Հռոմէոսին դիր գրեցի, որ այս աղետալի գիշերս հոս գայ գանուի, որպէս զի ըմպելիքին զօրութիւնը սպառելու ժամանակ՝ կեղծ դերեզմանին մէջէն ազատե՛ զայն : Բայց թղթատարս, որ Հայր Յովհաննէան էր, ճամբան զիպուածով մի արգիլուելով, երէկ գիշեր նամակս ետ բերաւ ու ինձի տուաւ : Իմ ալ ճարս հասած, ելայ մինակս, և իր արթննալու ժամանակներուն՝ իւր ազգականաց դերեզմաններուն մէջէն անցնելով քովը գնացի, այն մըտօք՝ որ սունեմ զինք ու խցիս մէջ գաղտնի պահեմ, մինչև որ Հռոմէոսին վարպետութեամբ մ'իմաց տալով իրեն յանձնեմ : Բայց երբոր եկայ, (որ իւր սթափելէն գրեթէ քանի մը բուպէ առաջ էր) նայեցայ որ աղնուական Պարիսը և հաստարիմ Հռոմէոս իրենց դեռահաս կեանքերնին առանգած մեռած են : Ճիւլեէգգան արթնցած ժամանակ աղաչեցի զինք որ հետս գայ ու Աստուծոյ իրկած

խրատը համբերութեամբ տանի, բայց նոյն կէտին դուրսն աղմուկ լսելով, թողուցի գերեզմանէն փախայ, ըստ որում, ինք յուսահատութեան կէտի հասնելով չէր ուզեր սր հետս գայ, այլ, (ինչպէս որ կ'երևի) բռնութիւնն իւր վրայ է բանեցուցեր : Ահա՛ այսօքան գիտեմ ես. և իւր ամուսնութեան պաշտենացն ալ իւրեան դայեկուհին մասնակից է : Հիմակ, թէ որ այս շարաքաղութեանց մէկն ալ իմ սխալմամբս պատճառած են նե՛ թո՛ղ իմ բազմամեայ ծերութիւնս, օրինաց խտապահանջ անաչառութեամբք, իր ժամանակէն ժամ մ'առաջ զոհուի :

ԻՇԽ. Մենք մինչև հիմա զքեզ սրբակեաց մարդ կը ճանաչենք : — Աւր է Հռոմէոսի ծառայն. նայինք այն ինչ կ'ըսէ ասոնց վըրայօք :

ՊԱԼ. Ես՝ երբ ճիւլեէգգայի մահուան լուրը իմ տիրոջս որ բերի՝ իսկոյն Մանդուայէ սուրհանդակով մեկնեցաւ ու շիտակ հոս այս գերեզմանատունն եկաւ : Ահա՛ սա նամակն ալ պատուիրեց ինձ որ կանուխկեկ իւր հօրը տամ. անկէ՛ տք մահ սպառնալով սաիպեց զիս որ հեռանամ ու դամբանատան մէջ չմտնեմ, վասն որոյ ես ալ զինք հոն թողուցի ու գացի :

ԻՇԽ. Տո՛ւր ինձ նամակը նայիմ անգամ մի : — Ո՛ւր է կոմսին մանկլառիկը, որ պահասպանները ոտք հանեց : — Քո տէրդ ինչ ըրաւ հոս, մարդ :

ՄԱՆԿԼ. Ինք ծաղիկներով հոս եկաւ որ իւր հարսնցուին գերեզմանը զարդարէ և ինձ խտալ պատուիրեց որ հեռու կայնիմ : Մէկ մ'ալ նայիմ որ մարդուն մէկը ջահով կը գայ որ գերեզմանը բանայ. անկէ՛ տք երբ տէրս վրան սուրը որ քաշեց, շուտով վազեցի որ պահապաններուն իմաց տամ :

ԻՇԽ. Այս նամակը՝ կրօնաւորին խօսքերը, տարփաւորաց փոխադարձ սէրը, և ճիւլեէգգայի համար առած մահուան լուրը իրաւ կը հանէ. ինքն ալ մէջը կը գրէ, — որ աղքատ գեղալմաճառէ մի թոյն ծախու առնելով իսկոյն այս գերեզմանն է եկեր որ մեռնի և ճիւլեէգգայի հետ պառկի : — Ո՛ւր են հիմա այն ոխերիմները : Գարուէտ, Մոնդակէս, տեսէք անգամ մի ձեր ատելութեանց վըրայ իջած պատուհասը. ինչպէս Աստուած միջոցը կը զանէ որ ձեր

ուրախութիւնները՝ սիրով կործանէ : Ահա եւ ալ ձեր երկզանս
կութեանց սուտ-կոյր ըլլալու համար զոյր մ'ազգական կորսնցու-
ցի : ¹⁾ Ամենքս ալ պատժուած ենք :

ԳԱՔ. Ո՛Տ, եղբայր Յոնդակէս, ասուր ձեռքդ. այս ըլլայ թող
իմ աղջկանս իրաւունքը, ինչու որ ասկէ աւելի բան չեմ կրնար
պահանջել :

ՄՈՆԻ. Բայց ես կրնամ ասկէ աւելին ալ քեզ. վասն զի ես ին-
րեն համար ոսկեձոյլ արձան կանդնել տամ պիտի, որպէս զի,
քանի որ Վերոնա այս համբաւով անուանի եղած է, ուրիշ ար-
ձան մ'երբէք չիւլեէզգայի սիրոյն և հաւատարմութեանը պատիւը
չըստանայ :

ԳԱՔ. Հռոմէոս ալ նոյն փառաւորութեամբ իւր հարսին քով պի-
տի կանգնուի, որք մեր թշնամութեան անմեղ զոհեր եղան :

ԻՇԽ. Առաւօտը՝ սղաթախիմ խաղաղութիւն մի կը բերէ իւր
հետ. արեւը՝ իւր կսկիծանքէն երեսը չպիտի ցուցնէ այսօր : Գնա-
ցէք ասկէ, որ այս սղալի իրողութեանց վրայ աւելի տարաձայնու-
թիւններ լսուին : Չեզմէ ոմանք պիտի ներուին և ոմանք պիտի
պատժուին. ըստ որում չիւլեէզգայի և իւր Հռոմէոսի ղէպքէն ա-
ւելի աղէտարկած պատմութիւն մի եղած չէ երբէք :

¹⁾ Մերկուտիոսը և Պարիսը : Բն.

ԻՍՏԵՍ ԵՒ ՃԻՒՆԵՒԿԵՐ

Հայաստանի Ազգային գրադարան

NL0432463

